

1047

Sanna Liuha

KESKIMÄÄRÄISTÄ ONNELLISEMMAT

**Tapaustutkimus Samuel ja Elizabeth Pepysin avioliitosta 1600-luvun
Englannissa**

Pro Gradu -työ Jyväskylän
yliopiston yleisen historian
laitokselle 1998.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta
HUMANISTINEN

Laitos
YLEINEN HISTORIA

Tekijä
Sanna Liuha

Työn nimi
KESKIMÄÄRÄISTÄ ONNELLISEMMAT
Tapaustutkimus Samuel ja Elizabeth Pepysin avioliitosta 1600-luvun Englannissa

Oppiaine
Yleinen historia

Työn laji
Pro Gradu

Aika
Syyskuu 1998

Sivumäärä
116

Tiivistelmä - Abstract

Työssä tutkitaan Samuel ja Elizabeth Pepysin avioliittoa heidän päiväkirjojensa antaman kuvan perusteella ja vertaillaan tuota kuvaa 1600-luvun tapa- ja avioliitto-oppaiden ihanteeseen sekä aikaisempaan tutkimukseen 1600-luvun englantilaisista avioliitoista. Aikaisemmassa tutkimuksessa on vallalla kaksi toisistaan poikkeavaa käsitystä, joista toinen pitää 1600-luvun avioliittoja lähinnä taloudellisina sopimuksina, kun taas toinen suuntaus korostaa rakkauden ja tunteiden merkitystä avioliittoa solmittaessa.

Pepysien liitto oli pitkälti rakkausliitto, jonka he solmivat omasta vapaasta tahdostaan osin vanhempiensa tahdon vastaisesti. Tosin taloudelliset seikat merkitsivät Elizabethille suhteellisen paljon hänen valitessaan puolisoaan. Pepysien suhde säilyi varsin virallisena ennen vihkimistä. Sekä Elizabeth että Samuel odottivat liitoltaan paljon, mutta nämä toiveet eivät toteutuneet aluksi. Koettuaan tilanteensa kestävämmäksi Elizabeth muutti eroon miehestään, eikä suostunut palaamaan takaisin ennen kuin Pepysit allekirjoittivat kirjallisen sopimuksen, jossa määriteltiin heidän aviolliset velvollisuutensa.

Pepysit rakastivat toisiaan paljon ja näyttivät tunteensa avoimesti. He pitivät rakkautta tärkeänä osana liittoaan ja pitivätkin itseään keskimäärin muita pareja onnellisempina. Rakkauden lisäksi Pepysien avioliitossa oli myös runsaasti mustasukkaisuutta. Molemmat puoliset vaativat toisiltaan aviollista uskollisuutta. Ennen avioitumistaan Elizabeth oli sangen tietämätön monista avioliittoon liittyvistä asioista. Näissä asioissa häntä neuvoivat oma äiti ja naimisissa oleva ystävätär. Aviollisista velvollisuuksista erityisesti yhdyntä tuotti Elizabethille suuren pettymyksen ja hän pyrki kieltäytymään yhdynnästä mahdollisuuksiensa mukaan. Näin ollen Samuel alkoi hakea seksuaalisuuden tyydytyksensä pääosin avioliiton ulkopuolisista suhteistaan.

Pepysit eivät onnistuneet saamaan koskaan lapsia, mikä oli suuri pettymys varsinkin Elizabethille. Hän toivoi kiihkeästi lasta ja yritti kaikkia mahdollisia tunnettuja parannuskeinoja hedelmättömyyteensä. Samuel ei ilmaissut haluaan yhtä selvästi, mutta kysyi kyllä neuvoa ystäviltään lapsettomuuteensa. Miehen asema oli perinteisesti hyvin voimakas 1600-luvun avioliitoissa. Myös Samuel yritti ylläpitää tätä patriarkkaalista perhemallia, mutta Elizabeth kapinoi sitä vastaan saaden lopulta itselleen itsenäisen aseman varsinkin taloudenhoidon suhteen.

Asiasanat

Samuel Pepys, Elizabeth Pepys, Englanti, 1600-luku, avioliitto, tunteet, asumusero, seksuaalisuus, lapsettomuus, valtasuhteet

1. JOHDANTO	1
1.1 Tehtävä ja lähteet	1
1.2 Henkilökuva Samuel ja Elizabeth Pepysistä	12
2. AVIOLIITON SOLMIMINEN	17
2.1 Pepysien avioitumisperusteet	17
2.2 Suhde ennen vihkimistä	22
3. ASUMUSEROSSA	26
4. SUURIA TUNTEITA	35
4.1 Rakkautta ja arkipäivän hellyyttä	35
4.2 Mustasukkaisuutta	41
5. SEKSUAALISUUS	48
5.1 Valmistautuminen vaimouteen	48
5.2 Aviovuode ei kiinnosta	53
5.3 Avioliiton ulkopuoliset suhteet	59
6. LAPSETTOMUUS	68
7. AVIOLIITON VALTASUHTEET	77
7.1 Naisen asema avioliitossa	77
7.1.1 Kodin valtiatar Cliffordin ylhäistä sukua	77
7.1.2 Mieensä mainio käsittelijä	83
7.2 Miehen asema avioliitossa	89
7.2.1 Ruhtinas vaimolleen	89
7.2.2 Oppimestari ja mesenaatti	94
7.2.3 Tiukka kirstunvartija	99
8. PÄÄTÄNTÄ	103

LÄHTEET

1. JOHDANTO

1.1 Tehtävä ja lähteet

“Avioliitto on pyhä ja rikkomaton sitoumus. Jos valinta on molemminpuolisesti hyvä ja hyvin järjestetty, maailmassa ei ole mitään, mikä olisi yhtä kaunista, yhtä lohdullista. Se on suloista seuraa täynnä luottamusta ja uskollisuutta. Se on kumppanuutta, ei kuuman, tasapainottoman rakkauden, vaan kalliin kiintymyksen aiheuttamaa. Sillä nämä kaksi ovat yhtä erilaisia kuin korkean kuumeen sytyttämä kohtaus on moitteettoman ja terveen ruumiin luonnollisesta kuumuudesta.”¹

Läpi vuosisatojen avioliitto on merkinnyt paljon sekä yksilölle että tätä ympäröivälle yhteiskunnalle. 1600-luvun Englannissa avioliitto nähtiin pyhänä ja rikkomattomana siteenä, jonka veroista ei maailmassa ollut. Se kuvattiin kumppaneiden väliseksi syväksi kiintymykseksi, jota leimasi täydellinen luottamus ja uskollisuus puolisoitten välillä. Hyvää avioliittoa pidettiin tasapainoisena ystävyytenä eivätkä siihen kuuluneet leiskuvan rakkauden aiheuttamat ailahtelut.² Avioliitto merkitsi viimeistä askelta muutoksessa vastuuttomasta nuoresta kypsäksi aikuiseksi. Vasta avioiduttuaan sekä miehet että naiset saavuttivat täyden yhteiskunnallisen, heille säädetyn asemansa -

1. “Marriage is an holy and inviolable bond; if the choice on both sides be good and well ordered, there is nothing in the world that is more beautiful, more comfortable. It is a sweet society, full of trust and loyalty. It is a fellowship, not of hot distempered love, but endeared affection; for these two are as different as the inflamed fit of an high Fever, from the natural heat of a sound and healthy body.” Wolley, H., *The Gentlewomans Companion; or a guide to the Female Sex.* Lontoo 1673. s. 103.

2. *ibid.*

miehet perheen ja kodin päänä, naiset vaimoina.³ Perhe -metaforan keskeisyyttä korostettiin myös yhteiskunnallisesti. Avioliitto nähtiin yhteiskunnassa Jumalan säätämänä instituutiona, joka ilmensi pienoiskoossa samoja lakeja kuin yhteiskunta yleensä. Avioliiton vakaus vaikutti siten myös yhteiskunnan poliittiseen ja sosiaaliseen vakauteen.⁴ Avioliiton tarkoituksena oli synnyttää lapsia, estää haureutta - se oli siis parannuskeino syntiin - sekä molemminpuolisen seuran, avun ja hyvinvoinnin tarjoaminen puolisoille.⁵

Perheen ja avioliiton historiaa on viimeisten vuosikymmenten aikana tutkittu runsaasti. Lawrence Stonen alunperin vuonna 1977 ilmestynyttä kirjaa *The Family Sex and Marriage in England 1500-1800* pidetään ensimmäisenä yrityksenä kirjoittaa perheen historia yksien kansien väliin. Kirjassaan Stone väittää, että perhe on kokenut huomattavan mentaalisen muutoksen tutkimansa ajanjakson aikana. Tuo muutos koski ihmisten välisiä suhteita.

Stonen mukaan 1500- ja 1600-luvuilla suurimman osan ihmisistä oli vaikea solmia läheisiä tunteellisia suhteita toisiin ihmisiin. Avioliitot olivat järjestettyjä ja ne solmittiin hänen mukaansa ensisijaisesti siitä suvulle koituvan hyödyn vuoksi eikä tunteilla ollut sijaa sopivaa aviokumppania etsittäessä. Vanhemmat eivät myöskään kiintyneet lapsiinsa, koska tunteisiin investoiminen olisi ollut tuhlausta suuren lapsikuolleisuuden vuoksi. Individualismin lisääntyessä ihmiset alkoivat Stonen mukaan katsoa noin vuoteen 1700 mennessä olevansa oikeutettuja suurempaan yksityisyyteen, itsensä ilmaisemiseen sekä tahtonsa vapaaseen harjoittamiseen. Puolison valinnassa kumppaneiden oma tahto ja pyrkimys kestävään onneen sai suuremman merkityksen kuin taloudelliset

3. Abbot, M., *Life Cycles in England 1560-1720. Cradle to Grave*. London 1996. s. 93 ja Fraser, A., *The Weaker Vessel. Woman's lot in seventeenth-century England*. Lontoo 1984. s. 148.

4. Phillips, R., *Putting Asunder. A history of divorce in Western society*. Cambridge 1988. s. 97.

5. Laurence, A., *Women in England 1500-1760. A Social History*. Lontoo 1995 . s. 41.

seikat. Perheenjäsenten väliset suhteet tasa-arvoistuivat, kun aikaisemmin vallalla ollut patriarkkaalisuus väheni ja suhtautuminen lapsiin muuttui huomattavasti suvaitsevammaksi.⁶

Stonen kanssa samantapaisia tuloksia ovat esittäneet muun muassa Edward Shorter, Roderick Phillips ja Antonia Fraser. Shorterin mukaan tyypillinen avioliitto oli tunteeton ja tämä puolisoitten välinen emotionaalinen eristyneisyys saavutettiin tarkalla työtehtävien ja sukupuoliroolien eriyttämisellä. Naisten tehtävä oli hänen mukaansa olla sukupuoliyhteydessä miestensä kanssa heidän niin halutessaan ja tuottaa lapsia yhteisön normien asettamiin rajoihin saakka. Äidit eivät kuitenkaan synnyttämistehtävästään huolimatta välittäneet lapsistaan vaan suhtautuivat heidän kehitykseensä ja onnellisuuteensa välinpitämättömästi. Shorter myös sanoo miesten suhtautuneen välinpitämättömästi seksuaalisuuden tunteelliseen puoleen, koska nämä eivät varoneet sukupuolitautilien tartuttamista vaimoihinsa. Hän näkee tunteellisuuden tulleen mukaan ihmisten välisiin suhteisiin vasta 1700-luvulla, jota hän pitää toisena seksuaalisena vallankumouksena yhdessä 1960-luvun kanssa.⁷ Fraser on sitä mieltä, että sekä miehet että naiset suhtautuivat 1600-luvulla epäluuloisesti rakkauteen avioliitoissa ja että avioliitot solmittiin ensisijaisesti rahan vuoksi. Phillips yhtyy Stoneen ja Shorteriin sanoessaan romantiikan ja rakkauden tulleen avioliittoihin 1700-luvulla.⁸

Varsinkin Stonen näkemykset ovat saaneet osakseen voimakasta kritiikkiä. Häntä on syytetty muun muassa siitä, että hän on muokannut menneisyyden vastaamaan omaa hypoteesiään sosiaalisen elämän jatkuvasta edistymisestä tiettyyn suuntaan. Tällöin hän on jättänyt huomioimatta lähdeaineiston, joka ei

6. Stone, L., *The Family, Sex and Marriage in England 1500-1800*. Abridged edition. New York 1979 . s. 45-50, 70, 77-78, 81-82, 88, 411-412.

7. Shorter, E., *The Making of the Modern Family*, Glasgow 1979 (New York 1975). s. 55, 75, 77, 79 ja 170-1.

8. Fraser 1984, s. 10, 26 ja Phillips 1988, s. 355-6.

sovi hänen kronologiseen kehukseensä. Näin ollen Stone näkee evolutionistisesti modernin perheen kehityksen huippuna. Myös Shorter näkee nykyajan perheen kehityksen huippuna jopa siinä määrin, että puhuu menneestä ajasta "vanhoina pahoina aikoina".⁹ Mount katsoo tämän johtuvan 1800-luvun teknisestä kehityksestä, joka ajoi tieteellisen maailman pitämään kaikkea alati kehittyvänä. Tämän vuoksi myös avioliiton ja sen tunteiden historian täytyi kehittyä muiden historian osa-alueiden kanssa samalla tavalla. Mount on sitä mieltä, ettei tämä progressiivisuus historiankirjoituksessa ole kuollut vieläkään. Stone on myös käyttänyt lähdeaineistonaan runsaasti ranskalaista aineistoa ja yleistänyt niiden antamat tulokset koskemaan Englantiakin.¹⁰ Samaa on tehnyt myös Shorter. Suurin osa hänen aineistostaan on muualta kuin Englannista, mutta hän yleistää saamansa tulokset vallinneiksi sielläkin. Esimerkiksi väittäessään avioliiton olleen kylmä ja tunteeton hänen lähdeaineistonsa on Ranskasta, mutta hän sanoo sen edustavan arkkityyppiä traditionaalisesta avioliitosta muuallakin.¹¹

Stonen, Shorterin, Fraserin ja Phillipsin tutkimuksille vastakkaisia tuloksia ovat esittäneet Alan Macfarlane, Ralph Houlbrooke, J. A. Sharpe sekä Ferdinand Mount. Macfarlane näkee kirjassaan *Marriage and Love in England 1300-1840* englantilaisen avioliiton perustuvan niin kutsutulle malthusilaiselle systemille. Tämä on teoria, joka esittää avioliiton solmimisen perustuvan sen etujen ja haittojen punnitsemiselle. Tällöin päätös avioitua tai olla avioitumatta oli täysin asiaa koskevan yksilön päätettävissä. Macfarlanen mukaan avioliitot solmittiin ensisijaisesti rakkaudesta ja aviollinen suhde oli ihmisen elämän tärkein suhde.

9. Shorter näkee "vanhoina pahoina aikoina" erityisesti 1500- ja 1600-luvut. Shorter 1979, s. 3.

10. Macfarlane, A., *The Family, Sex and Marriage in England 1500-1800. A Review Essay. History and Theory*, 18. 1979. pp. 103-126. s. 106, 114, 119 ja Mount, F., *The Subversive Family. An Alternative History of Love and Marriage*. Lontoo 1982. s. 140-1. Stonen kritiikkiä myös Sharpe, J. A., *Early Modern England. A Social History 1550-1760*. Lontoo 1987. s. 62-76 ja Houlbrooke, R., *The English Family 1450-1700*. Lontoo 1984. s. 14-15.

11. Shorter 1979, s. 14, 55-6.

Avioituessaan yksilön tuli tehdä kompromissi omien taloudellisten tarpeidensa ja toisaalta psykologisten ja biologisten paineidensa välillä. Avioituminen merkitsi toisaalta kustannuksia, mutta toisaalta mahdollisuutta toteuttaa itseään seksuaalisesti.¹²

Myös Houlbrooke korostaa rakkautta avioliitossa. Vaikka miesten asema avioliitossa olikin hallitseva vaimoon nähden tämä ei saanut käyttää väärin asemaansa. Hänen tuli olla kunnioittava, hellä ja huomaavainen vaimoan kohtaan. Aviollista rakkautta ihannoitiin suuresti eikä hänen mukaansa ajanjaksolla 1450-1700 tapahtunut perustavaa laatua olevia muutoksia perheen muodoissa, toiminnoissa tai ihanteissa.¹³ Sharpen mielestä avioliiton tarkoitus oli synnyttää ja kasvattaa lapsia, tyydyttää puolisoiden seksuaaliset tarpeet ja muodostaa elämänikäinen, rikkomaton suhde, joka tarjosi molemminpuolista tukea kummallekin puolisolle. Tarkoitus oli, että puolisoiden pitäisi tuoda liittoon vastavuoroista tunteellista tukea, siis rakkautta, ja että avioliiton pitäisi olla kumppanuuteen ja rakkauteen perustuva suhde. Sharpe myös torjuu väitteet vanhempien ja lasten välisistä kylmistä ja tunteettomista suhteista ja sanoo niiden olleen yhden lähimmistä. Sharpen mielestä molemmat vanhemmat rakastivat lapsiaan yhtäläisesti.¹⁴

Aikaisempi tutkimus jakaantuu siis pääosin kahteen toisistaan vastakkaiseen linjaan, jossa Stonen kanssa samansuuntaisiin tuloksiin päätyneet tutkijat korostavat 1600-luvun englantilaisen avioliiton olleen kylmä ja tunteeton. Tämä tunteettomuus heijastui puolisoiden välisen suhteen lisäksi myös vanhempien ja lasten välisiin suhteisiin. Avioliitto solmittiin sen tuoman taloudellisen tai poliittisen edun, ei henkilökohtaisen mieltymyksen vuoksi, eivätkä avioliiton

12. Macfarlane, A., *Marriage and Love in England 1300-1840*. Oxford 1986. s. 17-18, 35-39, 124-125, 154, 175 ja 321.

13. Houlbrooke 1984, s. 16, 97-102.

14. Sharpe 1987, s. 62-70.

osapuolet voineet valita kumppaniaan itse, vaan sen tekivät pääasiassa vanhemmat. Toinen puoli tutkijoista taas näkee rakkauden merkityksen avioliitossa erittäin tärkeänä. Heidän mielestään rakkautta avioliiton perustana korostettiin voimakkaasti. Täten avioliitto solmittiin pääosin tunteen ei avioliiton mukanaan tuomien etujen vuoksi. Nämä tutkijat korostavat myös yksilön mahdollisuutta vaikuttaa itse puolisonsa valintaan Macfarlanen nähdessä sen jopa täysin yksilön omana asiana. Koska Macfarlanen kanssa samoilla linjoilla olevat tutkijat korostavat rakkauden merkitystä avioliitossa, he pitivät myös lasten ja vanhempien välisiä suhteita lämpiminä ja kiinteinä.

Tämä työ on tapaustutkimus yhdestä 1600-luvun avioliitosta ja hakee osaltaan vastausta tutkijoita askarruttaneisiin kysymyksiin 1600-luvun avioliiton luonteesta. Tutkimuksen kohteina ovat Elizabeth ja Samuel Pepys. Työn tarkoituksena on selvittää, siinä määrin kuin se löydettävissä olevien lähteiden avulla on mahdollista, minkä vuoksi Pepysit avioituivat, mitä he odottivat liitoltaan ja toteutuivatko nämä odotukset? Mitä he tunsivat toisiaan kohtaan ja millaiseksi he kokivat avioliittonsa? Mikä aiheutti heille mielihyvää ja tyydytystä yhteiselämässään ja mikä mahdollisia pettymyksiä? Sen lisäksi työssä tutkitaan millainen asema toisaalta Elizabethilla ja toisaalta Samuelilla oli tässä liitossa. Työssä pyritään myös ottamaan kantaa siihen vastasiko Pepysien avioliitto "Stonen koulukunnan" vai Macfarlanen kanssa samoilla linjoilla olevien tutkijoiden kuvaamaa avioliittoa vai oliko se mahdollisesti näiden suuntausten esittämistä avioliitoista poikkeava.

Michael Anderson luettelee neljä erilaista lähestymistapaa, jolla perheen historiaa voidaan tutkia. Näistä ensimmäinen on psykohistoriallinen. Sen hän kuitenkin sanoo jääneen vähälle huomiolle, koska tutkimuksessa on törmätty ratkaisemattomiin todistusongelmiin. Toinen mahdollinen lähestymistapa on demografinen.¹⁵ Haapalan mukaan tämä on ollut perinteisin ja yleisin tapa tutkia

15. Anderson, M., *Approaches to the History of the Western Family 1500-1914*. Hong Kong 1986. s. 15, 17.

ja käsittää perheen historiaa. Tällöin on tutkittu perheenmuodostusta ja perhettä väestöntuottajana. Näin on saatu tietoon tärkeitä demografisia perustietoja kuten avioitumisikä, avioliittojen kesto, perhekohtainen lapsiluku jne.¹⁶ Tutkimustapa käyttää apunaan luonnontieteistä ja kvantitatiivisista yhteiskuntatieteistä tuttuja tilastotietoja ja laskee keskilukuja. Lähteinä tässä tutkimusmetodissa käytetään erityisesti kirkonkirjoja ja verotusta varten kerättyjä henkikirjatyyppejä listoja. Kolmas lähestymistapa perustuu tunteisiin ja siinä perhettä tutkitaan yhteisönä. Tällöin tutkimuksen piiriin tulee ihmisen koko maailmankuva ja sen mukana mm. ihmisten käsitykset elämänvaiheistaan ja perhe-elämää säätelevä normisto. Tutkimuksessa tärkeänä lähteenä ovat ihmisten jälkeenhjättämä henkilökohtainen aineisto, johon esimerkiksi päiväkirjat kuuluvat.¹⁷ Viimeisenä tutkimusmetodina Anderson mainitsee perheeseen tuotantoyksikkönä keskittyvän tutkimustavan, jossa perhettä tutkitaan erityisesti taloudellisena yksikkönä. Sen pääpaino on selvittää niitä tapoja ja olosuhteita, missä taloudelliset voimavarat tulivat perheen ja sen jäsenten saavutettaviksi.¹⁸ Tämän työn lähestymistapana käytetään tunteisiin (sentiments) perustuvaa metodia, koska sen avulla saadaan parhaiten vastaus työn esittämiin kysymyksiin Pepysien tunteista ja odotuksista avioliittoaan kohtaan. Myös työssä käytettävän alkuperäislähteistön luonteen vuoksi tunteisiin perustuva tutkimusmotodi puolustaa paikkaansa.

Tutkimuksen alkuperäislähteinä käytetään Elizabeth ja Samuel Pepysin päiväkirjoja. Päiväkirjojen pito tuli Englannissa suosituksi 1500-luvun lopulla ja niitä pidettiin yleisesti myös seuraavina vuosisatoina.¹⁹ Naiset pitivät yleensä

16. Haapala, P., *Sosiaalhistoria*. Johdatus tutkimukseen. Jyväskylä 1989. s. 72.

17. Anderson 1986, s. 39-45 ja Haapala 1989, s. 75-76.

18. Anderson 1986, s. 65-66.

19. Houlbrooke, R., teoksessa *English Family Life 1576-1716. An Anthology from Diaries*. ed. by Ralph Houlbrooke. New York 1989. s. 4 ja Foisil M., *The Literature of Intimacy* teoksessa *A History of Private Life, vol III. Passions of the Renaissance*. ed. by Roger Chartier. Cambridge 1989. s. 330.

muistikirjaa, johon he merkitsivät muistiin tapahtumia, talouden hoitoon liittyviä vinkkejä ja reseptejä. Näitä kirjoja kutsuttiin nimellä *closet*.²⁰ Elizabethin päiväkirja keskittyy kuitenkin lähes yksinomaan kuvaamaan tapahtumia ja hänen omia tunteitaan, koska hän piti nimenomaan niitä tärkeinä ja merkitsemisen arvoisina asioina. Sen vuoksi Elizabethin merkinnät vastaavat paremmin perinteistä päiväkirjaa kuin naisten muistikirjoja. Elizabeth ymmärsi myös itse merkintöjensä erikoislaatuisuuden, koska tavallisempaa oli, että naiset kirjoittivat muistiin esimerkiksi uskonnonharjoituksistaan. Elizabeth piti perinteistä naisten tapaa pitää muistikirjojaan itselleen sopimattomana ja merkitsikin mieluummin päiväkirjaansa asioita, jotka merkitsivät hänelle itselleen eniten:

“Hyvä lady kirjoittaa joka päivä noustessaan Raamatun lauseista, joita hän lukee, rukouksista, joita hän lausuu ja ruuista, joita hän syö. Mikä vaikuttaa minusta arkkien ja musteen tuhlaukselta. Mitä tyydytystä sellaisesta olisi minulle? Mielestäni niitten pitäisi käsitellä niitä ajatuksia, mitä minulla on, sekä päivän muodostavia kiistoja ja ilonaiheita.”²¹

Pitkään oltiin sitä mieltä, että Elizabeth ei pitänyt päiväkirjaa.²² Mutta 1991 julkaistiin noin kolmasosa löydetystä Elizabeth Pepysin päiväkirjamateriaalista. Paperit löytyivät Claphamista vaihdettaessa lattialautoja talossa, jossa Pepysin perijä John Jackson asui. Dale Spenderin mukaan jäljellä oleva materiaali kaippaa

20. Spender, D., Introduction teoksessa *The Diary of Elizabeth Pepys*, ed. by Dale Spender. Glasgow 1991. s. 16.

21. “the good Lady each day does write when she does rise, the Bible verses she does read, the prayers she does say, and the viands she does eat. Which does seem a very waste of quire and ink to me. What satisfaction would there be in it for me I should think they [entries] be about the thoughts I do have - and the wrangles, and the joys - that do make up the day.” *Pepys Elizabeth*, 25.10.1655, s. 48-9.

22. Stone 1979, s. 25

vielä paljon työtä ennen kuin sitä voi julkaista.²³ Tässä työssä on käytetty tuota julkaistua materiaalia, joka kattaa ajanjakson välillä 13.10.1655 ja 24.4.1661. Tämän työn tekijä ei ole löytänyt muita tutkimuksia, joissa Elizabethin päiväkirjaa olisi käytetty lähteenä.

Samuelin päiväkirjaa sen sijaan on käytetty lähes poikkeuksetta tutkittaessa 1600-luvun ihmisten elämää. Tämän vuoksi tähän mennessä tehdyt tutkimukset Pepysien elämästä perustuvat ainoastaan Samuelin päiväkirjan antamiin tietoihin. Samuel Pepys piti päiväkirjaansa vuodesta 1660 aina toukokuuhun 1669 saakka. Päiväkirjassaan hän antaa eloisan kuva aikansa elämästä ja tavoista kuvatessaan kaikkea ympärillään tapahtuvaa. Pepys kirjoitti myös hyvin paljon vaimostaan Elizabethista ja heidän yhteisestä elämästään. Pepysin päiväkirjaa pidetäänkin yhtenä "suurista" 1600-luvulta säilyneistä päiväkirjoista. Pepysin päiväkirjoista on tehty useita eri editioita. Tässä työssä on käytetty niistä uusinta eli seisemättä editiota. Tämä siksi, että vanhemmista editioista on usein jätetty pois julkaisemattomaksi kelpaamattomat osat, lähinnä seksuaaliset ja ulosteisiin liittyvät.²⁴ Pepysin alkuperäisiä päiväkirjoja säilytetään Cambridgen Magdalene Collegessa Pepysian Libraryssä ja ne on kirjoitettu Pepysin kehittämällä muunnelmalla Thomas Sheltonin pikakirjoituksesta.²⁵

23. Spender 1991, s. 36, 254.

24. Latham, R. C. & Matthews, W. Introduction teoksessa *The Diary of Samuel Pepys, Volume One 1660*. Ed. b Latham, R. C. & Matthew, W.. Lontoo 1970. s. lxxix-xciv. Esimerkiksi 25.10.1668 Elizabeth yllätti miehensä hyväilemästä ja suutelemasta heidän palvelijatartaan. Latham ja Matthews editoimassa päiväkirjassa asia on kuvattu yksityiskohtaisesti. Lordi Braybrookin versiossa puhutaan vain palvelijattaren kammanneen Pepysin hiukset ja Mynors Brightin editiossa asia kuitataan yhdellä lauseella: "...for my wife, coming up suddenly, did find me embracing the girl." Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Nine 1668-9*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1976, s. 337 *The Diary of Samuel Pepys, Volume Two. Pepys' Diary Deciphered by the rev. J. Smith* edited by Lord Braybrooke and with a note by Richard Garnett in 2 vols. Lontoo 1943 (1906) s. 575. *The Diary of Samuel Pepys in Three Volumes. Volume Three*. Edited from Mynors Bright with an introduction by John Warrington, Lontoo 1953 (1906). s. 294.

25. *Dictionary of National Biography, vol XV*. Edited by Sir Stephen Leslie and Sir Sidney Lee. Lontoo 1949-50. s. 810-11.

Päiväkirjojen käyttöä lähteinä voidaan perustella sillä, että tutkittaessa ihmisten välisiä tunteita päiväkirjat ilmaisevat niitä paremmin kuin mikään muu käytettävissä oleva lähde. Tässä työssä ei ole tarkoitus selvittää aukottomasti, mitä todella on tapahtunut, vaan se, mitä Pepysit kokivat ja tunsivat ja miten he kuvasivat asioita päiväkirjoissaan. Juuri Pepysien valintaa tämän työn kohteiksi voidaan perustella sillä, että heiltä molemmilta on säilynyt päiväkirja, mikä on erittäin poikkeuksellista. Sillä kuten Sharpe sanoo, todisteiden löytäminen tunteista on yleensäkin vaikeaa, mutta kaikkein todennäköisintä se on niiltä sosiaaliryhmiltä, jotka pitivät päiväkirjaa.²⁶ Voidaan myös olettaa, että sekä Elizabeth että Samuel olivat sangen rehellisiä kuvatessaan tunteitaan, sillä molemmat pyrkivät pitämään päiväkirjansa salassa toisiltaan. Samuel käytti varmistuksena jo edellä mainittua pikakirjoitusta ja Elizabeth kirjoitti ranskaksi sekä piti osaltaan kaksoispäiväkirjaa, joista toinen oli tarkoitettu Samuelin nähtäväksi.²⁷

Toisena alkuperäislähderyhmänä on tässä työssä käytetty 1600-luvun avioliitto- ja käytösoppaita. Nämä oppaat käsittelevät yleisesti avioliiton syitä ja tarkoitusta, talouden hoitamista sekä sisältävät neuvoja siitä kuinka saavuttaa ihanteellinen kotielämä. Oppaita laajasti tutkinut Kathleen M. Davies on sitä mieltä, että nämä oppaat ovat sisällöltään keskenään hyvin samankaltaisia. Ne kaikki ilmaisevat hyvien tapojen mukaisen kuvan siitä, mitä niiden kirjoittajat pitivät normaalina ja luonnollisena ihmissuhteissa.²⁸ Kirjoja ei ole tarkoitus käyttää osoittamaan sitä, miten ihmiset todella käyttäytyivät vaan sitä mitä pidettiin ihmissuhteiden ihanteena, jonkinlaisena stereotyyppiana hyvästä avioliitosta, miehestä ja vaimosta.

26. Sharpe 1987, s. 56

27. Latham & Matthews 1970, s. lxxviii-lxx ja Pepys Elizabeth, 17.10.1655, s. 44 ja 15.6.1658, s. 168.

28. Davies, K. M., *Continuity and Change in Literary Advice on Marriage* teoksessa *Marriage and Society: Studies in the Social History of Marriage*. ed. by R. B. Outhwaite. Lontoo 1981. s. 61-62.

Työn aluksi on lyhyt henkilöhistoria Samuel ja Elizabeth Pepysistä. Sen tarkoituksena on muodostaa kehys ja tausta, joka auttaa osaltaan ymmärtämään Pepysien ajatuksia ja käyttäytymistä. Työn toisessa kappaleessa käsitellään Pepysien avioliiton solmimisperusteita ja heidän suhdettaan ennen vihkimistä. Siinä esitetään, että vaikka he solmivatkin liittonsa rakkaudesta, niin mukana oli myös tiettyä laskelmallisuutta - varsinkin Elizabethin puolelta. Kolmas kappale käsittelee Pepysien asumuseroa. Siinä osoitetaan, että vaikka avioliiton alkuasetelmien perusteella Elizabeth näytti solmineen unelmaliiton, hän ei tyytynyt epätydyttävään avioliittoon, vaan otti ohjat käsiinsä ja muutti sitä enemmän mieleisekseen muuttamalla eroon miehestään. Seuraavaksi käsitellään erityisesti Pepysien avioliiton tunteita, rakkautta, hellyyttä ja mustasukkaisuutta.

Työn viides kappale käsittelee Pepysien liiton seksuaalisuutta. Siinä osoitetaan, miten naisilla oli oma turvaverkkonsa avioliittoon astuvan neidon neuvojana ja turvana. Elizabeth koki sukupuoliyhteyden epämiellyttävänä ja pyrki välttämään sitä. Työssä osoitetaan, että tämä tunne ei todennäköisesti johtunut pelkästään Elizabethin sairauksista, kuten aiemmassa tutkimuksessa on usein esitetty. Sekä Samuelilla että Elizabethillä oli avioliiton ulkopuolisia suhteita. Erityisesti Samuel on ollut tunnettu näistä suhteistaan. Työssä esitetään, että Elizabeth ei ollut niin tietämätön Samuelin suhteista kuin aiempi tutkimus on esittänyt ja että Samuelin mustasukkaisuudella oli enemmän perusteita kuin on tähän mennessä ajateltu olleen. Lapsettomuutta käsittelevässä kappaleessa osoitetaan, että lapset olivat ainakin tutkittavassa avioliitossa haluttuja. Varsinkin Elizabethille lapsettomuus muodostui henkilökohtaiseksi tragediaksi.

Kirjallisuudessa on usein analysoitu Pepysien avioliiton valtasuhteita. Useimmiten heidän liittonsa on nähty patriarkkaalisena, tosin viime aikoina on Elizabethin rooli nähty voimakkaampana, perinteisiä arvoja rikkovana.²⁹ Työssä

29. Fletcher, A., *Gender, Sex & Subordination in England 1500-1800*. Lontoo 1995, s. 168-172.

esitetään, että Pepys pyrki todellakin toteuttamaan tuon ajan ”perinteistä” mieskuvaa mutta että Elizabeth osasi vaikuttaa mieheensä tehokkaasti taustalta, ja hän saikin vuosien mittaan yhä enemmän valtaa kotitalouden hoidossa.

1.2 Henkilökuva Samuel ja Elizabeth Pepysistä

Samuel Pepys syntyi 23.2.1632/3³⁰ Lontoon Salisbury Courtissa, jossa hänen isänsä John toimi räätälinä. John Pepys oli kotoisin hyvästä perheestä Cottenhamista Cambridgeshirestä ja hänen tätinsä Paulina oli Sandwichin ensimmäisen jaarlin äiti, joten Pepysillä oli sukulaisuussuhde yhteen Itä-Anglian huomattavimmista perheistä.³¹ John Pepys oli tullut Lontooseen 14 vuoden iässä palvella oppipoikana. Pepysin isä nai omaa sosiaalista asemaansa alemmaa. Hänen vaimonsa, Samuelin äiti, Margaret Kite, oli alhaista syntyperää ja kotoisin Newington Greenistä. Hän oli toiminut nuoruudessaan pesijättärenä.³² Samuel oli John ja Margaret Pepysin yhdestätoista lapsesta viides ja vanhin neljästä lapsuudesta hengissäsäilyneestä sisaruksesta.³³

Pepys aloitti koulunkäyntinsä Huntingdonissa. Tätä ennen hän oli ollut ajan tavan mukaan kasvatettavana perheensä ulkopuolella Hackneyssä ja Kingslandissa.³⁴ Latinakoulun (grammar school) käytyään Pepys siirtyi Lontoon St. Paulin kouluun stipendiaattina (exhibitor), ja siellä hän sai perustiedot

30. Tanner, J. R., *Mr Pepys - An Introduction to the Diary together with a Sketch of his Later Life*. Westport Connecticut 1971. s. 1. Vuoden laskettiin alkavan kronologisista syistä maaliskuun 25. päivä, joten 1.1. - 24.3. väliset päivämäärät kuuluivat edelliseen vuoteen. s. 30.

31. Tanner 1971, s.1. , DNB 1949-50, s. 805 ja Latham & Matthews 1970, s. xx.

32. Tanner 1971, s. 2, Latham & Matthews 1970, s. xix ja *The Diary of Samuel Pepys, Volume Ten Companion*. Edited by R. C. Latham & W. Matthews. Lontoo 1983. s. 318.

33. Latham & Matthews 1970, s. xix ja DNB 1949-50. s. 805.

34. DNB 1949-50, s. 805.

matematiikasta ja klassisista kielistä.³⁵ Lontoosta Pepys siirtyi opiskelemaan edelleen Cambridgen yliopistoon, jälleen stipendin turvin. Pepys hyväksyttiin kesäkuussa 1650 Trinity Halliin, josta hän siirtyi seuraavan vuoden maaliskuussa stipendiaattina Magdalene Collegeen.³⁶ Pepys suoritti alemman korkeakoulututkinnon (B.A) maaliskuussa 1654 ja tuli maisteriksi (M.A) kesäkuussa 1660.³⁷

Työuransa Pepys aloitti isänsä ensimmäisen serkun Sir Edward Montagun palveluksessa. Pepys huolehti Montagun Whitehallin talon ylläpidosta ja auttoi tätä myös Lontoon asioiden hoidossa.³⁸ 1656 Pepys sai ensimmäisen julkisen virkansa, kun hänet nimitettiin George Downingin, valtionkonttorin virkailijan (Teller of the Receipt), kirjuriksi.³⁹ Montagun noustessa urallaan hän lupasi auttaa myös Pepysin uran edistämässä. Pepys saikin vuonna 1660 suojelijansa avustuksella säädöskirjurin (Clerk of Acts) toimen laivastovirastossa (Navy Board), joka huolehti laivaston siviilihallinnosta, ja Montagu teki Pepysistä myös yhden sijaisistaan (The Privy Seal).⁴⁰ Tästä eteenpäin Pepysin ura nousi vakaasti ylöspäin hänen saadessa yhä uusia nimityksiä, kunnes hänestä tuli vuoden 1668 loppuun mennessä tärkein laivastoviraston merivirkamiehistä.⁴¹ Laivastovirasto oli erittäin merkityksellinen instituutio 1600-luvun Englannissa ja siten myös Pepysin voidaan sanoa olleen yksi Englannin tärkeimmistä virkamiehistä.

35. DNB 1949-50, s. 805 ja Latham & Matthews 1970, s. xxi.

36. DNB 1949-50, s. 805 ja Tanner 1971, s. 5.

37. Latham & Matthews 1970, s. xxi ja DNB 1949-50, s. 805.

38. Latham & Matthews 1970, s. xxii.

39. Latham & Matthews 1970, s. xxiii. DNB:n mukaan Pepys astui Downingin palvelukseen vasta kolme vuotta myöhemmin ja samaa sanoo Tanner. Tanner tosin esittää mahdolliseksi sen, että Pepys olisi ottanut viran vastaan jo 1656 samaan aikaan, kun Downing itse vastaanotti virkansa. DNB 1949-50, s. 806 ja Tanner 1971, s. 9-10.

40. Latham & Matthews 1970, s. xxx-xxxi

41. DNB 1949-50, s. 806-7.

Pepys jätti laivastoviraston vuonna 1673 ja siirtyi amiraliteetin (Admiralty) valtuuskunnan sihteeriksi. Pepysin ura oli huipussaan vuonna 1678-9, kun se äkkiä romahti alahuoneen syyttäessä hänen olleen piilopaavinuskoinen katolisen salaliiton (Popish plot) aikana.⁴² Syytteet Pepysiä vastaan kuitenkin hylättiin. Viisi vuotta myöhemmin kuningas Jaakko II vielä nimitti Pepysin laivastoasioiden (Admiralty Affairs) sihteerikseen, missä virassa Pepys toimi aina kuninkaan kukistumiseen mainiossa vallankumouksessa asti. Pepys erosi virastaan helmikuussa 1689, koska hän oli ollut Jaakko II henkilökohtainen ystävä eikä uusi hallinto enää luottanut häneen.⁴³

Pitkän virkauransa lisäksi Pepys, oli mukana politiikassa istuen parlamentin alahuoneessa Norfolkkin Castle Risingin edustajana vuosina 1673-8 sekä Harwichin vuosina 1679 ja 1685-7.⁴⁴ Edelleen Pepys oli mukana Lontoon kuninkaallisen tiedeseuran (The Royal Society) toiminnassa. Pepys oli valittu seuran jäseneksi 1664-5 ja hän toimi kahtena kautena (1684-6) myös seuran puheenjohtajana. Kuninkaallinen tiedeseura nautti aikalaistensa keskuudessa suurta arvostusta ja sen puheenjohtajan tointa pidettiin erittäin tärkeänä. Lisäksi Pepys toimi sekä Britannian luotsi- ja majakkalaitoksen päämajan (The Trinity House) että kaupunkinsa vaatteentekijöiden komppanian (The Clothworkers' company) päällikkönä.⁴⁵

Pepys avioitui joulukuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1655 Elizabeth St. Michelin kanssa.⁴⁶ Elizabeth oli syntynyt 23.10.1640 Irlannin Bidefordissa ja

42. Latham & Matthews 1970, s. xxxvii.

43. Latham & Matthews 1970, s. xxxviii ja DNB 1949-50, s. 809.

44. Latham & Matthews 1970, s. xxxvii ja DNB 1949-50, s. 808-9.

45. Latham & Matthews 1970, s. xxxix ja DNB 1949-50, s. 809.

46. Tanner 1971, s. 6, Latham & Matthews 1970, s. xxii ja DNB 1949-50, s. 805.

Tutkimuksessa on ollut epäselvyyttä Pepysin häöpäivästä, koska tämä itse juhli sitä aina lokakuun kymmenes päivä, mutta kirkon rekisterit ja Elizabethin oma päiväkirja osoittavat

hänellä oli yksi veli.⁴⁷ Elizabethin isä, Alexandre le Marchant de St Michel, oli vähempiarvoisen anjoulaisen aatelismiehen perijä ja poika. Alexandre oli kääntynyt hugenotiksi taistellessaan Saksan sodissa ja julistettu sen tähden perinnöttömäksi. Englantiin Alexandre tuli Henrietta-Marian hovin mukana tämän avioituessa Kaarle I kanssa, ja hän hoiti paistinleikkaajan virkaa (gentleman carver), kunnes kuningatar erotti hänet.⁴⁸ Tämän jälkeen Alexandre toimi mm. sotilaana ja keksijänä odottaen jatkuvasti vielä kerran rikastuvansa.⁴⁹

Elizabethin äiti, Dorothea, oli devonshireläisen maanomistajan, Sir Francis Kingsmillin tytär ja Thomas Fleetwoodin leski. Hän oli sukua äitinsä puolelta mahtaville Cliffordeille, Cumberlandin jaarleille.⁵⁰ Dorothealla oli varsin varakas perittyään sekä omaisuutta mieheltään, että maata isältään Irlannista Bidefordin läheltä, mutta uusi aviomies sai tuhlattua tämän omaisuuden varsin nopeasti.⁵¹ Elizabethin sukujuuret olivat siis huomattavasti korkeammat kuin Samuelin sekä isän että äidin puolelta.

Ollessaan kaksitoistavuotias Dorothea vei Elizabethin ja tämän veljen Balthasarin Ranskaan tapaamaan sikäläisiä sukulaisia. Tuona aikana heitä yritettiin käännättää katolilaisiksi ja Elizabeth suljettiin jopa luostariin, josta hän

vihkimisen todella tapahtuneen joulukuussa. Pepys Elizabeth, 1.12.1655, s. 71. Pepysit juhlivat lokakuun kymmenettä häpäivänään, koska he saivat tuolloin sovittua erimielisyytensä, joka oli johtanut asumuseroon. Asiasta lisää asumuseroa käsittelevässä kappaleessa.

47. DNB 1949-50, s. 805, Latham & Matthews 1983, s. 375 ja Spender 1991, s. 13.

48. Latham ja Matthews 1983, s. 374.

49. Spender 1991, s. 13 ja Latham & Matthews 1983, s. 374-5.

50. Latham & Matthews 1983, s. 374.

51. Spender 1991, s. 13.

kuitenkin pääsi pois salajuonen avulla.⁵² Ranskassa ollessaan Elizabeth oppi sujuvasti ranskaa ja sai myös muuta koulutusta luostarissa.⁵³

Elizabeth kuoli kuumeeseen, todennäköisesti lavantautiin, 10.11.1669 pian Pepysien Alankomaihin ja Pohjois-Ranskaan suuntautuneen kiertomatkan jälkeen.⁵⁴ Elizabeth oli tuolloin 29-vuotias. Samuel Pepys ei mennyt koskaan uudelleen naimisiin vaimonsa kuoleman jälkeen, mutta muodosti loppuelämänsä mittaisen suhteen Mary Skinnerin kanssa, jota hän piti rakastajattarenaan kaikkiaan 33 vuotta.⁵⁵ Vetäytyttyään viroistaan Samuel Pepys muutti Claphamiin, jossa hän asui yhdessä William Hewerin kanssa, joka oli toiminut hänen kirjurinaan. Myös Mary Skinner asui Pepysin viimeisinä vuosina avoimesti Pepysin luona.⁵⁶ Pepys myös kuoli Claphamissa 26.5.1703 korkeassa 70 vuoden iässä, kun hänen munuaisestaan löydettiin suuri kivi. Pepys oli aiemminkin kärsinyt munuaiskivistä, ja häneltä poistettiin sellainen vuoden 1658 alkupuolella.⁵⁷

52. DNB 1949-50, s. 805 ja Latham & Matthews 1983, s. 374. DNB mainitsee salajuonen syynä siihen, ettei Elizabeth jäänyt luostariin, muttei sitä kuka tämän salajuonen takana oli. On kuitenkin syytä olettaa sen olleen Elizabethin isän aikaansaannosta tämän oltua vakaumuksellinen protestantti kääntymyksensä jälkeen.

53. Spender 1991, s. 14 ja Pepys Elizabeth, 7.1.1656, s. 105-6. Elizabeth kertoo oppineensa luostarissa mm. suurimman osan aritmetiikan osa-alueista.

54. Latham & Matthews 1983, s. 318 ja DNB 1949-50, s. 809.

55. Stone 1979, s. 348.

56. DNB 1949-50, s. 809 ja Stone 1979, s. 348.

57. DNB 1949-50, s. 809 ja Tanner 1971, s. 9.

2. AVIOLIITON SOLMIMINEN

2.1 Pepysien avioitumisperusteet

Pepyseillä ei ollut tarjota toisilleen paljon, kun he päättivät avioitua. Elizabethin perhe oli köyhä, eikä hänellä ollut minkäänlaisia myötäjäisiä. Samuel ei voinut myöskään odottaa saavansa tulevan vaimonsa kautta arvokkaita tuttavuuksia - ranskalainen hovista poisotkittu sukunsa hylkäämä aatelinen keksijä tuskin toi nuorelle, kunnianhimoiselle, uraansa aloittavalle miehelle tämän tarvitsemia yhteyksiä. Samuelkaan ei voinut tarjota morsiamelleen rikkauksia. Samuelin oma perhe oli köyhä ja lisäksi alhaista syntyperää Elizabethin perheeseen verrattuna. Samuelilla ei myöskään ollut vielä vakituista tointa vaan hän sai tulonsa toimittamalla isänsä ja lordi Montagun asioita sekä toimimalla Montagun Whitehallin talon tilanhoitajana.⁵⁸

Dale Spender onkin esittänyt, että Pepysien avioliitto oli epätavallinen.⁵⁹ Hän näyttää olevan samoilla linjoilla Stonen kanssa, joka on esittänyt, että avioliiton solmimisessa otettiin tarkkaan huomioon liitosta saavutettava mahdollinen taloudellinen ja poliittinen etu.⁶⁰ Tässä laskelmoinnissa ei ajateltu vain avioituvien lasten vaan koko suvun etua. Tämä näkemys on ristiriidassa Macfarlanen kanssa, jonka näkee ainoastaan ylimmälle aatelistolle sosiaalisen verkoston luomisen syynä avioliiton solmimiselle.⁶¹

Sekä Elizabethin että Samuelin perheissä suhtauduttiin varauksella näiden liittoon. Elizabethin äiti halveksi Samuelin alhaista syntyperää eikä uskonut hänellä olevan rikasta tulevaisuutta edessään. Dorothea piti Samuelia vain

58. Latham & Matthews 1970, s. xxii

59. Spender 1991, s. 14

60. Stone 1979, s. 127.

61. Macfarlane 1986, s. 152.

räätäli-isänsä juoksupoikana eikä arvostanut tämän Cambridgen koulutusta kunnan kasvatuksen veroiseksi. Dorothea myös vaati tytärtään toistuvasti solmimaan avioehdon, jossa määrättäisiin Elizabethin käyttövaroista, ja olisi ollut jopa valmis peruuttamaan häät vielä edellisenä iltana, jos Elizabeth olisi vain halunnut.⁶² Laurencen mukaan yksi tavallisimmista syistä vastustaa liittoa oli juuri parin erilainen sosiaalinen asema, mikä on saattanut vaikuttaa Dorothean asenteeseen.⁶³ Sillä vaikka köyhtyneet aatelismiehet avioituivatkin alempisäätyisten tyttöjen kanssa, ei samaa käytäntöä suosittu, kun kyseessä oli köyhä aatelinen nainen.⁶⁴ Myöskään Elizabeth ei tullut toimeen miehensä perheen kanssa. Elizabeth piti heitä selvästi itseään huomattavasti alempiarvoisina heidän syntyperänsä ja tapojensa vuoksi.⁶⁵ Elizabeth arvosteli muun muassa Pepysin perheen kasvatusta ja sitä tapaa, miten he kestivät vieraitaan:

”Vietin tämän illan Pepysin perheen kanssa, ja se oli niin kauheaa, että ajattelin tekeväni virheen liittyessäni heidän perheeseensä. He eivät tiedä mitään kasvatuksesta tai ostamisesta tai vieraanvaraisuudesta.”⁶⁶

Kun Dorothean suhtautuminen Samueliin oli niinkin halveksuvaa (Elizabethin isä oli kiinnostunut ainoastaan, mitä Samuel oli keksinyt ja rahoittaisiko tämä

62. Pepys Elizabeth, 14.10.1655, s. 42-3, 21.10.1655, s. 46-7, 28.10.1655, s. 49-50, 1.12.1655, s. 71, 24.12.1655, s. 89-90.

63. Laurence 1995, s. 44.

64. Fraser 1984, s. 269.

65. Pepys Elizabeth, 13.10.1655, s. 42, 21.10.1655, s. 46-7, 25.11.1655, s. 64-5.

66. ”This eve did I spend with the family of Pepys, and so awful it was that I think it should be my mistake to join with them. Nothing do they know of breeding, or of buying, or of playing host.”Pepys Elizabeth, 25.11.1655, s.64.

hänen uusinta keksintöään,⁶⁷ muutoin päiväkirjoista ei juurikaan saa selville millainen suhde Samuelilla oli Elizabethin isään), eikä Elizabethkään tullut toimeen tulevien appivanhempiensä kanssa, on erittäin vaikeaa kuvitella Samuelin ja Elizabethin avioliiton olleen järjestetty tavalla, joka Stonen mukaan oli tuohon aikaan tavallista.⁶⁸ Pikemminkin näyttää ilmeiseltä, että Samuel ja Elizabeth saivat itse valita puolisonsa ja avioitumisajankohtansa. Siten Macfarlanen kuvaama malthusilainen avioliittoteoria näyttää toimivan tässä tapauksessa paremmin kuin Stonen teoria järjestetyistä avioliitoista.⁶⁹

Mikä sitten sai Samuelin ja Elizabethin avioitumaan? Elizabethin päiväkirjan antaman kuvan perusteella Samuelin kohdalla kyse näyttää olleen puhtaasti rakkaudesta. Samuel oli erittäin altis naiskauneudelle ja kaikkialla, missä hän liikkui, hän kiinnitti huomiota kauniisiin naisiin. Toisinaan Samuel ihmetteli omassa päiväkirjassaan itsekkin sen vaikutuksen voimakkuutta, joka kauniilla naisilla oli häneen:

”Mutta hän on niin sievä, että Jumala auttakoon, en voinut olla ajattelematta sitä liikaa. Kauneus orjuuttaa minut kummasti, niin etten arvosta mitään yhtä paljon.”⁷⁰

Elizabeth oli nuori ja kaunis, joten ei ihme että Samuel kiinnitti huomionsa häneen. Ehkä Samuelin turhamaisuuteen vetosi myös Elizabethin korkea ja

67. Pepys Elizabeth, 21.10.1655, s. 46.

68. Stone 1979, s. 82.

69. Macfarlane 1986, s. 36.

70. ” but she is so pretty, that God forgive me, I could not think it too much; which is a strange slavery that I stand in to beauty, that I value nothing near it.”Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Five 1664*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1971. s. 264. myös Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Seven 1666*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1972. s. 69-70.

eksoottinenkin tausta.⁷¹ Samuel vannoi Elizabethille rakkauttaan ja piti parhaana osoituksena tunteistaan sitä, että hän oli valmis naimaan Elizabethin ilman myötäjäisiä.⁷² Ilmeisesti avioituminen kokonaan ilman myötäjäisiä oli sangen harvinaista. Myös Elizabeth näyttää olleen kiintynyt Samueliin, joten tunteet ovat varmasti olleet yhtenä perusteena, kun Elizabeth päätti avioitua Samuelin kanssa. Siten Pepysit täyttivät tärkeimmän vaatimuksen, mitä avioituvilta pareilta odotettiin. Tapaoppaissa korostettiin nimittäin voimakkaasti molemminpuolisen kiintymyksen tärkeyttä avioliittoa solmittaessa.⁷³

Vaikuttaa kuitenkin siltä, että Elizabeth suhtautui suhteeseensa paljon laskelmoivammin kuin Samuel. Hän oli nimittäin pelännyt, ettei saisi yhtään avioliittotarjousta kunnolliselta mieheltä, koska ei voinut tarjota minkäänlaisia rikkauksia myötäjäisinään. Tämä on sangen yllättävää, sillä Elizabeth täytti vasta juuri ennen hänen ja Samuelin vihkimistä viisitoista vuotta. Ehkä hän suhtautui pessimistisesti isänsä toiveisiin saada menettämänsä omaisuus takaisin, eikä uskonut perheensä taloudellisen tilan ainakaan kohentuvan tulevaisuudessa. Vaikka Samuel oli vanhempi kuin Elizabeth oli toivonut eikä hänen terveytensäkään ollut paras mahdollinen, Elizabeth tunsi olevansa onnekas.⁷⁴ Hän uskoi Samuelin haaveisiin korkea-arvoisesta ja rikkaasta elämästä ja hänen suosiollisuuttaan lisäsi varmasti myös Samuelin lupaukset hienouksista, mitä Elizabeth saisi itselleen heidän avioituttuaan.⁷⁵

71. Samuelin turhamaisuudesta esim. Pepys Elizabeth, 10.11.1655, s. 57.

72. Pepys Elizabeth, 13.11.1655, s. 58 ja 24.11.1655, s. 63.

73. Esim. Gouge, W., *Of Domestical Duties*, Lontoo 1622, teoksessa *The Cultural Identity of Seventeenth-Century Woman. A Reader*. Completed and edited by N. H. Keeble. London 1994, s. 127.

74. Pepys Elizabeth, 28.10.1655, s. 49-50.

75. Pepys Elizabeth, 14.10.1655, s. 42-3.

Raha ja sen mukanaan tuomat mukavuudet olivatkin yhtenä keskeisenä perusteena Elizabethilla hänen valitessa puolisoaan. Hän odotti kiihkeästi aikaa, jolloin hänellä olisi omia käyttövaroja, joita voisi käyttää itsensä kaunistamiseen ja omiin tarpeisiinsa.⁷⁶ Hän ei myöskään aikonut viettää aikaansa kotitöiden parissa. Elizabeth yritti välttää niiden tekemistä aina kun mahdollista ja näki todennäköisesti avioliiton tapana päästä niistä lopullisesti eroon:

“ Työskentelin koko päivän äitini kanssa ja vaikka valitin jatkuvasti, hän sanoi, että hänen tapansa kohdella minua oli vain harjoitusta vaimona olemista varten. Joten sitten kerroin äidilleni, ettei suunnitelmissani ollut työskennellä niin kovasti, kun olisin vaimo. Löin vetoa, että kohta minulla pitäisi olla yksi tai useampi palvelusneito.”⁷⁷

Näyttääkin siltä, että valitessaan puolisoa Elizabeth oli erittäin kaukokatseinen. Hän oli valmis ottamaan itseään sosiaaliselta asemaltaan alempiarvoisen miehen, jonka tulevaisuuteen hän kuitenkin lujasti uskoi. Samuel merkitsi Elizabethille mahdollisuutta päästä elämään tavalla, johon hänen korkea syntyperänsä oikeutti. Hän myös uskoi, että Samuelin mahdollisuudet nousta arvossa olisivat paljon paremmat hänen ollessa Samuelin vaimona.⁷⁸ Avioliitto olikin Elizabethille ainoa kunniallinen keino nostaa elintasaan, koska ei näyttänyt todennäköiseltä, että hänen isänsä olisi saanut perintöään tai keksintöjään tuottamaan ja työmahdollisuudetkin olivat kunnialliselle naiselle

76. Pepys Elizabeth, 13.10.1655, s. 42, 14.10.1655, s. 42-43, 21.10.1655, s. 46-7, 23.10.1655, s. 47-8, 7.11.1655, s. 53, 30.11.1655, s. 71.

77. “ all day did I spend in my mother’s employ and though I did constant complain, yet she would have it that ’tis but practice to make me the wife that she does so use me...So then did I tell my mother that no plan is it of mine to work so hard as a wife. I did wager that soon should I have a maid, or more.”Pepys Elizabeth, 21.10.1655, s. 46, Kotitöiden välttelystä myös 18.10.1655, s. 45, 8.11.1655, s. 57, 14.11.1655, s. 59, 16.11.1655, s. 59-60.

78. Pepys Elizabeth, 28.10.1655, s. 50.

erittäin rajatut.⁷⁹ Joten Elizabethin voidaan sanoa olleen laskelmoiva avioliittonsa suhteen Stonen kuvaamalla tavalla,⁸⁰ vaikka raha ei suinkaan ollut ainoa peruste, jonka vuoksi Elizabeth valitsi Samuelin puolisoikseen.

Elizabeth harkitsi muitakin aviomiesehdokkaita loppuun asti. Nähtyään Samuelin viimeisenä poikamiesiltanaan juovuksissa Elizabeth alkoi epäillä hänen uskollisuuttaan. Tällöin Elizabeth pohti kapteeni Holmesin paremmuutta miehenä, mutta totesi olevan liian myöhäistä pohtia asiaa.⁸¹ Lopulta hän totesi, ettei ollut saanut parempaakaan tarjoutta kuin mitä Samuel oli tehnyt, ja jos hän ei naisi Samuelia olisi paljon niitä, jotka sen tekisivät innokkaasti.⁸²

2.2 Suhde ennen vihkimistä

Ennen vihkimistään Samuel ja Elizabeth viettivät aikaansa säännöllisesti yhdessä. Päiväkirjat eivät kerro sitä, miten Samuel ja Elizabeth tapasivat toisensa - esittelikö joku heidät toisilleen vai tapasivatko he jossain sattumalta, eikä sitä, miten kauan he olivat tunteneet toisensa kihloutuessaan ja avioituessaan. Elizabethin päiväkirjan alkaessa hän oli jo kihloissa Samuelin kanssa, ja päiväkirja alkaa päivää ennen ensimmäisten kuulutusten lukemista kirkossa.⁸³ Siten heidän suhteensa oli yhteisön silmissä jo virallinen.⁸⁴ Gillisin mukaan

79. Lähes ainoa mahdollisuus oli toimia korkea-arvoisen naisen seurana. Fraser 1984, s. 311.

80. Stone 1979, s. 127-9.

81. Pepys Elizabeth, 29.11.1655, s. 68-70. Kapteeni Holmes oli kosiskellut Elizabethia ennen Samuelia.

82. Pepys Elizabeth, 1.12.1655, s. 71.

83. Pepys Elizabeth, 13.10.1655, s. 41.

84. Kihlautumista pidettiin kirkollisen lain mukaan yhtä sitovana kuin vihkimistä kirkossa. Stone 1979, s. 30.

nuoria rohkaistiin ottamaan kuulutukset jo muutaman viikon sisällä kihlauksestaan.⁸⁵ Jos myös Elizabeth ja Samuel tekivät siten, niin heidän kihlauksensa oli tuore Elizabethin päiväkirjan alkaessa.

Vaikka parit usein muuttivatkin jo yhteen asumaan kihlauduttuaan eivät Elizabeth ja Samuel tehneet niin. Oli näet yleistä, että kihlautunut pari käyttäytyi jo kihlauseikanaan kuin vihitty pari.⁸⁶ Elizabethin äiti oli kuitenkin sitä mieltä, että Elizabethin ja Samuelin olisi tullut odottaa jopa vuoden verran ennen avioitumista.⁸⁷ Syynä siihen saattoi olla Elizabethin nuoruus ja Dorothean vastahakoisuus koko avioliittoa kohtaan. On myös mahdollista, että Samuel ja Elizabeth olivat kihlautuneet hyvin nopeasti tutustuttuaan ja että Dorothea halusi heidän tutustuvan paremmin toisiinsa ennen avioliiton solmimista.

Viettäessään aikaansa yhdessä Samuel ja Elizabeth olivat sekä kaksin, että ystäviensä Richard ja Eliza Harveyn kanssa.⁸⁸ Useimmiten kuitenkin kaksin. Elizabeth ja Samuel tekivät kävelyretkiä, vierailivat toistensa kotona ja kävivät krouveissa.⁸⁹ Elizabethin päiväkirjasta saa sellaisen kuvan, ettei heillä ollut tavatessaan esiliinaa. Macfarlanen mukaan jo seurustelevat nuoret jätettiin usein kaksin tutustumaan toisiinsa.⁹⁰ Tästä huolimatta Elizabethin ja Samuelin suhde säilyi varsin virallisena. Elizabethin päiväkirjassa on vain kaksi merkintää ennen vihkimistä, jotka viittaavat suhteen jonkinlaiseen fyysisyyteen. Toisessa Elizabeth

85. Gillis, J. R., *For Better, For Worse. British Marriages 1600 to the Present*. Oxford 1985. s. 52.

86. Gillis 1985, s. 52.

87. Pepys Elizabeth, 28.10.1655, s. 50.

88. Pepys Elizabeth, 19.10.1655, s. 45, 25.11.1655, s. 65-66.

89. Pepys Elizabeth, 16.10.1655, s. 43, 23.10.1655, s. 47, 28.10.1655, s. 49, 10.11.1655, s. 57, 13.11.1655, s. 58, 24.11.1655, s. 63, 25.11.1655, s. 64-66.

90. Macfarlane 1986, s. 298.

kirjoitti tuudittaneensa Samuelia tämän juodessa viiniä⁹¹ ja toisessa hän totesi joutuvansa kirjoittamaan päiväkirjaansa synnytyksestä ennen avioliittoa, jos he lykkäisivät avioitumistaan.⁹² Aviottoman lapsen synnyttäminen ei olisi ollut kovinkaan kunniakasta hyvin kasvatetulle aatellisnaiselle siitä huolimatta, että yhteisön silmissä heidän suhteensa jo oli virallinen kihlautumisen jälkeen.

Vaikka tämä merkintä viittaaakin siihen, että Elizabeth ja Samuel tekivät muutakin kuin pitelivät toisiaan kädestä, eivät he silti näyttäneet olevan yhdynnässä ennen vihkimistään.⁹³ Elizabeth säilytti neitsyytensä, mutta tunsu uteliaisuutta sitä kohtaan, mitä sukupuolielämä toisi tullessaan.⁹⁴ Elizabethin uteliaisuutta lisäsi varmasti myös Samuelin puheet heidän tulevasta sukupuolielämästään, joissa Samuel antoi ymmärtää olevansa suuri rakastaja:

"En sallisi edes äitini todistavan niitä lupauksia, joita Samuel tekee suuresta piehtaroinnista hänen maatessaan minut."⁹⁵

Samuelin suurista lupauksista huolimatta Elizabethin päiväkirjassa ei ole merkintöjä, jotka viittaisivat heidän viettäneen öitä yhdessä. Gillisin mielestä yövierailut olivat kuitenkin tavallisia jo 1600-luvulla.⁹⁶ Myös Stone kuvailee

91. Pepys Elizabeth, 24.11.1655, s. 63.

92. Pepys Elizabeth, 28.10.1655, s. 50.

93. Elizabeth kirjoitti ensimmäisestä kerrastaan 8.12.1655. Pepys Elizabeth, 8.12.1655, s. 76-78.

94. Pepys Elizabeth, 7.11.1655, s. 53. Eliza Harvey neuvoi Elizabethia sukupuolielämästä. Tästä lisää seksuaalisuutta käsittelevässä kappaleessa.

95. "Not even my mother should I allow to witness the promises that Samuel Pepys does make of the great tumbling there will be when he does bed me." Pepys Elizabeth, 13.10.1655, s. 41.

96. Gillis 1985, s. 31.

yövierailuja, jossa käytiin ”yöjalassa” tytön luona. Stone kutsuu tätä menettelyä *bundlingiksi*. Bundlingissa pari oli vuoteessa pimeässä, joko vaatteet päällä tai puolialastomana jutellen ja hyväillen toisiaan. Tämä tapa auttoi Stonen mukaan tulevia puolisoita tutustumaan toisiinsa.⁹⁷ Luultavaa on, että Samuel ja Elizabeth ovat myös harrastaneet jonkinasteista bundlingia.

Yksi seurustelun keskeisistä piirteistä oli lahjojen vaihto. Veistettyjä neulepuikkoja, vörttinöitä ja pitsinnypläysnypylöitä annettiin usein merkinä rakkaudesta. Rakkauskirjettä pidettiin kuitenkin yhtenä parhaista lahjoista, mitä rakastavaiset pystyivät toisilleen antamaan.⁹⁸ Samuel oli sangen säästeliäs lahjojen antaja. Hän toki kirjoitti rakkauskirjeitä Elizabethille, mutta ei juurikaan tuonut muita lahjoja. Esimerkiksi Elizabethin täyttäessä viisitoista vuotta Samuel piti puheen ja nosti maljan morsiamelleen, mutta ei antanut mitään lahjaa. Samuel perusteli lahjan puutetta heidän tulevilla, kalliilla häällään, mutta selitys ei tyydyttänyt Elizabethiä:

”Me juhlimme tänään, ja Samuel piti hienon puheen ja nosti maljan viehätysvoimalleni, muttei lisännyt niihin mitään hienouksia. Ne eivät ilahduta minua, ellei kukkarossa ole mitään minulle.”⁹⁹

Näyttääkin siltä, että Samuel antoi Elizabethille lahjoja vain lepytellessään tätä. Esimerkiksi kun Samuel suuttui Elizabethin kysyessä, miten Richard Harvey oli nähnyt hänet krouvissa, vaikka hänen piti olla poissa kaupungissa, Samuel

97. Stone 1979, s. 384-5.

98. Macfarlane 1986, s. 300-1.

99. ”This day did we celebrate and Samuel does make the fine speech and give the toast to my charms, but no addition to them by way of finery...no joy do I take in it if there is nought in the purse for me.”Pepys Elizabeth, 23.10.1665, s. 47. rakkauskirjeistä 13.10.1655, s. 41.

lepytteli Elizabethia tuomalla tälle purppuran väriset nauhat.¹⁰⁰ Elizabeth olisi selvästikin ottanut mielellään lahjoja vastaan paljon enemmänkin. Hänen päiväkirjastaan saa käsityksen, että lahjojen antaminen oli hänen mielestään yksi sulhasen ja aviomiehen tärkeimmistä ominaisuuksista. Hän aikoikin saada tilanteeseen muutoksen avioiduttuaan:

“Eliza Harvey pitää yllään enemmän hellydenosoituksia mieheltään kuin mitä Samuel antaa minulle. Kuitenkin kaiken tämän pitäisi muuttua, kun olen vaimo ja minulla on paremmat keinot taivutella häntä.”¹⁰¹

3. ASUMUSEROSSA

Pepysien avioliiton alku oli karvas pettymys Elizabethille, joka oli odottanut siltä paljon. Jatkuvat riidat taloudenhoidosta, käyttövarojen puute, Samuelin runsas alkoholinkäyttö sekä siihen liittyvä väkivaltaisuus saivat Elizabethin pohtimaan miehensä jättämistä.¹⁰² Avioliiton todellisuus ei vastannut Elizabethin odotuksia eikä Samuelin lupauksia, ja hän katsoi varsin pian häiden jälkeen tehneensä virheen avioituessaan:

“Unelmani olla rouva Pepys näyttävät kaukaisilta ajattelen, mikä virhe tämä avioliitto olikaan. Ei rahaa eikä

100. Pepys Elizabeth, 10.11.1655, s. 58 ja 13.11.1655, s. 58.

101. “Eliza Harvey does wear more the badges of affection from her husband than Samuel does give to me. Yet all this should change when I am the wife and have better means to persuade him with.”Pepys Elizabeth, 13.10.1655, s. 41.

102. Pepys Elizabeth, 7.1.1656, s. 104. Tällöin Elizabeth alkaa pohtia asiaa, vaikkei haluaisi sitä tehdä. “ Then should I leave such a husband and make mine own way? But no joy would this be.”

hiiliä, ei vierailuja eikä hienoja vaatteita. Naimattomana elämisessä isäni katon alla oli omat etunsa.”¹⁰³

Lopulta tilanne kärjistyi Samuelin humalaiseen mustasukkaisuuskohtaukseen, jota Elizabeth pakeni ystäviensä Richard ja Eliza Harveyen luokse. Täällä Elizabeth teki päätöksensä olla palaamatta miehensä luokse ennen kuin saisi kirjalliset takuut olosuhteiden muuttumisesta.¹⁰⁴ Elizabeth vuokrasi asunnon Palmereilta¹⁰⁵ Charing Crossilta äitinsä suosituksesta ja elätti itsensä tekemällä kirjallisia käännöstitä.¹⁰⁶ Elizabethin päiväkirjasta ei käy ilmi, että hän olisi saanut taloudellista apua vanhemmiltaan tai mieheltään.

Stonen tutkimuksen valossa Elizabethin pako miehensä luota ei näytä olleen harvinaista. Hänen mukaansa vaimot joutuivat usein jättämään kotinsa miestensä väkivaltaisuuden vuoksi.¹⁰⁷ Myös Houlbrooken mukaan englantilaisten perhe-elämän harmonisuutta varjosti juopottelu, tuhlaavaisuus, pahantuulusuus, kiivaus, mustasukkaisuus sekä kestämaton tunteettomuus puolisoa kohtaan.¹⁰⁸ Täten ihannekuva tottelevaisesta vaimosta ja aviomiehestä, joka käytti oikeudenmukaisesti miehistä auktoriteettiaan, ajatus molemmiin-

103. "How far my dreams to be Mrs. Pepys do seem...I think on what fearful mistake this marriage should be. No money and no coals, no visits abroad and no fine clothes, and the unwed life under my father's roof did show the advantage in it."Pepys Elizabeth, 10.1.1656, s. 114.

104. Pepys suuttui Elizabethin äidin tuomista hiilistä ja ruuista ja syytti vaimoan uskottomuudesta uskoen tarvikkeiden olevan lahjoja vaimonsa rakastajalta. Pepys Elizabeth, 10.1.1656, s.115-117, 25.1.1656, s. 118-121, 2.2.1656, s. 123.

105. Ilmeisesti Anne ja Edmond. Latham & Matthews 1983, s. 308.

106. Asunnon vuokraamisesta Pepys Elizabeth, 25.1.1656, s. 121 ja 2.2.1656, s. 126. Elizabeth oli levittänyt sanaa kääntäjätaidoistaan jo aikaisemmin. Elizabeth käänsi tekstejä ensisijaisesti englannista ranskaksi mutta tarvittaessa myös toisinpäin. 7.1.1656, s. 106 ja syyskuu 1656, s. 131.

107. Stone, Lawrence: Road to Divorce. England 1530-1987. Oxford 1990. s. 141.

108. Houlbrooke 1989, s. 52.

puolisesta kiintymyksestä ja pitkämielisyydestä jäi usein pelkäksi tavoiteltavaksi haaveeksi.

Englannissa oli Pepysien eron aikaan vallalla useita toisistaan poikkeavia tapoja, jolla avioliitto voitiin purkaa - ainakin osittain. Kirkollisen oikeuden julistuksella voitiin saada ero puolisoitten yhteiselämästä, *divortium a mensa et thoro*. Tällöin puolisoilla ei kuitenkaan ollut lupaa avioitua uudelleen. Se voitiin myöntää esimerkiksi uskottomuuden¹⁰⁹, kohtuuttoman julmuuden tai kroonisen sairauden vuoksi ja se antoi puolisoille luvan asua erillään. Muutoin pari katsottiin lain edessä edelleen aviopariksi.¹¹⁰ Tämän eron muodon voidaan katsoa vastaavan lähinnä nykyistä asumuseroa, mitä termiä myös Wiesner käyttää siitä.¹¹¹

Keskisäädyt ja paremmin toimeentulevat suosivat ”yksityistä eroa”. Yksityinen ero oli puolisoitten välinen sopimus erota, jonka ehdot notaari kirjasi eroasiakirjaan. Sopimus takasi yleensä vaimolle taloudellisen vapauden ja elatusavustuksen mieheltään. Lisäksi nainen oli oikeutettu toimimaan taloudellisesti kuin naimaton nainen eli hän sai ostaa tai myydä omaisuutta, sillä edellytyksellä, että hänen uskottunsa vapauttivat hänen puolisonsa vastuusta mahdollisista tulevista vaimon ottamista veloista.¹¹²

109. Huomattavaa on, että naisen uskottomuuteen suhtauduttiin paljon vakavammin kuin miehen. Vuoden 1650 uskottomuusasetuksen (Adultery Act) mukaan nainen voitiin tuomita jopa kuolemaan uskottomuudesta, kun taas mies voitiin tuomita vastaavasta rikoksesta kuolemaan vain, jos hänen kumppaninsa oli naimisissa. Jos kumppani oli naimaton tai mies uskoi hänen olevan naimaton, rangaistus oli huomattavasti lievempi. Phillips 1988, s. 130.

110. Stone 1990, s. 141 ja Houlbrooke 1984, s. 116.

111. Fraser 1984, s. 294.

112. Koska vaimolla ei ollut laillisesti persoonallisuutta, hän ei voinut suoraan sopia miehensä kanssa vaan sopimukset tehtiin miehen ja vaimon uskotun henkilön välillä. Stone 1990, s. 141, 150 ja 160.

Köyhille, jotka omistivat vain vähän tai ei lainkaan omaisuutta, tavallisin erotapa oli yksinkertaisesti hylätä puoliso tai karata uuden kumppanin kanssa. Paljon harvinaisempi tapahtuma oli vaimon myymisrituaali, jossa mies myi julkisesti vaimonsa samoin kuin julkiset velvoitteensa vaimoan kohtaan toiselle miehelle.¹¹³

Koska Elizabeth ei ollut tuonut Pepysien liittoon omaisuutta, ei hänen tarvinnut varmistaa oikeuttaan omaisuuteensa ja sen käyttöön erosopimuksella vaan hän pystyi yksinkertaisesti hylkäämään miehensä, vaikka hänen yhteiskunnallinen asemansa olisi voinutkin edellyttää muunlaista käyttäytymistä.

Elizabeth otti liittonsa rikkoutumisen erittäin raskaasti, vaikka tekikin itse aloitteen siihen. Asiaa ei helpottanut Samuelin suhtautuminen asiaan. Hän syytti erosta pelkästään Elizabethia eikä suostunut myöntämään tehneensä itse virheitä:

”Tiedän, että elämäni on raunioina ja että aikainen kuolema olisi tervetullut vapautus. Kuitenkaan hän ei tee minulle oikeutta. Pikemminkin hän on sitä mieltä, että minä olen väärintekijä, että kaikki vika on minussa.”¹¹⁴

Tavallisesti syy avioliittojen rikkoutumiseen nähtiin nimenomaan naisissa. Heitä syytettiin kotitalouden asettamien vaatimusten ja velvollisuuksien laiminlyömisestä.¹¹⁵ Vaimon lähteminen saattoi myös vaarantaa miehen maineen, sillä vaimon tottelemattomuutta pidettiin osoituksena miehen

113. Stone 1990, s. 141.

114. ”I do know my life is ruined and the early death should be the welcome release Yet no substance does he give me. Rather does he make it that I be the wrong doer, that all the fault does lie with me”Pepys Elizabeth, 2.2.1656, s. 123.

115. Phillips 1988, s. 103.

kyvyttömyydestä.¹¹⁶ Elizabethin päiväkirjan mukaan Pepysille naurettiin, kun hän ei pystynyt pitämään nuorta ja kaunista vaimoaan luonaan, ja Pepys oli myös useissa eri yhteyksissä huolissaan julkisesta maineestaan.¹¹⁷ Lähtemisen sijaan vaimon olisi pitänyt parantaa miehen viat yksityisesti omilla avuillaan ja esimerkillään, pyrkien aina julkisesti esittämään miehensä parhaassa mahdollisessa valossa.¹¹⁸ Kun Elizabeth lopulta kieltäytyi tästä jättämällä miehensä, hän rikkoi aikansa yleistä käytäntöä vastaan, mikä suututti hänen miehensä ja oli myös yhteiskunnan tapojen vastaista. Elizabeth tiesi rikkovansa yleisiä käyttäytymisnormeja vastaan, mikä selittäisi hänen epätoivoista asennoitumista tilanteeseensa. Hän ei myöskään voinut juurikaan odottaa saavansa ulkopuolista tukea. Pepysien päiväkirjan antaman kuvan mukaan näyttää myös siltä, että Samuelin oli muutoinkin kovin vaikeaa myöntää tehneensä minkäänlaisia virheitä. Tässä tilanteessa Elizabeth ainoa mahdollisuus sovintoon olisi todennäköisesti vaatinut Elizabethin alistumista miehensä tahtoon, mihin hän ei kuitenkaan ollut valmis.

Erosta ja silloisista päiväkirjamerkinnöistään huolimatta, joissa Elizabeth julisti liiton olevan ohi, hän selvästi toivoi sen vielä korjaantuvan. Elizabeth seurasi veljensä Balthasarin välityksellä miehensä kuulumisia, oli mustasukkainen mahdollisista rakastajattarista ja merkitsi ylös kaikki muistamatta jääneet merkkipäivät, kuten Pyhän Valentinuksen päivät.¹¹⁹ Vaikka elämä Samuelin kanssa oli osoittautunut kestävämmäksi, Elizabeth selvästi välitti yhä miehestään. Lisäksi hän listasi ehtoja, joiden toteutuessa hän olisi valmis palaamaan Samuelin luo:

116. Fletcher 1995, s. 103.

117. Pepys Elizabeth, 1.12.1656, s.132 ja esim. 2.2.1656, s. 124-5.

118. Fletcher 1995, s. 387.

119. Pepys, Elizabeth, 14.2.1656, s. 129, 23.10.1656, s. 131, 1.12.1656, s. 132, tammikuu 1657, s. 134, 14.2.1657, s. 136, 23.2.1657, s. 136, toukokuu 1657, s. 137, elokuu 1657, s. 140.

“Ensin asetetaan ehdot. Että minulla pitäisi olla säännölliset rahavarat ja että Samuelilla pitäisi olla minulle aikaa. Eikä naikkosia. Sitten pitäisin mieluusti oman osani ja täyttäisin vaimon velvollisuudet. Sitten makaisin mieluusti hänen kanssaan ja pitäisin kaikki järjestyksessä ja puhtaana. Ja miellyttäisin Samuelia niin hyvin, että hän voisi olla tyytyväinen.”¹²⁰

Samuel oli selvästi loukkaantunut vaimonsa teosta. Aluksi hän syytti erosta vaimoan ja uskoi tämän palaavan nöyränä kotiin muutaman päivän kuluessa. Kun kuukaudet kuluivat eikä Elizabeth palannut, Samuel alkoi kertoa tarinaa, jonka mukaan *hän* oli heittänyt vaimonsa kotoa tämän saamattoman ja tuhlailevan käytöksen sekä uskottomuuden vuoksi. Kun tämäkään ei auttanut hän päätti, ettei ottaisi Elizabethia enää koskaan takaisin.¹²¹ Näin hän yritti paikkailla tahrautunutta mainettaan saamattomana miehenä, joka ei voinut pitää edes nuorta ja kaunista vaimoan luonaan.

Pepysin munuaiskivet antoivat potkun parin uudelleenlähentymiselle. Kivet alkoivat vaivata Pepystä niin pahasti, että hänen jopa luultiin kuolevan. Elizabethia nämä tiedot huolestuttivat ja Samuelin lopulta pyydettyä vaimonsa luokseen he tapasivat.¹²² Tästä eteenpäin tie sovinnolle oli avoin. Puolisot puhuivat virheistään ja suunnittelivat miten jatkaisivat elämäänsä tästä eteenpäin. Kuitenkin Elizabeth pysyi vaateessaan kirjallisesta sopimuksesta, jossa listattaisiin Samuelin velvollisuudet puolisoaan kohtaan. Ennen sitä hän ei suostunut palaamaan takaisin miehensä luo. Jo edellä mainittujen ehtojen lisäksi

120. “First do I make the conditions. That regular monies there should be. And hours too. And no wenches. Fair too then would I play my part and do my wifely duties. So would I willing lie with him, and keep all ordered and clean. And well should I please Samuel so he be content.”Pepys Elizabeth, 1.12.1656, s. 131. Myös lokakuu 1657, s. 144-145.

121. Pepys Elizabeth, 1.12.1656, s. 132-133.

122. Pepys Elizabeth, elokuu 1657, s. 140 ja syyskuu 1657, s. 141-142.

Elizabeth vaati oikeutta saada pitää rauhassa päiväkirjaansa Pepysin kustantaessa siihen tarvittavan paperin.¹²³ Sopimus saatiin aikaiseksi, mutta siihen listattiin myös Elizabethin velvollisuudet:

”Minun pitäisi järjestää ja siivota huoneemme, en saisi ottaa rakastajia. Hän vaatii, ettei minulla saa olla edes ajatuksia rakastajista. Ja minun pitäisi pitää kieleni kurissa. Ja saamistani rahoista on annettava kuitti, ja minun pitäisi pitää niistä kirjaa tarkasti. Velvollisuuteni on olla kamarineito ja vieraila valittamatta joka sunnuntai hänen äitinsä ja isänsä luona. En saa puhua sanallakaan luostarista, enkä paavinuskoisuudesta.”¹²⁴

Puolisoiden vaatimuksissa näkyvät hyvin juuri ne ongelmat, jotka johtivat Pepysien eroon: raha, mustasukkaisuus, luonteen itkeskeisyys sekä molempien räiskyvä temperamentti, joiden vuoksi Pepysien odotukset avioliitolleen eivät toteutuneet. Elizabeth vaati mieheltään ensisijaisesti taloudellista turvallisuutta. Vaatiessaan oikeutta pitää päiväkirjaa, Elizabeth vaati samalla oikeutta tietynasteiseen yksityisyyteen. Samuelin vaatimukset olivat enemmän symbolisia. Niiden avulla hän pyrki pönkittämään asemaansa perheen päänä. Elizabethin täytyi hoitaa vaimolle kuuluvat velvollisuutensa ja totella miestänsä. Tämä käy ilmi esimerkiksi Samuelin vaadittua Elizabethia vierailemaan vanhempiensa kotona viikottain, vaikkei hän tullutkaan toimeen appivanhempiensa kanssa. Huomattavaa on, että sekä Elizabeth että Samuel vaativat toisiltaan uskollisuutta. He olivat selvästikin mustasukkaisia toisistaan eivätkä halunneet muita osapuolia suhteeseensa.

123. Pepys Elizabeth, syyskuu 1657, s. 142, 10.10.1657, s. 146 ja 1.12.1657, s. 149. Samuel oli raivostunut löytäessään Elizabethin päiväkirjan 25.1.1656, s. 122.

124. ”I should order and clean our room no lovers should I take Not even *thoughts* of lovers he does insist And a quiet tongue And that of the monies I do have a receipt, I should keep the good account 'tis my duty to be the chamber maid, and to attend - each Sunday and with no complaint - the home of his mother and father no breath about the nunnery, no talk of popery.”Pepys Elizabeth, lokakuu1657, s. 145.

Myös Phillipsin mielestä avioerot johtuivat yleensä odotusten avioliittoa kohtaan ja sen todellisuuden vastaamattomuudesta.¹²⁵ Elizabeth näki avioliiton vaativan molemminpuolisia myönnytyksiä ja sopimuksia. Kun Samuel oli valmis antamaan hänelle käyttövaroja sekä aikaansa eikä pettänyt vaimoaan Elizabeth oli valmis täyttämään omat velvollisuutensa, vaikeivat monet niistä olleetkaan hänelle mieluisia. Samuelille taas omien ehtojen saaminen sopimukseen oli varmasti kunniakysymys. Elizabeth oli nöyryyttänyt häntä tarpeeksi jo muuttaessaan pois. Jos hän olisi sanellut avioehdonkin ehdot yksin, olisi Samuel näyttänyt yhteisön silmissä olevan täysin vaimonsa tahdon vallassa. Sopimus annettiin säilytettäväksi Samuelin isän, Johnin hoiviin, josta Pepys otti sen myöhemmin itselleen.¹²⁶

Elizabeth palasi Samuelin luo joulukuussa 1657 asuttuaan lähes kaksi vuotta erossa tästä. Eroaika oli kypsyttänyt Elizabethia selvästi. Hän iloitsi sovinnosta suuresti, mutta suhtautui nyt tulevaisuuteen realistisesti odottamatta liikoja:

“Erostatamme on jo pitkä aika ja siitä on ollut paljon opittavaa. Tällä kertaa silmäni ovat avoimet. Samuel sanoo rakastavansa minua, ja nyt sopimuksemme auttaa estämään vaikeuksiamme, ja molempien pitää pitää siitä kiinni. En odota tulevaisuudelta suuria, mutta kuitenkin tiedän tämän olevan oikein ja että tulemme olemaan siihen tyytyväisiä.”¹²⁷

125. Phillips 1988, s. 321.

126. Pepys Elizabeth, marraskuu 1657, s. 148 ja Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Two 1661*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1970. s. 153.

127. “A long time it has been since we did have our separation, and much learning has there been in it This time too are mine eyes open. Samuel does say he does love me and now the agreement to forestall our difficulties is there to provide it, and both be beholden to it. No fine fancies do I entertain for the future yet do I know this is right and that in it lies contentment.”Pepys Elizabeth, joulukuu 1657, s. 150.

Tästä eteenpäin Pepysit juhlivat hääpäivänään aina lokakuun kymmenettä, ilmeisesti merkkinä sovinnostaan, joka lienee tuona päivänä saavutettu suullisesti, ja avioliiton uudesta alusta ja ainakin Elizabeth sanoi tuon päivän merkitsevän itselleen enemmän kuin varsinaisen hääpäivän.¹²⁸

Vaikka Samuelin käyttäytymistä eron aikana joudutaankin tutkimaan Elizabethin päiväkirjojen avulla, kuulostavat merkinnät varsin uskottavilta. Samuelin suhtautumista eroon kuvaa myös se, ettei hän omassa päiväkirjassaan puhu kertaakaan hänen ja vaimonsa erosta [separation] vaan erimielisyyksistä [differences], kun hän viittaa näihin tapahtumiin.¹²⁹ Samuel halusi selvästi jättää kiusallisen vaiheen elämässään taakseen eikä halunnut kenenkään muunkaan muistavan sitä. Samuel kirjoittikin vihaavansa muistutuksia tästä elämänsä vaiheesta.¹³⁰

Elizabethin ja Samuelin sopimus vaikuttaa poikkeukselliselta menettelyltä. Missään työssä käytetyssä tutkimuskirjallisuudessa ei ilmennyt vastaavaa. Lähinnä tätä "uutta avioehtoa" vastaavana voisi pitää Stonen kuvaaman sopimuseroon päätyneen avioparin erokirjaa. Siinä oli lueteltu ehdot, joiden täytyttyä vaimo olisi valmis palaamaan miehensä luo sekä hänelle suotavat edut, jos hän päättäisi erota miehestään vielä uudelleen.¹³¹ Sen sijaan ennen avioliiton solmimista tehdyt sopimukset, joissa säädettiin esimerkiksi vaimon

128. Pepys Elizabeth 1.12.1657, s. 149 ja 10.10.1657, s. 146. Elizabeth sai tuolloin läpi viimeisen vaatimuksensa sopimukseen, nimittäin oikeuden pitää päiväkirjaa. Tämä olikin viimeinen sopimukseen kirjattu vaade, joten sovinto voidaan todellakin katsoa saavutettua tuona päivänä. Tämä myös selventää tutkimuskirjallisuudessa esiintyneen ongelman Pepysien hääpäivän vietosta. Ks. viite 46.

129. Pepys kirjoitti muutoin sangen paljon myös ajasta ennen vuotta 1660, jolloin hän aloitti päiväkirjansa pidon. Eroaikaan viittaavia merkintöjä on vain kaksi, Pepys 1661, s. 153 ja Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Four 1663*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1971, s. 277.

130. Pepys 1664, s. 196.

131. Stone 1990, s. 151.

käyttöön tulevasta määrärahasta olivat sangen yleisiä.¹³² Sekä Elizabethin ystävätär Eliza Harvey että äiti olivat molemmat hämmästyneitä Pepysien solmimasta sopimuksesta ja he pitivät Elizabethiä uskaliaana, kun hän oli rohjennut vaatia sellaista sopimusta mieheltään.¹³³ Sopimuksen poikkeuksellisuutta kuvaa myös Eliza Harveyn puolison Richardin suhtautumisen muuttuminen Elizabethia kohtaan. Sopimuksen solmimisen jälkeen hän piti Elizabethia huonona esimerkkinä vaimolleen, jolle tämä oli kehunut kirjallisen sopimuksen etuja.¹³⁴

4. SUURIA TUNTEITA

4.1 Rakkautta ja arkipäivän hellyyttä

Tutkittaessa tunteiden historiaa tutkijat ovat jakaantuneet tutkimustuloksiensa perusteella kahteen vastakkaiseen leiriin. Ensimmäinen ryhmä tutkijoista on sitä mieltä, että 1600-luvulla rakkaudella ei vielä ollut sijaa avioliitoissa. He sijoittavat avioliiton tunteellistumisen vasta seuraavalle vuosisadalle.¹³⁵ Nämä tutkijat näkevät avioliiton eräänlaisena liikeyrityksenä, joka solmittiin erisijaisesti taloudellinen hyöty mielessä.¹³⁶ Esimerkiksi Shorterin mukaan suhteet puolisoitten välillä olivat kylmät ja he pyrkivät olemaan tekemisissä keskenään mahdollisimman vähän.¹³⁷ Toinen ryhmä tutkijoista taas korostaa rakkauden olleen keskeinen asia 1600-luvun avioliitoissa. Heidän mukaansa

132. Houlbrooke 1984, s. 100.

133. Pepys Elizabeth, marraskuu 1657, s. 148-149.

134. Pepys Elizabeth, 10.10.1658, s. 175 ja maaliskuu 1660, s.204.

135. Stone 1979, s. 217-219, Shorter 1975, s. 79, Fraser 1984, s. 26, Phillips 1988, s. 355-356.

136. Stone 1979, s. 128-129, 164.

137. Shorter 1975, s. 55

aviollista rakkautta ihannoitiin suuresti, eikä sen esiintyminen ollut mitenkään poikkeuksellista.¹³⁸

Sekä Samuel että Elizabeth kirjoittivat paljon tunteistaan toisiaan kohtaan päiväkirjoissaan. Merkintöjen mukaan Samuel näyttää olleen suhteellisen avoin ilmaistessaan tunteitaan suoraan vaimolleen, sillä Elizabethin päiväkirjassa on useita mainintoja siitä, kuinka Samuel vannoi rakkauttaan hänelle.¹³⁹ Myös omassa päiväkirjassaan Samuel kertoo rakkaudestaan vaimoan kohtaan. Hän oli surullinen joutuessaan olemaan erossa Elizabethista ja ikävöi tätä kovasti.¹⁴⁰ Elizabeth vietti usein kesäisin aikaansa maalla Samuelin vanhempien luona ja Pepysit joutuivat olemaan erossa myös Samuelin työmatkojen vuoksi. Hän kirjoitti rakastavansa vaimoan ja olevansa onnellinen tämän kanssa.¹⁴¹

Kun Elizabethin ja Samuelin välit kiristyivät Deb Willetin vuoksi,¹⁴² Samuel päätti, ettei koskaan enää eläessään halunnut aiheuttaa vaimolleen minkäänlaisia tuskia ja huolta.¹⁴³ Tämä päätös ei johtunut vain siitä, että hänen luottamuksensa kärsi Elizabethin silmissä tai että hän ei voinut enää tapailla muita naisia entiseen malliin Elizabethin epäluuloisuuden vuoksi. Samuel oli selvästi

138. esim. Macfarlane 1986, s. 124-125, 157, 182-184, Houlbrooke 1984, s. 76, 96, 102-105, Mount 1982, s. 66-69, 87-89, 97.

139. Tosin nämä maininnat ovat lähes poikkeuksetta ajalta ennen Pepysien vihkimistä. Pepys Elizabeth, 13.11.1655, s. 58, 24.11.1655, s. 63, Joulukuu 1657, s. 150.

140. Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume One 1660*. Edited by Latham, R. & Matthews W.. Lontoo 1970, s. 89, 102, 177.

141. Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Three 1662*. Edited by Latham, R. & Matthews W.. Lontoo 1971, s. 247, Pepys 1663, s. 186, Pepys 1664, s. 294, 359, Pepys 1668-9, s. 339, 354.

142. Deb Willet oli Pepysien naispalvelija. Elizabeth yllätti miehensä hyväilemästä Willetistä seksuaalisesti 25.10.1668, mikä kiristi Pepysien välejä huomattavasti.

143. Pepys 1668-9, s. 368.

pahoillaan myös siitä surusta, jonka hänen tekonsa aiheutti Elizabethille, eikä hän halunnut vaimonsa surevan sillä tavoin.

Samueliin verrattuna Elizabeth oli pidättyväisempi hellyydenilmaisuisiaan. Samuelin päiväkirjassa ei ole merkintöjä siitä, että Elizabeth olisi sanonut rakastavansa miestänsä. Ilmeisesti Elizabeth ei halunnut myöntää Samuelille sitä, kuinka paljon hän merkitsi Elizabethille:

“Vaikka en sanoisikaan sitä hänelle, ihmettelen kuitenkin, mitä tekisin ilman miestäni.”¹⁴⁴

Elizabeth piti Samuelia jossain määrin turhamaisena, eikä ehkä siten halunnut nostattaa tämän jo ennestään korkeaa omanarvontuntoa vuolailla rakkaudenoisoituksilla.¹⁴⁵ Kuitenkin Elizabethin päiväkirja antaa selvästi ymmärtää, että hän välitti syvästi miehestään.¹⁴⁶

Pepysit pyrkivät hoitamaan suhdettaan aktiivisesti ja heillä oli selvä käsitys siitä, millainen suhteen tulisi olla. Erityisesti Samuel korosti tunteiden merkitystä hyvässä suhteessa.¹⁴⁷ Sen hoitamiseen kuului, että riideltyään Pepysit saattoivat pohtia, miten vastaisuudessa välttäisivät vastaavat erimielisyydet ja millaista heidän rakkautensa tulisi olla jotteivat he loukkaisi toisiaan.¹⁴⁸ Puhuminen muodostuikin tärkeäksi välineeksi Pepysien suhteen hoitamisessa vuosien mittaan. He juttelivat vuoteessa, varsinkin aamuisin ennen ylösousemista,

144. “For though I would say it not to him, yet do I wonder what I should do without my man.”Pepys Elizabeth, maaliskuu 1660, s. 203.

145. Turhamaisuudesta esim. Pepys Elizabeth, 10.11.1655, s. 57-8 ja 25.2.1659, s. 188.

146. Pepys Elizabeth, 26.3.1658, s. 159, 31.3.1658, s. 161, 10.10.1658, s. 175, 10.8.1660, s. 235.

147. Pepys 1663, s. 205.

148. Pepys Elizabeth, 24.12.1655, s. 88.

kaikista mahdollisista elämiinsä liittyvistä asioista, mikä aiheutti molemmille suurta mielihyvää ja tyydytystä.¹⁴⁹

Pepysien päiväkirjat antavat kuvan suhteesta, jossa puoliset välittivät toisistaan syvästi ja ilmaisivat sen toisilleen. Rakkautta ei ilmaistu välttämättä sanoin vaan usein teoin. Hellyydenosoitukset olivatkin Pepyseillä tavallisia.¹⁵⁰ Samuelin päiväkirjan mukaan sekä Elizabeth että Samuel olivat sitä mieltä, että heidän liittonsa oli keskimääräistä onnellisempi, koska he nauttivat toistensa seurasta niin paljon.¹⁵¹ Sen lisäksi Pepysien tunteita osoittavat heidän keskinäinen huolenpitonsa toistensa hyvinvoinnista. Elizabethin sairastaessa Samuel vietti aikansa Elizabethin vuoteen ääressä vaimonsa seurana, ja Samuelin kärsiessä munuaiskiviensä aiheuttamista vaivoista tai liiallisen juhlimisen jälkiseurauksista Elizabeth hoiti ja rohkaisi miestänsä.¹⁵²

Mitä rakkauteen ja kiintymykseen tulee, Pepysien avioliitto näyttää vastanneen aikansa tapaoppaiden ja kirkon käsitystä ihanteellisesta liitosta. Kristillinen kirkko arvosti aviollista rakkautta suuresti ja piti sekä miehen että vaimon velvollisuutena rakastaa puolisoaan.¹⁵³ Tämä näkemys tulee hyvin esille 1600-luvulla käytetystä vihkikaavasta, jossa puhutaan avioliiton solmimisen syistä:

149. Pepys 1661, s. 8, Pepys 1662, s. 213, Pepys 1663, s. 2, Pepys 1663, s. 11, 177, Pepys 1664, s. 80, 241, Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Six 1665*. Edited by Latham, R. & Matthews W.. Lontoo 1972, s. 30, Pepys 1666, s. 19, Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Eight 1667*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1973, s. 48, 82, Pepys 1668-9, s. 25, 500.

150. Pepys Elizabeth, 17.9.1658, s. 174.

151. Pepys 1663, s. 435.

152. Pepys 1666, s. 120, Pepys Elizabeth, 25.2.1658, s. 155, 10.8.1660, s. 235.

153. Houlbrooke 1984, s. 102.

“Kolmanneksi se säädettiin molemminpuoliseksi seuraksi, avuksi ja tueksi, mitä kummankin osapuolen pitäisi osoittaa toisilleen.”¹⁵⁴

Samassa kaavassa puoliset lupasivat rakastaa, kunnioittaa ja auttaa toisiaan. Miestä kehoitettiin rakastamaan vaimoaan kuten itseään ja vaimoa tottelemaan miestänsä kuten Herraansa Jumalaa.¹⁵⁵ Myös käytösoppaissa korostettiin aviollisen rakkauden tärkeyttä.¹⁵⁶ Gouge esimerkiksi toteaa, että puolisoitten välillä tuli olla rakastava kiintymys ja heidän piti huolehtia toisistaan, jotta avioliitto kesti ja voi hyvin. Gouge piti rakkautta tärkeänä senkin vuoksi, että hänen mielestään avioliiton velvollisuus (=yhdyntä) ei toteutunut ilman rakkautta. Hän vertasi rakkautta tuleen, joka lämmitti itsensä lisäksi myös kaikkia sen lähellä olevia ja sai ihmiset tekemään hyviä tekoja.¹⁵⁷

Tämä Pepysien päiväkirjojen antama kuva aviollisesta kiintymyksestä on ristiriidassa sen näkemyksen kanssa, jonka mukaan 1600-luvun avioliitot olivat tunteettomia eikä niissä esiintynyt rakkautta.¹⁵⁸ Pepysien päiväkirjoja lukiessa on vaikea yhdistää ajatusta puolisoitten välisistä kylmistä suhteista heihin. Pepysien avioliitto vastaakin tunteidensa puolesta paremmin aviollisista rakkautta

154. “Thirdly it [avioliitto] was ordained for the mutual society, help, and comfort, that the one ought to have of the other.” *Book of Common Prayer*, rev. 1662 teoksessa *The Cultural Identity of Seventeenth-Century Woman. A Reader*. Compiled and edited by N. H. Keeble. London 1994, s. 122.

155. BCP 1662, s. 125.

156. esim. Bacon, T., *The Book of Matrimony*, 1564 teoksessa *Renaissance Women. Constructions of Femininity in England*. ed. by Kate Aughterson. Lontoo 1995, s. 112, Nicholes, A., *A discourse of marriage and wiving*. 1615, teoksessa *Renaissance Women...s.* 123-124.

157. Gouge 1622, s. 128, 130.

158. Shorter 1979, s. 55, Fraser 1984, s. 26,32 ja Phillips 1988, s. 355-6.

korostavan koulukunnan näkemystä 1600-luvun liitoista.¹⁵⁹ Houlbrooke, Fletcher, Taylor ja Ranum pitävät nimenomaan Pepysien liittoa rakkauteen perustuvana ja olivat sitä mieltä, että Samuel ja Elizabeth olivat syvästi kiintyneitä toisiinsa tämän tunteen kestäessä läpi koko Samuelin päiväkirjan.¹⁶⁰

Maurice Aymard esittää artikkelissaan "Friends and Neighbours" yhden mahdollisen syyn, mikä on voinut aiheuttaa suuret tulkintaerimielisyydet tutkijoiden välillä tutkittaessa avioliittojen tunteellisuutta. Hänen mukaansa 1600-luvulla rakkaudesta kirjoitettaessa lainattiin ystävyteen kuuluvaa sanastoa, koska jo yksin sana rakkaus oli säästetty kuvaamaan vain yksilön suhdetta Julmalaan. Tämä on hänen mukaansa aiheuttanut sekaannuksia tutkittaessa rakkautta.¹⁶¹ Ranum sanoo myös, että aviollinen rakkaus ilmaistiin usein täydellisenä ystävytenä.¹⁶² Täten tutkittaessa tunteiden historiaa täytyy kiinnittää erityistä huomiota siihen, että ymmärtää lähteissä käytetyt käsitteet oikein. Sekä Elizabethin että Samuelin päiväkirjat antavat selvän kuvan siitä voimakkaasta tunnesiteestä, joka heidän välillään vallitsi, eikä ainakaan heidän liittoaan voida kuvailla sanoilla kylmä, tunteeton ja etäinen. Ja ainakin Samuel käytti kuvatessaan tunteita termejä, jotka eivät juurikaan poikkeakaan tämän päivän vastaavista.

159. Macfarlane 1986, s. 173-175, Houlbrooke 1984, s. 102-104.

160. Houlbrooke 1984, s. 104, Houlbrooke 1989, s. 253, Fletcher 1995, s. 169, Taylor, I. E., Samuel Pepys, updated edition. Boston 1989, s. 47 sekä Ranum, O., The Refuges of Intimacy teoksessa *A History of Private Life, vol III Passions of the Renaissance*. ed. by Roger Chartier. Cambridge 1989, s. 255. Tutkijoilla ei ole ollut käytössä Elizabeth Pepysin päiväkirjaa.

161. Aymard, M., Friends and Neighbours teoksessa *A History of Private Life, vol III, Passions of the Renaissance*. ed. by Roger Chartier. Cambridge 1989. s. 450.

162. Ranum 1989, s. 252

4.2. Mustasukkaisuutta

Sekä Elizabeth että Samuel olivat molemmat raivoisan mustasukkaisia toisistaan. Samuel oli mustasukkainen koko Pepysien avioliiton ajan ja hän pelkäsi ansaitsevansa vaimonsa petturuuden omien seikkailujensa vuoksi¹⁶³, mutta Elizabethilla tunne näyttää kehittyneen ensin epäuskoisuuden ja pelon kautta epäilyksi, hänen opittuaan tuntemaan miehensä paremmin.

Samuelista saa erittäin mustasukkaisen kuvan lukiessa Pepysien päiväkirjoja. Jo ennen avioitumistaan Samuel oli mustasukkainen morsiammelleen rannekorusta, jonka tämä sanoi saaneensa salaiselta ihailijaltaan, ja kielsi tätä koskaan hyväksymästä lahjoja keneltäkään muulta kuin mieheltään.¹⁶⁴ Omassa päiväkirjassaan Pepys kirjoittaa yli viidestäkymmenestä tapauksesta, jossa hän on mustasukkainen vaimostaan ja enemmän kuin kymmenen miehen aiheuttaneen hänelle mustasukkaisuutta.

Ehdottomasti pahin tapaus oli Elizabethille palkattu tanssinopettaja, Pembleton. Elizabeth sai luvan aloittaa tanssiopinnot huhtikuussa 1663. Pian Pepys kuitenkin alkoi suhtautua epäluuloisesti vaimonsa kiinnostukseen tanssia ja - kuten hän näki asian - opettajaansa kohtaan. Tämä näkyi aluksi Pepysin happamina kommentteina Elizabethin kyvyistä; Pepys näet uskoi, ettei Elizabeth oppisi hyväksi tanssijaksi ja häntä ärsytti, kun Elizabeth ei suostunut ottamaan vastaan neuvoja hänelta tai seuranaiseltaan Mary Ashwelliltä, joka oli kokenut tanssija.¹⁶⁵ Ärsyyntyminen vaihtui kuitenkin nopeasti leimuavaksi mustasukkaisuudeksi, kun hän eräänä iltana palattuaan myöhään kotiin, löysi kotoa vaimonsa kahdestaan opettajansa kanssa kävelemästä yläkerrasta tanssimisen sijaan. Tämä huomio lamaannutti Pepysin lähes totaalisesti:

163. Pepys 1663, s. 140.

164. Pepys Elizabeth, 23.10.1655, s. 47-48.

165. Pepys 1663, s. 106, 111, 133.

“Olen nyt niin kuolettavan mustasukkainen, että sydämeni ja pääni etsiessä vastausta asia kiusasi minua niin, etten voinut hoitaa mitään töitäni, vaan menin toimitukseeni ja iltapäivällä myöhään kotiin valmiina sättimään kaikkea. Ja sitten menin yhtäkkiä vuoteeseen ja pystyin tuskin nukkumaan, mutten kuitenkaan rohjennut sanoa mitään, vaan minun oli pakko sanoa verukkeena vaimolleni, että olin saanut pahoja uutisia.”¹⁶⁶

Tästä eteenpäin Pepys epäili kaikkea, mikä koski Elizabethin tanssimista. Vaikka hän yritti järkeillä itselleen, ettei hänen epäilyillään ole mitään syytä, hän ei mahtanut tunteilleen mitään.¹⁶⁷ Vaikuttaa siltä, että joka kerta kun hän sai vakuutettua itsensä tunteidensa järjettömyydestä, tapahtui jotain, mikä sai hänet entistä vakuuttuneemmaksi vaimonsa petturuudesta.

Pepys epäili vaimonsa yrittävän järjestää itselleen ja opettajalleen kahdenkeskisiä tilaisuuksia tavata silloin, kun tiesi että Pepysin täytyi olla toimistossaan ja myös Elizabethin halu mennä tai olla menemättä Jumalanpalvelukseen oli Pepysin mielestä merkki yrityksestä tavata Pembleton.¹⁶⁸ Vaikka Pepys itse kävi säännöllisesti palveluksissa, usein kaksikin kertaa päivässä pelko Elizabethin ja Pembletonin mahdollisesta tapaamisesta sillä välin sai hänetkin pysymään kotona.¹⁶⁹

166. “Now, so deadly jealous I am, that my heart and head did so cast about and fret, that I could not do any business possibly, but went out to my office; and anon late home again, and ready to chide at everything; and then suddenly to bed and could hardly sleep, yet durst not say anything; but was forced to say that I had bad news as an excuse to my wife.” Pepys 1663, s. 140.

167. Pepys 1663, s. 140-141, 144, 157, 165, 173.

168. Pepys, 20.5.1663, 24.5.1663, 26.5.1663, 16.8.1663 ja 30.8.1663.

169. Pepys 1663, s. 300, Pepys 1664, s. 125. Huhtikuussa Pepys kirjoitti etteivät he olleet olleet yhdeksään tai kymmeneen viikkoon kirkossa pelosta, että Elizabeth tapaisi Pembletonin.

Vaikka Pepys ei koskaan saanutkaan vaimoan ja tämän opettajaa kiinnimistään, mikä olisi todella viitannut heillä olleen suhteen, Pepys säilyi epäluuloisena. Jos hän ei voinut itse olla kotona tanssituntien ajan. Hän myös pyrki varmistamaan, että joku oli aina kotona. Hän myös salakuunteli tunteja, tarkisti olivatko vuoteet epäjärjestyksessä Pembletonin vierailujen jäljiltä, tarkisti palvelijoilta oliko Elizabeth viettänyt päivänsä kuten oli hänelle kertonut ja jopa vahti pukiko Elizabeth alushousut ylleen aamuisin.¹⁷⁰

Pepys yritti aina salata mustasukkaisuutensa vaimoltaan, olihan se yksi syistä, joka oli johtanut Pepysien asumusroon. Pembletonin tapauksessa hän ei kuitenkaan voinut pysyä hiljaa vaan otti asian puheeksi. Elizabeth loukkaantui miehensä epäilyistä ja teki päätöksen olla tapaamatta opettajaansa koskaan ellei hänen miehensä ollut läsnä.¹⁷¹ Vaikka Elizabeth lopetti tanssiopintonsa, ei Pepysin mustasukkaisuus laantunut. Hän kirjoitti elävästi miten veri nousi hänen kasvoihinsa ja kuinka hän hikosi Pembletonia kohtaan tuntemansa vihan vuoksi. Vasta kun Elizabeth esitteli Pembletonin vaimon miehelleen, alkoi tämän mustankipeys laantua¹⁷² kunnes hän lokakuun lopussa totesi, ettei Pembletonin näkeminen enää tuntunut hänestä niin pahalta kuin aikaisemmin.¹⁷³ Tämän jälkeen Pepys mainitsee Pembletonin vain kolmesti päiväkirjassaan, joten näyttää siltä, että hän pääsi mustasukkaisuutensa ylitse.¹⁷⁴ Huomattavaa on, ettei Pepys ollut vielääkään mielissään nähdessään Pembletonin vaan pikemminkin mielissään, jos tämä ja Elizabeth eivät tapaisi toisiaan.

170. Pepys 1663, s. 140, 157, 173, 178-9.

171. Pepys 1663, s. 158-161.

172. Pepys 1663, s. 229, 277, 291, 300, 318, 337-8.

173. Pepys 1663, s. 347.

174. Pepys 1663, s. 369, Pepys 1664, s. 17, 125.

Elizabethin mustasukkaisuus taas kehittyi hiljalleen. Aluksi hän ei uskonut, kun hänen ystävänsä kertoivat Samuelin hakkailevan toisia naisia, mutta todistettuaan itse vastaavia tapauksia Elizabethin silmät avautuivat.¹⁷⁵ Näin ollen Elizabethin arvio miehestään koki pahan kolauksen heti avioliiton aluksi, kun hän alkoi epäillä Samuelin uskollisuutta:

“Kuitenkin mielessäni on aina, myönnän sen, epäily siitä, että mieheni on naistenmies, mitä on liian tuskallista ajatella.”¹⁷⁶

Suurimman sykäyksen Elizabethin mustasukkaisuudelle lienee antanut Samuelin oma päiväkirja. Elizabeth nimittäin löysi sen ja tulkitsi miehensä käyttämän pikakirjoituksen.¹⁷⁷ Elizabeth onnistui näin pääsemään selville ainakin yhdestä miehensä naisseikkailusta.¹⁷⁸ Samuel alkoi kuitenkin pitää päiväkirjaansa lukkojen takana ja määräsi miespalvelijansa vahtimaan sitä, jolloin Elizabeth ei yrityksistään huolimatta päässyt lukemaan miehensä merkintöjä.¹⁷⁹ Tieto jo tapahtuneesta ja Pepysin varovaisuus päiväkirjansa suhteen lienee lisännyt Elizabethista epäluuloisuutta - eikä aiheetta. Näin myös Elizabethista tuli miehestään erittäin mustasukkainen.

Useimmiten Elizabethin mustasukkaisuus kohdistui Pepysien palvelijoihin. Samuelin osoittaessa liikaa huomiota esimerkiksi Elizabethin seuraneideille tämä reagoi mustasukkaisuudella. Seurauksena tällöin oli, että Elizabeth riitaan-

175. Pepys Elizabeth, 15.10.1655, s. 43, 29.11.1655, s. 67-70 ja 9.1.1656, s. 109-110.

176. “Yet always afore me I do admit is the suspicion that my husband be the wench which is too burdensome to think on.”Pepys Elizabeth, 8.12.1655, s. 77.

177. Pepys Elizabeth, 2.7.1660, s. 224, 3.7.1660, s. 224-5, 4.6.1660, s. 225-6, 19.8.1660, s. 236-7 ja 6.9.1660, s. 237-8.

178. Pepys Elizabeth, 6.9.1660, s. 237-8.

179. Pepys Elizabeth, 24.4.1661, s. 252-3.

tui seuralaisensa kanssa, sanoi tämän varastaneen itseltään jotain tai käyttäytyneen muuten sopimattomasti, jonka vuoksi hän vaati palvelijan erottamis-
ta.¹⁸⁰ Pepysin oli yleensä suostuttava vaimonsa vaatimuksiin.

Kun Elizabeth sitten viimein yllätti miehensä hyväilemästä seksuaalisesti heidän nuorta palvelijaansa, purkautuivat vuosien epäilyt.¹⁸¹ Elizabeth kielsi miestään tapaamasta Rouva Pierceä ja Kneppiä, jotka olivat Pepysin ystäviä ja erotti onnettoman palvelijan.¹⁸² Deb Willetin lähtökään ei vielä rauhoittanut tilannetta vaan Elizabeth sai mustasukkaisia raivokohtauksia epäillessään miehensä olleen tekemisissä tämän kanssa:

”Löysin vaimoni vuoteestaan hirvittävän raivostuneena, ja hän nimitteli minua eri tavoin kaikilla katkerilla nimillä ja nousi ylös haukkuen minua maailman katkerimmalla tavalla, eikä voinut olla lyömättä minua ja kiskomasta minua hiuksistani.”¹⁸³

Tämän jälkeen Elizabeth ei enää luottanut mieheensä vaan epäili tämän kaikkia tekoja. Elizabeth ei uskaltanut palkata kauniita palvelijoita ja erotti näitä heti jos epäili miehensä katselevan heitä liikaa. Hän myös halusi tietää tarkasti, miten Samuel vietti päivänsä.¹⁸⁴ Näyttääkin siltä, että Elizabeth menetti luottamuksensa mieheensä lopullisesti.

180. Esim. Pepys 1663, s. 165, 171, 210, 278, Pepys 1666, s. 228, 238, 273.

181. Pepys 1668-9, s. 337.

182. Pepys Samuel, 26.10.1668, 13.11.1668

183. ”I find my wife upon her bed in a horrible rage afresh, calling me all the bitter names; and rising, did fall to revile me in the bitterest manner in the world, and could not refrain to strike me and pull my hair.”Pepys 1668-9, s. 369.

184. Pepys 1668-9, s. 369, 395, 439, 440-1, 479, 544, 559.

Pohdittaessa syitä Pepysien mustasukkaisuuteen on helppo nähdä siihen syy Elizabethin kohdalla. Hän kuuli miehensä naisseikkailuista muilta, luki niistä hänen päiväkirjastaan ja näki omin silmin. Elizabeth ei yleensä pyrkinyt salaamaan Pepysiltä mustasukkaisuuttaan vaan osoitti tunteensa raivostumalla miehelleen.¹⁸⁵ Naista pidettiinkin yleisesti luonteeltaan mustasukkaisena ja epäluuloisena, minkä takia käyttäytymisoppaissa kehoitettiin miestä olemaan vaimolleen uskollinen.¹⁸⁶ Näin ollen naisen mustasukkaisuuden näyttäminen ei ollut sosiaalisesti paheksuttavaa, vaan sitä pidettiin naisen miestä heikompaan luonteeseen kuuluvana piirteenä.

Samuel taas yritti salata mustasukkaisuutensa vaimoltaan. Hän keksi tekosyitä huonolle tuulelleen ja yritti olla puhumatta asiasta - usein siinä kuitenkin onnistumatta.¹⁸⁷ Tämä johtui ehkä siitä, että naista ei katsottu voivan pitää kurissa mustasukkaisuudella tai ylenmääräisellä vahtimisella vaan vakavamielisellä rakkaudella ja hyvällä esimerkillä.¹⁸⁸ Mikä sitten teki Samuelista niin mustasukkaisen, hän ei kuitenkaan koskaan saanut Elizabethiä kiinni uskottomuudesta. Elizabeth oli erittäin kaunis nainen ja hänellä oli paljon kosijoita, muiden muassa Samuelin oma suojelija Lordi Sandwich ja tämän poika Edward.¹⁸⁹ Ei siis ihme, jos Pepys tunsi olonsa epävarmaksi. Näyttää myös siltä, ettei miesten mustasukkaisuus vaimoistaan ollut muutenkaan tavatonta. Stonen mukaan miehet olivat mustasukkaisia varsinkin vaimojensa seksuaalisista palveluksista, koska vaimon uskottomuuden nähtiin yleisesti osoittavan puutteita miehen omassa viriiliydessä samoin kuin hänen kyvyssään

185. esim. Pepys 1668-9, s. 362-3.

186. Vaughan, W., *The golden grove*, 1608. teoksessa *Renaissance Women. Constructions of Femininity in England*. ed. by Kate Aughterson. Lontoo 1995. s. 97.

187. Pepys 1663, s. 140, 157-8.

188. Niccholes, A., *A discourse of marriage and wiving*. 1615. teoksessa *Renaissance Women. Constructions of Femininity in England*. ed. by Kate Aughterson. Lontoo 1995. s. 123.

189. Pepys Elizabeth, 23.6.1660, s. 209 ja Pepys 1668-9, s. 356-7.

hallita omaa talouttaan.¹⁹⁰ Mustasukkaisuudellaan Pepys siis suojeli osaltaan omaa mainettaan, joka oli jo osaltaan kärsinyt Pepysien asumuseron vuoksi.

Kuitenkin suurin syy Pepysin mustasukkaisuuteen oli todennäköisesti hänen rakkautensa Elizabethiä kohtaan. Pepys oli hullaantunut vaimoonsa ja oli ylpeä tämän kauneudesta.¹⁹¹ Kaunis vaimo oli kunniaksi miehelleen, mutta toisaalta taas se aiheutti hänelle ongelmia mustasukkaisuutensa vuoksi, kuten Elizabeth osuvasti kirjoitti:

“Ainoa ongelma siinä on se, että mitä enemmän näytän kaunottarelta sitä enemmän miehelläni on pulmia. Sillä vaikka Samuel tietää ja ymmärtää tarpeensa hienoon vaimoon, joka antaisi hänestä itsestään hyvän käsityksen, hän on kuitenkin myös läpikotaisin mustasukkainen.”¹⁹²

Pepysien voimakas mustasukkaisuus toisistaan on myös ristiriidassa sen näkemyksen kanssa, että avioliitot olisivat olleet 1600-luvun Englannissa tunteettomia ja kylmiä ja puoliset välinpitämättömiä toisistaan. Pepysit olivat kaikkea muuta suhteessa toisiinsa. He kummatkin odottivat aviollista uskollisuutta puolisoltaan ja epäillessään jonkun kolmannen osapuolen uhkaavan liittoaan reagoivat siihen voimakkaalla mustasukkaisuudella.

Pepysien tunteet toisiaan kohtaan olivat ajan sovinnaisuuskäsitysten mukaan ehkä jopa liiankin voimakkaita. Vaikka aviollisen rakkauden tarpeellisuutta korostettiin voimakkaasti ei kuitenkaan pidetty sopivana, että puolisoiden

190. Stone 1979, s. 317 ja Stone 1990, s. 8.

191. Fletcher 1995, s. 169.

192. “The only difficulty there should be is that the more I look the beauty, the more does my husband have the dilemma For though Samuel does know and need the fine wife to reflect upon him, yet too he does have the jealousy sickness full through him.”Pepys Elizabeth, 23.6.1660, s. 209.

rakkaus olisi ollut "kuumaa häiriintynyttä rakkautta", jonka vahingollisuutta verrattiin kuumeisen kehon aiheuttamiin vaivoihin.¹⁹³ Pepysien avioliitto oli heidän päiväkirjojensa antaman kuvan perusteella täynnä suuria ja voimakkaita tunteita ja sen perusteella niiden tutkijoiden näkemys, jotka korostavat aviollisen rakkauden ja tunteiden suurta merkitystä 1600-luvun englantilaisissa avioliitoissa näyttääkin olevan oikea ainakin Pepysien tapauksessa.

5. SEKSUAALISUUS

5.1 Valmistautuminen vaimouteen

Elizabeth oli avioituessaan nuori ja sangen tietämätön sukupuolielämään liittyvistä asioista. Elizabethin päiväkirjasta saa sellaisen kuvan, että hän tiesi lisääntymisen periaatteen, mutta ei juuri sen enempää.¹⁹⁴ Samuel oli seksuaalisesti morsiantaan paljon kokeneempi, eikä hän ollut saanut kokemuksiaan Elizabethin mukaan ainakaan tältä itseltään. Elizabeth ihmettelikin, miten oli mahdollista, että Samuel tiesi niin paljon väittäessään rakastaneensa vain Elizabethiä:

"Kuinka voi olla mahdollista, että mieheni tietää niin paljon maailman tavoista ja kuitenkin vakuuttaa minun olevan hänen ainoa rakkautensa, sillä toden totta, minä en ole se, jolta hän on nämä asiat oppinut."¹⁹⁵

193. Wolley 1673, s. 103.

194. Pepys Elizabeth, 6.11.1655, s. 51-2.

195. "How should it be that my man does know so much about the ways of the world, and yet claim such single love for me, for truly 'tis not with me that he does learn this."Pepys Elizabeth, 25.11.1655, s. 63.

Elizabeth ja Samuel eivät todennäköisesti olleet sukupuoliyhteydessä keskenään vielä kihlusaikanaankaan, vaikka se olikin muutoin sangen yleistä. Vaikka Stone sanookin, että naisten koskemattomuutta arvostettiin avioliittomarkkinoilla, se tuskin on ollut syynä Elizabethin ja Samuelin pidättäytymiselle, sillä Laurence on sitä mieltä, että neitsyys ei välttämättä ollut ehto avioitumiselle. Hänen mukaansa morsiamien avioliittomahdollisuudet eivät olleet kiinni koskemattomuudesta.¹⁹⁶ Elizabethin päiväkirja ei kerro, oliko Elizabethin ja Samuelin pidättäytymisellä jotain muuta erityistä syytä, mutta yksi mahdollinen peruste saattoi olla heidän uskonnollisuutensa. Kirkko nimittäin näki seksuaalisuuden moraalisenä kysymyksenä, ja sen mielestä seksuaalisuutta tuli esiintyä vain avioliitossa.¹⁹⁷ Elizabeth tunsi suurta vetoa katolilaisuuteen ja Samuel oli katsomukseltaan kunnan anglikaani.¹⁹⁸

Eliza Harvey ja Elizabethin oma äiti neuvoivat häntä seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa. Eliza kertoi Elizabethille tarvittavat tiedot sukupuoliyhteydestä. Myös Dorothea yritti opastaa tytärtään tässä asiassa, mutta Elizabeth totesi ottavansa neuvot vastaan mieluummin ystävättäreltään, koska koki nolostuvansa äitinsä selityksistä. Elizabethistä tuntui, että hän näki mielessään aina vanhempansa, jos hänen äitinsä yritti opastaa häntä. Elizabethin tietämättömyyttä osoittaa hänen epäilyksensä Elizan opetuksia kohtaan. Elizabeth nimittäin epäili, että Elizan puheet eivät olleet totta ja hän oli sitä mieltä, että sukupuolielämäänsä liittyi monia hänen mielestään todella kummallisia asioita.¹⁹⁹ Elizabeth saattoi epäillä ystävättärensä vaikuttimia, koska Eliza ei pitänyt Samuelista kovinkaan paljon,

196. Stone 1979, s. 316 ja Laurence 1995, s. 69.

197. Crawford, P., *Sexual Knowledge in England, 1500-1750*. teoksessa *Sexual Knowledge, Sexual Science. The History of Attitudes to Sexuality*. ed. by Roy Porter and Mikulás Teich. Cambridge 1994. s. 83.

198. Latham & Matthews 1983, s. 316-317 ja Latham & Matthews 1970, s. xviii.

199. Pepys Elizabeth, 7.11.1665, s. 53.

jonka vuoksi hän olisi saattanut pelotella Elizabethia tarkoituksellisesti voidakseen siten estää heidän liittonsa.

Elizan mielestä ei riittänyt, että Elizabeth tiesi miten lapsia tehdään vaan morsiamen oli myös ehdottomasti kyettävä havaitsemaan kupan oireet puolisostaan ja hän neuvoi Elizabethiä tässäkin asiassa. Kuppa oli lisääntynyt Euroopassa epidemian lailla aina 1500-luvun alusta lähtien ja vaikkei se ollutkaan 1600-luvulla enää yhtä tappava hoitokeinojen kehityttyä, oli tauti kuitenkin edelleen vakava.²⁰⁰ Lisäksi Eliza opasti ystäväänsä siinä, millaisia erityyppisiä rakastajia miehet saattoivat olla. Tällaisina tyyppeinä Eliza mainitsi suunsoittajan, sählääjän sekä kerskurin, joista Eliza veikkasi Samuelin olevan viimeisin.²⁰¹

Kun sukupuoliasioista valistaminen jäi Elizan vastuulle, Dorothea suositteli Elizabethille parantajanaisten luona käymistä. Dorothea halusi, että Elizabeth hankkisi itselleen rauhoittavia rohtoja, jotka auttaisivat häntä häyönään, jottei siitä tulisi liian kivulias.²⁰² Elizabeth kävi parantajanaisten luona Elizan kanssa ja sai tältä pyytämänsä avun. Parantajanaisten oli ilmeisen suosittu, sillä Elizabeth kirjoitti tällä käyvän paljon asiakkaita. Naiset hakivat apua lapsettomuuteensa, lääkkeitä lapsilleen, lääkkeitä sikiönlähdetykseen, lemmenjuomia, kirouksia sekä kauneudenhoitotuotteita.²⁰³ Dorothea käski myös Elizabethin valmistaa itse Sarah Perkinsin neuvoma lääke, koska vaimona Elizabethin pitäisi pystyä valmistamaan tarvitsemansa lääkkeet itse.²⁰⁴

200. Sharpe 1987, s. 52.

201. Pepys Elizabeth, 22.11.1655, s. 61-2.

202. Pepys Elizabeth, 6.11.1655, s. 51-2.

203. Pepys Elizabeth, 8.11.1655, s. 55-7.

204. Pepys Elizabeth, 14.11.1655, s. 59.

Naiset pystyivät myös säätelemään omaa hedelmällisyyttään ja myös tästä Elizabeth sai tietoja. Eliza Harvey pyrki välttämään raskaaksi tulemista juomalla eräästä minttulajista (penny royal) tehtyä juomaa.²⁰⁵ Abortti oli Laurencen mukaan ainoa tapa kontrolloida hedelmällisyyttä, joka oli täysin naisten hallinnassa.²⁰⁶ Tahallisia yrityksiä rajoittaa hedelmällisyyttä pidettiin kuitenkin syntinä, mikä saattaa selittää Elizan haluttomuutta kertoa käyttämästään aborttilääkkeestä ystävälleen. Elizabethin ihmetellessä syytä Elizan käyttäytymiseen tämä ei suostunut heti kertomaan yrittävänsä lahdettää mahdollista sikiötä vaan totesi yhdessä Dorothean kanssa Elizabethin oppivan kyllä syyn avioiduttuaan.²⁰⁷

Elizan ja Dorothean neuvot olivatkin tarpeen Elizabethille, sillä tuleva sukupuolielämä selvästi sekä pelotti että kiehtoi häntä:

“En tiedä laskisinko leikkiä vai olisinko vakavissani ajatellessani aviovuodetta. (Kaikki nämä puheet peniksisistä ja niiden suurista pituuksista ja kupista ja repeytymisestä ovat liikaa...)”²⁰⁸

Samuel lupasi puheissaan suuria, mutta naiset taas puhuivat myös asian kääntöpuolesta. Elizabethin pelkoon ei auttanut sekään, ettei hän voinut puhua niistä Samuelin kanssa. Yrittäessään tiedustella häneltä, millainen heidän häyyönsä Samuelin mielestä olisi Elizabethille, tämä vain totesi ettei sen pitäisi

205. Pepys Elizabeth, 29.10.1655, s. 50, 6.11.1655, s. 52.

206. Laurence 1995, s. 63-64.

207. Pepys Elizabeth, 29.10.1655, s. 50.

208. “I know not whether to make merry or sober, to think on the marriage bed. (’Tis too much all this talk of yards and pintles and poxes and tearing...)”Pepys Elizabeth, 22.11.1655, s. 61.

tehdä kipeää ja ärtyi, kun Elizabeth yritti kysellä lisää.²⁰⁹ Elizabethia selvästi pelotti mahdollinen kipu, joka liittyisi sukupuoliyhteyteen sekä ajatus sukupuolitaudista. Ilman Elizan ja äitinsä neuvoja Elizabethin tiedot olisivat kuitenkin olleet vieläkin vajavaisemmat hänen avioituessaan, mitä ne nyt olivat.

Elizabeth sai siis tukea lähipiirinsä naisilta, kun oli astumassa aviosäätyyn. Eliza ja Dorothea muodostivat eräänlaisen turvaverkon, joka esti Elizabethia syöksymästä täysin tietämättömänä avioliittoon ja sen mukanaan tuomaan sukupuolielämään. Crawfordin mukaan tällainen käyttäytyminen oli yleistä naisilla. Hänen mukaansa he vaihtoivat seksuaalisuuteen ja lisääntymiseen liittyviä tietoja keskenään ja nimenomaan suullisesti. Erityisesti lapsivuoteilla vierailut antoivat tähän erinomaisen tilaisuuden. Myös kättilöillä oli tällöin tärkeä rooli naisten kouluttajina.²¹⁰

Naisten turvaverkko toimi vielä Elizabethin avioiduttuakin. Eliza ja Dorothea neuvoivat, miten Elizabethin tuli esimerkiksi käyttäytyä saadakseen tahtonsa läpi tai ollakseen suututtamatta miestänsä.²¹¹ Elizan mielestä naisen tuli pyrkiä miellyttämään miestänsä ja pyrkiä olemaan tämän silmissä viehättävä saadakseen tahtonsa läpi. Dorothean mielestä hyvän vaimon tuli ylistää miestänsä niin, että vaimo sai elätyksensä ja enemmänkin.²¹² Naiset siis jakoivat tietojaan toisilleen ja siten helpottivat Elizabethin avioliittoon astumista. He jatkoivat avun ja neuvojen antamista myös avioliiton solmimisen jälkeenkin pyrkien näin opettamaan Elizabethille, mitä tämän tuli oppia ja tietää vaimona olosta ja sen tuomista velvollisuuksista, mutta myös oikeuksista.

209. Pepys Elizabeth, 24.11.1655, s. 63.

210. Crawford 1994, s. 94-96.

211. Pepys Elizabeth, 20.12.1655, s. 84, 22.12.1655, s. 86-7, 28.12.1655, s. 94.

212. Pepys Elizabeth, 20.12.1655, s. 84, 10.1.1656, s. 115-6.

5.2 Aviovuode ei kiinnosta

Avioliiton täytyminen häyönä oli suuri pettymys Elizabethille, joka oli odottanut sitä pelon ja uteliaisuuden sekaisin tuntein. Sukupuoliyhdyntä ei vastannut Samuelin suuria lupauksia vaan oli Elizabethille kivulias ja epämiellyttävä kokemus:

”Jos olisin tiennyt, mitä repimistä tässä ”hemmottelussa” on, olisin lykännyt sitä pitkään tuonemmaksi. Sitä on kivuliasta ajatella jopa nyt, eikä minusta ollut mitään juhlamista nähdä lakanoiden peittyvän vereeni.”²¹³

Kivun lisäksi yhdyntä aiheutti Elizabethille virtsaamisongelmia ja hänen häpyhuuliinsa kehittyi toistuva paise, mitkä lisäsivät hänen vastenmielisyyttään yhdyntää kohtaan entisestään.²¹⁴ Elizabeth totesi ettei pidä rakastelusta, ja ihmetteli miten maailmassa voi olla niin paljon lapsia, jos rakastelu on ainoa tapa saada niitä. Elizabethin asenne ei tukenut sitä käsitystä, jonka mukaan uskottiin, että naisten seksuaalinen halukkuus oli suurempi kuin miehillä.²¹⁵ Sen sijaan Elizabeth tunsu olonsa petetyksi, vaikka Eliza ja Dorothea olivatkin varoittaneet häntä myös yhdynnän epämiellyttävästäkin puolesta. Elizabethin mielestä kokemattomille neidoille ei kerrottu tarpeeksi tästä, vaan kaikki puheet keskittyivät kuvaamaan sen ihanuutta:

”Mistä johtuu, ettei yhdynnän kauheudesta suuremmin puhuta? Täytyy olla olemassa jokin salaliitto, jolla

213. ”Should I have known what splitting there was in such spoiling, long should I have delayed it. Hurtful even now it is to think on and no celebration was it for me to see my blood spilled upon the covers.”Pepys Elizabeth, 8.12.1656, s. 76-78.

214. Pepys Elizabeth, 11.12.1655, s. 79-81, 9.1.1656, s. 106-7, 10.1.1656, s. 114-116, joulukuu 1657, s. 153, 23.6.1660, s. 208, 1.8.1660, s. 231. Pepys 1660, s. 270, Pepys 1661, s. 96, Pepys 1663, s. 383-5. Elizabethin paise on diagnosoitu Bartholin kystaksi. Latham & Matthews 1983, s. 317.

215. Laurence 1995, s. 66.

suljetaan nuorten neitojen korvat, sillä en kuullut missään puhuttavan sellaisesta kivusta ja epämiellyttävyydestä - vain lupauksia mukavasta suloisesta kisailusta ja naurusta.”²¹⁶

Samuel ei ymmärtänyt ainakaan Elizabethin päiväkirjan antaman kuvan perusteella Elizabethin haluttomuutta aviollisten velvollisuuksiensa täyttämiseen. Pepysin mielestä vaimon tuli olla valmis yhdyntään ilman vastalauseita miehen niin halutessa.²¹⁷ Samuelin vaatimus oli sopusoinnussa sen käsityksen kanssa, jonka mukaan vaimon tuli totella miestänsä vastaan sanomatta. Naisen alistumista miehensä tahtoon pidettiin tärkeänä vaimon velvollisuutena 1600-luvun avioliitto- ja tapaoppaissa.²¹⁸ Tästä huolimatta Elizabeth kuitenkin kieltäytyi toisinaan yhdynnästä vedoten joko paiseeseensa tai kuukautiskipuihinsa, jotka olivat niin voimakkaat, että hän joutui olemaan niiden takia useita päiviä vuoteenomana.²¹⁹

Aluksi Samuel tuntuu loukkautuneen tästä torjunnasta. Tämä ei ole ihme, sillä kieltäytyessään yhdynnästä Elizabeth myös kieltäytyi tottelemasta miehensä tahtoa. Ajan käsityksen mukaan naisella oli oikeus kieltäytyä tottelemasta miestänsä ainoastaan silloin, kun hän olisi täyttäessään miehensä tahtoa joutunut rikkomaan Jumalan tahtoa vastaan.²²⁰ Samuel valitti Elizabethin teeskentelevän sairautta välttyäkseen täyttämästä velvollisuuttaan miestänsä kohtaan ja laski

216. "Why is it that no great discourse there is on the dreadfulness of coupling some conspiracy there must be to stop the ears of young maids, for nowhere did I hear tell of such pain and unpleasantness only the promise of pretty sport and laughter." Pepys Elizabeth, 11.12.1655, s. 79-80.

217. Pepys Elizabeth, 21.12.1655, s. 85, 9.1.1656, s. 107.

218. esim. Wolley 1673, s. 104, Vaughan 1608, s. 97 ja Gouge 1622, s. 153.

219. esim. Pepys Elizabeth, 1659, s. 180 ja Pepys 1664, s. 122, 146, 171-173.

220. Gouge 1622, s. 158.

päiviä heidän edellisestä yhdynnästään. Hän myös uhkasi, että ellei Elizabeth suostu tyydyttämään miehensä tarpeita kunnon vaimon tavoin tavoin, hänellä olisi oikeus saada tyydytyksensä muualta.²²¹

Yhdyntä nähtiinkin puolisoiden välisenä molemminpuolisena velvollisuutena ja toisaalta aviollisena oikeutena. Tämän lisäksi seksuaalisen aktiivisuuden tuli olla säännöllistä.²²² Jos toinen puolisoista kielsi toiselta tämän aviolliset oikeudet, uhkana oli torjutun puolison uskottomuus. Esimerkiksi Gouge kehottaa oppaassaan puolisoita nauttimaan toisistaan, jottei kummallekaan tulisi kiusausta etsiä tyydytystä avioliiton ulkopuolelta.²²³ Elizabethkin ymmärsi, ettei voisi aina kieltäytyä mieheltään, joten hän ratkaisi ongelmansa ystävättärensä Elizan avulla. Tämä neuvoi Elizabethille kasvin, jonka avulla sai tyynnytettyä liian innokkaan kumppanin halut:

“Eliza kertoo, että salaatisissa on ainetta, joka auttaa hillitsemään ruumiillisia haluja ja poistamaan lihalliset kuvitelmat, joten luulen, että syötän sitä miehelleni paljon.”²²⁴

Elizabethin päiväkirja ei kuitenkaan kerro, tarvitsiko Elizabethin todella käyttää salaatin apua tyynnyttääkseen miehensä seksuaalisia haluja.

221. Pepys Elizabeth, 7.8.1660, s. 234, 1.11.1660, s. 240.

222. Davies 1981, s. 73.

223. Gouge 1622, s. 130.

224. “Eliza does tell - that the lettuce does have within it the way to damp the bodily lust and stay the venerous dreams, so I do think to feed my husband much of it.”Pepys Elizabeth, 7.8.1660, s. 234-5.

Myös omassa päiväkirjassaan Samuel merkitsi muistiin, jos ei ollut ollut sukupuoliyhteydessä vaimonsa kanssa pitkään aikaan.²²⁵ Samuelin päiväkirjassa ei ole kuitenkaan havaittavissa, että Elizabeth olisi torjunut miestänsä tai että Samuel olisi suhtautunut Elizabethin kyvyttömyyteen ja seksuaaliseen haluttomuuteen kärsimättömästi - ainakaan Elizabethin päiväkirjan antamassa mittakaavassa. Tämä ei kuitenkaan tarkoita välttämättä sitä, ettei Samuel olisi ollut pettynyt tai vihainen vaimolleen. Kyse saattaa olla myös siitä, ettei hän halunnut merkitä ylös vaimonsa torjuntaa ja omaa suhtautumistaan siihen. Samuel halusi selvästi olla suuri ja kyvykäs rakastaja, mutta vaimon penseä suhtautuminen sukupuolielämään ei tukenut tätä toivetta.²²⁶ Samuelin päiväkirjassa on yksi merkintä, joka viittaa Samuelin kärsimättömyyteen Elizabethin sairauksia ja kyvyttömyyttä kohtaan. Merkinnän aikaan Elizabeth oli jälleen kerran vuoteessa sairaana, jolloin Samuel kirjoitti olevan huolissaan vaimostaan eikä hiukkaakaan kärsimätön.²²⁷ Näyttää siltä, että Pepys saattoi hyvinkin olla vihainen vaimolleen, kun hän mainitsi erikseen omasta kärsivällisyydestään. Toisaalta kärsimättömyys ei välttämättä johtunut Elizabethin kyvyttömyydestä vaan esimerkiksi vain Samuelin yleisestä kärsimättömyydestä vaimonsa toistuvia sairauskohtauksia kohtaan.

Näyttää siltä, että vuosien kuluessa Pepysien sukupuolielämässä oli hyvinkin pitkiä jaksoja, jolloin he eivät olleet lainkaan yhdynnässä keskenään. Esimerkiksi vuonna 1667 Samuel kirjoittaa, etteivät he olleet rakastelleet keskenään puoleen vuoteen.²²⁸ Tämä saattoi johtua Samuelin avioliiton ulkopuolisista suhteista. Hän haki seksuaalisen tyydytyksensä muualta, eikä enää yrittänyt patistaa

225. Esim. Pepys 1667, s. 372-3. "I had not lain with my wife this half-year."

226. Avioitumisensa jälkeen Samuel oli levittänyt tietoa, jonka mukaan Elizabeth ei halunnut nousta aviovuoteesta. Elizabeth totesi tämän olevan totta, muttei sen takia, että Samuel olisi loistava rakastaja, jona hän ei miestänsä pitänyt. Pepys Elizabeth, 11.12.1655, s. 79.

227. Pepys 1660, s. 216.

228. Pepys 1667, s. 373.

vaimoaan yhdyntään vastoin Elizabethin omaa tahtoa. Pidättyvyyteen on saattanut vaikuttaa myös Elizabethin sukupuolielimiin kehittynyt paise. Samuel nimittäin pelkäsi, että hän aiheutti tämän paiseen vaimolleen. Se uusiutui aina sen jälkeen, kun he olivat olleet yhdynnässä keskenään:

”Hänellä on myös kipuja siellä, missä hänellä tapasi olla ajettumia. Ja mikä huolestuttaa minua on se, että pelkäämme minun aiheuttavan sen hänelle, sen tullessa ainoastaan, kun olen ollut hänen kanssaan.”²²⁹

Myös Elizabeth oli epäillyt miehensä olevan vaivojensa takana. Hän vain epäili Samuelilla olevan kupan, joka sitten aiheutti Elizabethin virtsaamisvaikeudet ja arkuuden sukupuolielimissä yhdynnän jälkeen.²³⁰ Näyttääkin siltä, että tänä aikana he ovat saaneet suurimman keskinäisen tyydytyksensä keskustelemalla vuoteessa kaikista mahdollisista asioista korkeintaan hyväillen ja suudellen toisiaan.²³¹

Samuelin huoli Elizabethin vaivasta²³² ja siitä, että hän itse oli sen mahdollinen aiheuttaja, on jyrkässä ristiriidassa Shorterin antaman kuvan kanssa miesten suhtautumisesta seksuaalisuuden tunteelliseen puoleen. Shorter esittää, että miehet eivät välittäneet siitä, tartuttivatko he vaimoihinsa sukupuolitauteja. Tämän hän katsoo osoittavan miesten välinpitämättömyyttä. Shorter näkee naisen roolin ainoastaan lasten synnyttäjänä ja miestensä seksuaalisten tarpeiden

229. "She hath also a pain in the place which she useth to have swellings in; and that troubles me is that we fear that it is my matter that I give her that cousesit, it never comeing but after my having been with her." Pepys 1663, s. 347.

230. Pepys Elizabeth, 11.12.1655, s. 79-80.

231. esim. Pepys 1664, s. 119, 234, Pepys 1665, s. 30, 191, Pepys 1666, s. 19, 46, 110.

232. esim. Pepys 1660, s. 213, 279, Pepys 1663, s. 347, 383-4.

tydyttäjänä.²³³ Samuel selvästi välitti vaimonsa hyvinvoinnista muutoinkin kuin omien seksuaalisten tarpeidensa tyydyttäjänä. Hän suhtautui seksuaalisuuteen selvästi Shorterin kuvaamaa tunteellisemmalla tavalla.

Pepysien sukupuolielämä kohentui vasta heidän avioliittonsa loppupuolella. Tämä tapahtui sen jälkeen, kun Elizabeth sai miehensä kiinni hyväilemästä Deb Willettiä, Elizabethin seuranaista, seksuaalisesti.²³⁴ Tämän jälkeen Elizabeth oli halukas yhdyntään eikä torjunut miestänsä. Pepysien sukupuolielämä muuttui säännöllisemmäksi ja Elizabeth oppi myös nauttimaan yhdynnästä, minkä Samuel totesi tyytyväisenä:

“Olen maannut vaimoni kanssa kuten aviomiehen kuuluukin tämän riidan jälkeen useammin kuin luullakseni edellisten kahdentoista kuukauden aikana yhteensä, ja se on tuottanut hänelle enemmän mielihyvää kuin luullakseni koko avioliittomme aikana.”²³⁵

Elizabethin nautinto tuotti selvästi mielihyvää myös Samuelille, koska hän merkitsi sen erikeen muistiin.²³⁶ Tämäkin osoittaa Samuelin suhtautuneen seksuaalisuuteen tunteellisesti. Näyttää myös siltä, että Elizabethin sukupuolivaivat vähenivät, sillä Pepysin päiväkirjassa ei ole yhtään tämän paiseeseen viittaavaa merkintää Willetin välikohtauksen jälkeen ja vain yksi

233. Shorter 1979, s. 75-77.

234. Pepys 1668-9, s. 337-8.

235. “I have lain with my moher as a husband more times since this falling-out then in I believe twelve months before - and with more pleasure to her then I think in all the time of out marriage before.”Pepys 1668, s. 363.

236. Tämä ei ollut ainoa kerta, muita esim. Pepys 1667, s. 382, Pepys 1668-9, s. 211, 381, 439.

merkintä kuukautiskivuista.²³⁷ Ennen avioitumistaan Elizabeth oli vannonut, ettei haluaisi pitää miestänsä poissa luotaan ystävänsä Elizan tavoin ja nyt hän toteutti tuota päätöstään käytännössä.²³⁸ Valitettavasti vain heidän avioliittonsa päättyi pian Elizabethin kuolemaan eikä Elizabethille jäänyt paljoa aikaa toteuttaa päätöstään.

5.3 Avioliiton ulkopuoliset suhteet

Varsinkin avioliittonsa alussa Pepyseillä oli ongelmia seksuaalisessa kanssakäymisessään. Elizabeth koki yhdynnän epämiellyttävänä ja kivuliaana eikä ollut innostunut täyttämään aviollista velvollisuuttaan. Samuel taas olisi ollut seksuaalisesti huomattavasti vaimoan aktiivisempi, muttei saanut tätä yhdyntään kanssaan aina niin halutessaan. Tilanne johtikin siihen, että Samuel haki seksuaalisen tyydytyksensä pääosin avioliiton ulkopuolelta. Pysyvempien suhteidensa rinnalla hänellä oli vuosien mittaan kymmeniä jonkinasteisia seksuaalisia episodeja kymmenien eri naisten kanssa. Pepysin suhteet voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan. Ensimmäisen niistä muodostavat naiset, jotka hankkivat suhteensa Pepysiin avulla palveluksia omille puolisoilleen. Toisen ryhmän muodostavat naiset, joihin Pepys rakastui ja kolmannen hänen satunnaiset suhteensa.

Pepysillä oli vuosia kestänyt intiimi suhde rouva Martinin (Lane) ja rouva Bagwellin kanssa. Pepysin suhde rouva Lanen kanssa alkoi viimeistään vuonna 1663 kestäen päiväkirjan loppuun saakka.²³⁹ Betty Lane toimi liinavaatekaup-

237. Pepys 1668-9, s. 512.

238. Pepys Elizabeth, 6.11.1655, s. 52.

239. Pepysin ensimmäinen maininta rouva Martinista (o.s Lane) on 29.6.1663, mutta päiväkirjasta saa sen kuvan, että hän tunsikin rouva Martinin jo aiemmin. Pepys 1663, s. 203. Suhteen kestosta esim. Pepys 1666, s. 128, 319. Pepys 1667, s. 64, 139, 478, 601. Pepys 1668-9, s. 118, 165, 249, 514, 552.

piaana Westminster Hallissa.²⁴⁰ Hänen avioitumisensa Samuel Martinin kanssa ei estänyt suhteen jatkumista, pikemminkin päin vastoin, sillä sen jälkeen suhde muuttui täysin intiimiksi, kun rouva Martinin eikä Pepysin tarvinnut enää pelätä hänen mahdollista raskautta.²⁴¹ Rouva Martin pyysi Pepysiä auttamaan miestänsä saamaan töitä tämän osoittauduttua varattomaksi, minkä Pepys tekikin lukuisten pyyntöjen jälkeen.²⁴² Pepys piti Martinia kyvyttömänä työssään ja sanoi auttavansa tätä vain vaimonsa vuoksi. Häntä myös hävetti mahdollisuus, että ihmiset arvaisivat syyn Martinin urakehitykseen.²⁴³

Jos Pepys oli häpeissään auttaessaan Martinia vastapalvelukseksi tämän vaimon seksuaalisista palveluista, näin ei ollut rouva Bagwellin kohdalla. Myös rouva Bagwellin ja Pepysin suhde sai alkunsa vuonna 1663. Pepys kiinnitti huomiota puuseppänä työskennelleen Bagwellin kauniiseen vaimoon ja päätti tutustua mieheen paremmin saadakseen tilaisuuden tavata tämän vaimoa.²⁴⁴ Bagwellit huomasivat pian Pepysin ihastuksen, sillä rouva Bagwell alkoi tapailla Pepystä pyytäen tätä järjestämään miehelleen parempia työtilaisuuksia. Aluksi rouva Bagwell ei antanut suhteen mennä kovin pitkälle, mutta muuttui suvaitsevammaksi, kun Pepys lupasi hänen miehelleen paremman paikan.²⁴⁵

240. Latham & Matthews 1983, s. 241.

241. Rouva Lane oli kieltäytynyt yhdynnästä vedoten pelkoonsa synnyttää avioton lapsi, mistä Pepys oli tyytyväinen haluistaan huolimatta. Rouva Lanen avioliiton myötä hänen ja Pepysin suhde muuttui täysin intiimiksi. Pepys 1663, s. 317, Pepys 1664, s. 338.

242. Pepys 1664, s. 242, 262, 285-6, 338. Pepys hankki Martinille Purserin paikan.

243. Pepys 1667, s. 103. Martin näyttää olleen täysin pätevä ainakin urakehityksensä puolesta, sillä oltuaan purserina ainakin viidellä eri aluksella hänet nimitettiin Algerin konsuliksi. Latham & Matthews 1983, s. 241.

244. Ensimmäinen merkintä rouva Bagwellista on 9.7.1663 Pepys 1663, s. 222. Pepys sanoi myös haluavansa tutustua rouvaan paremmin. Pepys 1663, s. 266.

245. Tapailemisista esim. Pepys 1664, s. 66, 163, 302, 339. Suvaitsevaisuudesta Pepys 1664, s. 351.

Pepysin hankittua Bagwellille laivanrakennustyön rouva Bagwell antautui lopulta Pepysille kokonaan.²⁴⁶

Rouva Bagwell näyttää lämmittäneen suhdettaan Pepysiin aina, kun hänen miehensä tarvitsi töitä, sillä Bagwellin saatua ensimmäisen työnsä Pepysin avulla rouva Bagwellin ja Pepysin suhteessa oli tauko aina seuraavan vuoden huhtikuuhun saakka. Tällöin rouva Bagwell ryhtyi valmistelemaan pohjaa uudelle pyynnolle, jonka sitten esittikin helmikuussa.²⁴⁷ Tämän jälkeen suhde laantui taas Bagwellin saatua työnsä Pepysin mainiten rouva Bagwellin enää vain viisi kertaa päiväkirjansa loppuun mennessä.²⁴⁸

Näyttää siltä, että Pepysin suhde rouva Martiniin ja Bagwelliin oli nimenomaan fyysinen, eikä hänellä ollut juurikaan tunteita heitä kohtaan. Hän esimerkiksi arvosteli rouva Martinin vapaata käytöstä.²⁴⁹ Sen sijaan Pepys rakastui kolmeen eri naiseen avioliittonsa aikana; Betty Mitchellin, Jane Welshiin ja Deb Willettiin. Näistä Deb toimi Pepyseillä palvelijana, Jane oli Pepysin parturin palvelija ja Betty oli Westminster Hallissa toimivan kauppiaan tytär.²⁵⁰ Pepys ei päässyt näistä naisista yhdenkään kanssa yhdyntään saakka, vaikka se epäilemättä olikin hänen tavoitteensa.²⁵¹ Jos hän olisi onnistunut tavoitteessaan, hän olisi mitä suuremmalla todennäköisyydellä myös merkinnyt sen päiväkirjaansa, koska hän oli avioliiton ulkopuoleisista suhteista kirjoittaessaan vähintäänkin yhtä

246. Pepys 1665, s. 253.

247. Päiväkirjassa on tosin maininta Pepysin ja rouva Bagwellin yhdynnästä 8.11.1655, mutta seuraava tapaaminen päiväkirjan mukaan oli vasta huhtikuussa. Pepys 1666, s. 96. Pepys 1667, s. 39.

248. Pepys 1667, s. 99. Pepys 1668-9, s. 25, 217, 221, 469.

249. Pepys 1666, s. 128.

250. Pepys 1664, s. 212, Pepys 1667, s. 451 ja 457. Latham & Matthews 1983, s. 200.

251. Esim. Debin kohdalla Pepys kirjoittaa: "the truth is, I have a great mind for to have the maidenhead of this girl." Pepys 1668-9, s. 361.

avomielinen kuin kirjoittaessaan suhteestaan vaimoonsa. Pepys pyrki järjestämään kahdenkeskisiä tilaisuuksia tavata Janea, Bettyä ja Debiä, jolloin olisi voinut olla seksuaalisessa kanssakäymisessä heidän kanssaan.

Jane suostui Pepysin ehdotuksiin tavata, muttei yleensä saapunut paikalle, joten suhteessaan hänen kanssaan Pepys ei päässyt pitkälle.²⁵² Pepys oli ollut hyvin ihastunut Betty Mitchelliin jo ennen tämän avioitumista ja kutsunut tätä toiseksi vaimokseen. Bettyn avioiduttua Pepys alkoi aktiivisesti etsiä Bettyn seuraa ja lähennellä tätä.²⁵³ Betty ei itse kuitenkaan vaikuta olleen Pepysin huomionosoituksista kovinkaan innoissaan. Lopulta Pepyskin kuomasi tämän haluttomuuden, muttei uskonut sen johtuvan itsestään:

“Pistäydyin matkalla Michelleillä ja näin siellä Bettyn, mutta siinä kaikki, sillä hän on joko ujo tai tyhmä, eikä hänen miehensä halua antaa minun tavata vaimoan.”²⁵⁴

Hän näyttää kuitenkin jättäneen tämän jälkeen Bettyn pääosin rauhaan. Debiin Pepys tunsu ihastuvansa heti tämän saavuttua Pepyseille.²⁵⁵ Pepys otti tavakseen hyväillä Debiä tämän kammatessa Pepysin hiukset ja auttaessa häntä riisuuntumaan iltaisin.²⁵⁶ Lopulta Elizabeth sai Pepysin kiinni itse teosta ja palvelija erotettiin. Pepys etsi Debin seuraa tämänkin jälkeen, mutta Deb ei ollut

252. Esim. Pepys 1664, s. 260, 268. Pepys 1665, s. 22

253. Esim. Pepys 1666, s. 234, 245, 338-9, 365, 395.

254. Pepys 1668-9, s. 173.

255. Pepys 1667, s. 451, 454, 458.

256. Pepys 1668-9, s. 144, 277, 282, 328.

enää kovinkaan halukas seksuaaliseen kanssakäymiseen entisen isäntänsä kanssa.²⁵⁷

Näiden pysyvämpien suhteidensa lisäksi Pepysillä oli, kuten edellä on todettu, lukuisia satunnaisia seksuaalikohtauksia.²⁵⁸ Usein Pepysin mielenkiinnon kohteina olivat krouvien tarjoilijat ja omistajien tyttäret, mutta osansa saivat niin Pepysien kuin muidenkin palvelijat, tuttavat sekä täysin oudot naiset.²⁵⁹ Pepys oli valmis hakkailuun ja hyväilyyn heti, kun vain näki kauniin naisen, oli hän sitten missä tahansa.²⁶⁰ Pepysin kontaktien määrä näyttää kasvaneen hiljalleen, kunnes vuonna 1668 ne olivat jokaviikkoisia.²⁶¹

Onkin yllättävää, että jotkut Pepysin päiväkirjoja tutkineet tutkijat vähättelevät Pepysin avioliiton ulkopuolista seksuaalisuutta. Esimerkiksi Ivan E. Taylor on sitä mieltä, että Pepysin maine naistenmiehenä on liioiteltu. Hänen mielestään Pepys omistautui vaimolleen ollen liian häveliäs ja varovainen muiden naisten suhteen. Taylor esittää edelleen, että Pepysin valloitukset olivat enemmän tai vähemmän satunnaisia.²⁶² Kymmenet naiskontaktit, joista Pepys oli ainakin

257. Pepys 1668-9, s. 338, 358, 520-1.

258. Stone on laskenut näitä kontakteja olleen ainakin 50. Stone 1979, s. 343.

259. Esim. Pepys 1660, s. 70, 244, Pepys 1661, s. 30, 66, Pepys 1662, s. 152, 191, Pepys 1663, s. 417, Pepys 1665, s. 185, 297, 310, Pepys 1666, s. 168, 202, 364, Pepys 1667, s. 77, 166, Pepys 1668-9, s. 55, 78, 173, 452-3, 460.

260. Esim. vuonna 1667 Pepys ryhtyi lähentelemään nuorta naista kirkossa jumalanpalveluksen aikaan eikä lopettanut ennen kuin huomasi naisen ottavan neuloja taskustaan pistääkseen Pepystä, ellei tämä antaisi hänen olla rauhassa. Pepys 1667, s. 389.

261. Vuoden 1668 aikana ennen kiinnijäämistään Debin hyväilystä Pepysin päiväkirjassa on yli 40 merkintää seksuaalisesta kanssakäymisestä muiden kuin Pepysin oman vaimon kanssa. Pepys 1668-9, s. 1-337.

262. Taylor 1989, s. 59. Myös Tanner sanoo Pepysin hakkailun olleen viatonta, mutta myöntää sen johtaneen joskus pitemmälle. Tanner 1971, s. 47-8.

neljän kanssa yhdynnässä todistavat kuitenkin muuta.²⁶³ Pepys rauhoittui vasta Elizabethin yllätettyä hänet hyväilemästä Debiä, jonka jälkeen Pepys keskittyi pitämään vaimonsa tyytyväisenä.

Samuelin suhtautuminen omiin suhteisiinsa ja käyttäytymiseensä oli hyvin kaksijakoinen. Toisaalta hän saattoi surutta suudella, hyväillä ja olla jopa yhdynnässä naisen kanssa, mutta toisaalta hän saattoi hävetä käyttäytymistään hyvinkin voimakkaasti. Pepys näyttää hävenneen suhdettaan varsinkin rouva Martiniin, sillä suhteen alkaessa muuttua yhä intiimimmäksi Pepys totesi useissa eri tilanteissa, ettei aio enää koskaan käyttäytyä vastaavalla tavalla. Rouva Bagwellin kohdalla Pepys harmitteli vain sitä, ettei pysty keskittymään työhönsä tämän takia. Pepysin häpeäntunne näyttää olleen voimakkaimmillaan vuonna 1663, jonka jälkeen se laantui.²⁶⁴ Samuelin kaksijakoista suhtautumista avioliiton ulkopuolisiin suhteisiin osoittaa myös hänen suhtautumisensa muiden miesten suhteisiin. Pepys suhtautui niihin yleensä kielteisesti - varsinkin jos suhdetta ei yritetty pitää salassa.²⁶⁵

Tämä kaksijakoisuus on saattanut johtua 1600-luvun yleisestä suhtautumisesta seksuaalisuuteen ja avioliiton ulkopuolisiin suhteisiin. Toisaalta suhteet tuomittiin jyrkästi tapaoppaissa ja uskonnollisessa kirjallisuudessa. Avioliiton ulkopuolisen sukupuolisuhteen katsottiin olevan epätyydyttävää ja johtavan

263. Rouva Martin, Pepys 1664, s. 338, Rouva Bagwell, Pepys 1665, s. 253, Rouva Tooker, Pepys 1666, s. 153 ja Rouva Lane (rouva Martinin sisko), Pepys 1666, s. 337.

264. Pepys 1662, 191, Pepys 1663, s. 204, 234, 262, 316, 317, 417, Pepys 1664, s. 4, 37, 399, Pepys 1665, s. 20, Pepys 1666, s. 63.

265. Pepys oli esimerkiksi sitä mieltä, että kuningas oli liian avoimesti rakastajattarensa Lady Castlemaynen kanssa, vaikka muuten ihailikin naista suuresti. Toisaalta on muistettava, että kuninkaan toimet vaikuttivat suoraan valtiollisiin asioihin ja että Pepys paheksui sen takia kuninkaan suhdetta. Pepys 1662, s. 139, 302-3. Hän myös kehoitti suojelijaansa Lordi Sandwichiä luopumaan suhteestaan Betty Beckeen. Pepys 1663, s. 386.

jopa steriiliyteen ja sairauteen.²⁶⁶ Toisaalta taas uskottomuus lisääntyi 1600-luvun lopulla Kaarle II esimerkin myötä ensin hoviaatelin ja sitten maan muun eliitin keskuudessa.²⁶⁷ Rakastajia ja rakastajattaria pidettiin yleisesti usein puolisoiden tietäessä ja hyväksyessäkin asian.²⁶⁸ Toimissaan Pepys kamppaili näin uskonnollisen ja nautinnonhaluisen minänsä halujen ristipaineessa.

Pepys ei näytä juurikaan huolehtineen siitä, että Elizabeth olisi saanut tietää hänen suhteistaan. Päiväkirjassa on vain muutama maininta, joissa Pepys huolehti Elizabethin saavan selville hänen tekemisistään.²⁶⁹ Ottaen huomioon Pepysin seksuaalisen aktiivisuuden toisten naisten kanssa, hänen huolensa näyttää olleen todella vähäistä. Ennemmin Pepys näyttää huolehtineen siitä, että muut näkevät hänet vieraiden naisten kanssa.²⁷⁰

Pepysillä oli erikoinen tapa kirjoittaa avioliiton ulkopuolisista suhteistaan. Seksuaalisen elämänsä aktivoitua hän alkoi käyttää tuplavarmistusta pitääkseen merkintänsä salaisina. Pepyshän kirjoitti päiväkirjansa pikakirjoituksella. Tämän lisäksi hän alkoi käyttää useiden eri kielten sekamelskaa kuvatesaan suhteitaan naisiin, toisinaan myös omaan vaimoonsa.²⁷¹ Tämä tapa on saattanut olla Pepysin lisävarokeino sen varalle, ettei kukaan ulkopuolinen

266. Porter, R., *The Literature of Sexual Advice Before 1800*. in *Sexual Knowledge, Sexual Science. The History of Attitudes to Sexuality*. ed. by Roy Porter and Mikulás Teich. Cambridge 1994. s. 148.

267. Phillips 1988, s. 351.

268. Stone 1979, s. 344.

269. Pepys 1662, s. 152, Pepys 1667, s. 54, Pepys 1668-9, s. 364.

270. Pepys 1666, s. 232.

271. Ensimmäinen Pepysin tämänkaltainen merkintä on 16.1.1664. Pepys 1664, s. 17. Esimerkkinä vastaavasta Pepys 1665, s. 132: " And so I walked to Herberts and there spent a little time avec la mosa, sin hazer algo con ella que kiss and tocar ses mamelles, que me haza hazer la cosa a mi mismo con gran plaisir."

ymmärtäisi hänen kirjoitustaan saadessaan päiväkirjan mahdollisesti käsiinsä.²⁷² Pepys oli sangen avomielinen merkinnöissään eikä varmastikaan halunnut muiden saavan selville käyttäytymistään. Toisaalta Crawford pitää Pepysien tyyliä kuvata seksuaalisia kokemuksiaan osoituksena hänen häpeästään seksuaalisuuttaan kohtaan. Hänen mukaansa jotkut miehet ja useimmat naiset häpesivät seksuaalisista asioista keskustelemista niin julkisesti kuin yksityisestikin.²⁷³

Vastoin yleistä luuloa²⁷⁴ myös Elizabethillä oli avioliiton ulkopuolinen suhde - tosin ilmeisen lyhytaikainen. Kapteeni Holmes oli kosiskellut Elizabethia jo ennen tämän avioitumista. Kun Elizabeth sitten muutti eroon miehestään, Holmes aloitti kosiskelunsa uudelleen. Holmes illallisti Elizabethin kanssa, ylisti tämän kauneutta ja osti hänelle koruja. Lopulta hän ehdotti Elizabethille kustantavansa tämän elämän luvaten tälle muun muassa hienon asunnon ja uusia vaatteita. Vastalahjaksi olisi Elizabethin täytynyt ruveta hänen rakastajattarekseen. Elizabeth pohti tarjousta, mutta kieltäytyi siitä, koska ajatus kevytkenkäisestä elämästä ei houkutellut häntä.²⁷⁵ Myöhemmin hän kuitenkin joutui kiusaukseen ja oli kerran yhdynnässä - ilmeisesti juuri Holmesin kanssa.²⁷⁶ Elizabethin päiväkirjasta saa kuvan, että hän tuli tästä yhdestä kerrasta raskaaksi, ja hän ihmetteli, miten Herra rankaisi häntä nyt, kun Samuelin kanssa ei ollut tapahtunut mitään:

272. Myös Fothergill on sitä mieltä, että tämä oli lisävarokeino vaikeuttaa kirjoituksen tulkintaa mahdollisilta "vakoilijoilta", esim. palvelijoilta. Fothergill R. A., *Private Chronicles, A Study of English Diaries*. London 1974. s. 99.

273. Crawford 1994, s. 98.

274. Esim. Stone 1979, s. 342.

275. Pepys Elizabeth, syyskuu 1656, s. 130-1.

276. Kun Elizabeth tapasi miehensä syyskuussa 1657, hän kirjoittaa, ettei kertonut Samuelille kapteeni Holmesista kerrottuaan ponnisteluistaan heidän eronsa aikana. Pepys Elizabeth, syyskuu 1657, s. 142.

”Makasin niin usein Samuelin kanssa tulematta raskaaksi. Kuitenkin juuri sen ainoan kerran, kun lankean, Herra näkee parhaaksi rangaista minua.”²⁷⁷

Nähtävästi Elizabethille oli tehty abortti tai hän oli saanut keskenmenon, sillä hän kirjoittaa olleensa huonossa kunnossa ja tietävänsä nyt, ettei ole ainakaan hedelmätön. Lisäksi hän toteaa, ettei olisi pystynyt ruokkimaan kahta suuta.²⁷⁸ Elizabethin syrjähyppy näyttää jääneen tähän, eikä hänen eikä Samuelin päiväkirjoissa ole muihin Elizabethin avioliiton ulkopuoleisiin suhteisiin viittaavia merkintöjä.

Elizabeth ei kertonut suhteestaan miehelleen. Hän totesi, ettei tieto siitä ainakaan auttaisi heitä sovintoon.²⁷⁹ Hän myös totesi, että suhteen seuraukset opettivat häntä tarpeeksi, niin ettei hänellä olisi enää kiusausta langeta uuteen suhteeseen vastaisuudessa. Elizabeth otti myös huomioon sen, miten uskottomaan vaimoon suhtauduttiin eikä halunnut siksi vaarantaa avioliittoa.²⁸⁰ Vaimon uskottomuuteen suhtauduttiinkin paljon vakavammin kuin miehen. Tämä siksi, että vaimon uskottomuus toi uhan äpärän syntymisestä perheeseen, jolloin perintö olisi mennyt ”väärälle” lapselle.²⁸¹ Uskonnolliselta kannalta molempien puolisoitten uskottomuutta pidettiin yhtä vakavana syntinä. Se nähtiin tällöin Jumalan vastaisena rikkomuksena. Jumala oli säätänyt, että miehen ja vaimon tuli tulla yhdeksi lihaksi, ei ainoastaan naisen miehensä kanssa, vaan myös mies

277. ” so many times did I lie with Samuel and nought was there in it. Yet just the once do I give way and the Lord does see fit to punish me.” Pepys Elizabeth, huhtikuu 1657, s. 137.

278. *ibid.*

279. Pepys Elizabeth, syyskuu 1657, s. 142.

280. Pepys Elizabeth, huhtikuu 1657, s. 137.

281. Phillips 1988. s. 101.

vaimonsa.²⁸² Näin molemmat puoliset oli velvoitettu molemminpuoliseen uskollisuuteen Jumalan sanan voimalla. Siten ei ole ihmeellistä, että Elizabethkin piti raskauttaan Jumalalta tulleen rangaistuksena. Kuten jo edellä on mainittu, Elizabeth oli luonteeltaan erittäin uskonnollinen, mikä on varmasti lisännyt hänen synnintuskaansa suhteensa vuoksi.

6. LAPSETTOMUUS

Samuel ja Elizabeth Pepys eivät koskaan onnistuneet saamaan lapsia. Ennen avioliiton solmimista ja sen alussa ei lasten saanti tuntunut olevan varsinkaan Elizabethille tärkeää. Hänen päiväkirjassaan ei ole merkintöjä, jotka viittaisivat ympäristön asettaneen odotuksia puolisoitten lisääntymiselle. Korkeintaan Elizabeth olisi halunnut saada lapsen päästäkseen eroon tuskallisista kuukautisistaan, vaikei sekään vaihtoehto tuntunut houkuttelevan:

”Ja antaisin paljon päästäkseni eroon verenvuodosta ja kivusta, joka lamaannuttaa minut. Raskaana ollessa pääsee eroon siitä kirotusta kivusta - vaikka onkin vaikeaa valita, kumpi on parempi. Eipä tuolla ole väliä, nainen joutuu kärsimään kuitenkin.”²⁸³

Elizabethin haluttomuutta lasten saantiin lisäsi myös varmasti Pepysien avioliiton ongelmat sen alkuaikoina sekä Elizabethin nuoruus. Hän oli avioituisaan yli kymmenen vuotta Englannin keskimääräistä naisten avioitumisikää

282. Gouge 1622, s. 129.

283. ”And much would I give to be rid of the bleeding and the ache that does pull all down around me. To be with child is to be without the coursing pain - though which does have the advantage is hard to choose. No matter, all do make a dreadful time of it for woman.”Pepys Elizabeth, s. 52.

nuorempi ja olisi siten myös ollut nuori ensisynnyttäjä.²⁸⁴ Kun Elizabeth oli päättänyt jättää miehensä, hän oli mielissään kuukautistensa alkaessa ja vähän myöhemmin hän vannoi, ettei koskaan hankkisi lapsia.²⁸⁵ Elizabethin vakaa päätös viittaa siihen, että naiset pystyivät kontrolloimaan hedelmällisyyttään ja myös tekivät niin.

Kun Pepysit saivat sovittua erimielisyytensä ja Elizabeth palasi takaisin miehensä luokse, hänen mielensä muuttui hiljalleen. Noin vuoden kuluttua sovinnosta Elizabethin päiväkirjamerkinnöistä voi havaita kasvavan pettymyksen joka kerta, kun hänen kuukautisensa alkoivat ja hän huomasi, ettei ollut taaskaan raskaana.²⁸⁶ Lapsettomuus näyttää vaivanneen Elizabethiä yhä enemmän ja enemmän ja lopulta hän tunnusti itsekkin ettei ajatellut mitään muuta:

"Aina, kun pidän taukoa työstäni, mielessäni on toiveeni saada lapsi."²⁸⁷

Elizabethin halu saada lapsi on ymmärrettävää, sillä lasten synnyttämistä pidettiin yhtenä naisen tärkeimmistä tehtävistä avioliitossa ja äidin roolille annettiin suuri merkitys sekä 1600-luvun uskonnollisissa kirjoituksissa että tapaoppaissa.²⁸⁸ 1660-luvulla käytetyssä vihkikaavassa avioliitto katsottiin säädetyksi ensisijaisesti lasten saamiseksi:

284. Sharpe 1987, s. 40. Keskimääräinen avioitumisikä ajanjaksolla 1650-99 naisilla oli 26.5 vuotta.

285. Elizabeth Pepys, 4.2.1656, s. 126 ja kesäkuu s. 139.

286. Elizabeth Pepys, 15.2.1658, s. 154, 11.3.1658, s. 156, 3.6.1658, s. 166, 29.6.1658, s. 167, 17.9.1658, s. 173, 13.10.1658, s.176.

287. "Always in my mind when I stop from my work is my want of a babe." Pepys Elizabeth, 1659, s. 179.

288. Davies 1981, s. 62 ja 67, Keeble, N. H., *The Cultural Identity of Seventeenth-Century Woman, A Reader*. Completed and edited by N. H. Keeble. London 1994. s. 116. Äitiyttä 1600-luvun Englannissa on tutkinut myös Niina Haataja. Haataja, N., pro gradu -käsikirjoitus *Motherhood in Seventeenth-Century England*.

”Ensiksi se säädettiin lasten synnyttämiseksi, jotta heidät kasvatettaisiin Herran pelossa ja hoivassa tämän Pyhän nimen ylistykseksi.”²⁸⁹

Kuitenkaan tämän halun ei missään nimessä pidä katsoa johtuvan vain velvollisuuden tunteesta vaan hartaasta henkilökohtaisesta toiveesta synnyttää lapsi. Sovinnon myötä Pepysien tilanne oli muuttunut huomattavasti sen jälkeen, kun Elizabeth oli vannonut ettei koskaan haluaisi lasta. Macfarlanen mukaan monet naiset avioituivat Englannissa juuri saadakseen lapsia. Tällöin he valitsivat puolisoikseen miehen, jonka katsoivat hoitavan hyvin isän velvollisuudet.²⁹⁰ Tällöin Elizabethin aiemman käytöksen voidaan sanoa heijastavan suoraan sitä epävarmuuden tunnetta, joka hänellä oli avioliitostaan ja miehestään huolenpitäjänä. Kun Samuel ei pitänyt Elizabethin mielestä tarpeeksi huolta vaimostaan, miten tämä olisi huolehtinut sitten lapsistaan?

Nykyisessä tutkimuksessa ollaan muutoinkin torjuttu mm. Stonen ja Shorterin esittämää kuvaa tunteettomista vanhemmista, jotka eivät kiintyneet lapsiinsa.²⁹¹ Toisaalta jo Philippe Ariès katsoi vanhempien ja lasten välisten suhteiden kiinteytyneen 1600-luvulla. Hänen mukaansa tuolloinen tunteellinen ilmasto oli lähellä nykyistä, mikä osaltaan johti modernin kaltaisen perheen syntyyn.²⁹² Nykyisen tutkimuksen mukaan lasten katsotaan olleen toivottuja ja rakastettuja perheenjäseniä. He palkitsivat vanhempiansa sekä fyysisiä että psyykkisiä tarpeita. Sekä naisille että miehille lapset saattoivat merkitä osoitusta heidän seksuaalisuudestaan, he myös turvasivat perheen jatkuvuuden ja olivat uskon-

289. ”First it was ordained for the procreation of children, to be brought up in the fear and nurture of the Lord, and to the praise of this holy Name.”BCP 1662, s. 121.

290. Macfarlane 1986, s. 148.

291. tunteettomista vanhemmista esim. Shorter 1979, s. 170-171.

292. Ariès, P., *Centuries of Childhood*. London 1996. s. 358.

nollisille osoituksena Jumalan suosiollisuudesta.²⁹³ Ainakin Elizabeth Pepysin tapauksessa tämä tulkinta näyttää olevan lähempänä totuutta.

Jos puoliset pystyivät yhdyntään, mutta vaimo ei tullut raskaaksi, katsottiin vian olevan yleensä vaimossa. Tätä kutsuttiin luonnolliseksi hedelmättömyydeksi.²⁹⁴ Miehen puolelta seksuaalinen epäonnistuminen (=kyky hedelmöittää vaimonsa) katsottiin johtuvan kylmästä ja ohuesta siemennesteestä, joka tarvitsi kuumuutta toimiakseen.²⁹⁵ Tämä näkemys johtui humoraalipatologiasta, jonka mukaan ihmiset rakentuivat neljän eri ruumiinnesteen sekoituksesta. Nämä nesteet olivat kuuma, kylmä, kostea ja kuiva. Miehet nähtiin kuumina ja kuivina, kun taas naiset olivat kylmiä ja kosteita. Hyvä terveys vaati näiden nesteiden pitämistä täydellisessä tasapainossa keskenään.²⁹⁶ Suurin ero sukupuolten välillä johtui siitä luonnollisen kuumuuden määrästä, joka kummallakin sukupuolella oli. Miehet nähtiin paljon kuumempina kuin naiset. Kuumus oli tarmon, voiman, rohkeuden ja älykkyyden syy ja sen johdosta miehet nähtiin luonnollisesti naisia ylempinä kaikissa näissä suhteissa.²⁹⁷ Jos mies ei siis pystynyt hedelmöittämään vaimoaan, hänen ruumiinnesteensä katsottiin olevan epätasapainossa. Tällöin naiselliset nesteet olivat hallitsevina ja mies tarvitsi kuumuutta saadakseen taas miehiset nesteet vallitseviksi.

293. Macfarlane 1986, s. 51 ja McLaren, A., *Reproductive Rituals: The perception of fertility in England from the sixteenth century to the nineteenth century*. London 1984. s. 32. Myös Mount kiistää vanhempien tunteettomuuden lapsiaan kohtaan. Mount 1982, s. 105-115. Samoin Sharpe. Sharpe 1987, s.

294. Culpeper, N., *A directory for midwives*. 1651 teoksessa *Renaissance Women Constructions of Femininity in England*. ed. by Kate Aughterson. London 1995. s. 124-125.

295. McLaren 1984, s. 36.

296. Keeble 1994, s. 17-18.

297. Aughterson, K., *Renaissance Women. Constructions of Femininity in England*. Lontoo ja New York 1995, s. 41-2.

Elizabeth pohti lapsettomuutensa syitä, johon mahdollisina aiheuttajina hän piti miehensä leikkausta, joka olisi saattanut vaikuttaa tämän siemennesteen laatuun ja toisaalta omaa kyvyttömyyttään nauttia yhdynnästä.²⁹⁸ Klassisen lääketieteen edustajat uskoivat hedelmöitymisen tapahtuvan näet todennäköisimmin, jos molemmat osapuolet eivät olleet pelkästään vain halukkaita vaan myös nauttivat itse yhdynnästä. Tämä siksi, että hedelmöitymisen uskottiin tapahtuvan vain jos nainen eritti siemenen, jonka hän pystyi tekemään ainoastaan yhdyntäkokemuksen ollessa miellyttävä.²⁹⁹ Muina naisen hedelmättömyyden syinä pidettiin mm. puolisoiden liiallista samankaltaisuutta, rakkauden puutetta miehen ja vaimon välillä, veren laskemista neitsyiden kädestä ennen kuukautiskierron alkamista ja yksinkertaisesti lihallisen yhdynnän puutetta.³⁰⁰

Elizabeth haki apua ongelmaansa useilta tahoilta, useimmiten äidiltään ja tunnetulta parantajanaiselta, Sarah Perkinsiltä, usein Samuelin tietämättä, koska tämä ei Elizabethin mukaan arvostanut varsinkaan Elizabethin äidin neuvoja.³⁰¹ Kokeiltuaan turhaan lukuisia parannuskeinoja Elizabethin viimeiseksi mahdollisuudeksi jäi juottaa Samuelille Perkinsin valmistamaa lääkettä:

“ Olen kokeillut paiseeseen ja hedelmättömyyteen kaikkia kunniallisten naisten tuntemia keinoja. Kokeilin jo tamman maitoa ja join salviamehua. Olen käyttänyt kylpemiseen suoloja, joita saadaan hitusesta vaaleaa olutta, kaurankorsista sekä herneiden varsista. Ja kun suositeltiin hollanninpalttinasta tehtyjen alushousujen

298. Elizabeth Pepys, 10.10.1658, s. 175.

299. Laurence 1995, s. 65.

300. Culpeper 1651, s. 125-6. Verenlaskemisen katsottiin aiheuttavan hedelmättömyyttä siksi, että veri ei laskeutunut sitten kohtuun kuten tavallisesti ja se kuivui, jolloin naisesta tuli hedelmätön. Verta tuli siten laskea neistyiltä, joiden kuukautiskierto ei ollut vielä alkanut, esimerkiksi jalasta.

301. Elizabeth Pepys, 1659, s. 179.

pitämistä, puin ne ylleni ottamatta niitä pois viikkokausiin. Aviomieheni täytyy juoda hänen [Sarah Perkinsin] juomaansa saadakseen nesteeseensä elämää.”³⁰²

Elizabeth antaa päiväkirjassaan vaikutelman, että myös Samuel toivoi lasta.³⁰³ Omassa päiväkirjassaan Samuel on asiasta paljon vaitonaisempi. Hän ei kirjoita suoraan toiveestaan saada lapsia kuten Elizabeth, mutta kysyi kyllä neuvoa lapsettomuuteen ystäviltään.³⁰⁴ Myös Elizabeth kirjoitti Samuelin kysyvän neuvoja ystäviltään, joita hän sitten toteutti innokkaasti kotona. Elizabeth ei ollut näistä kokeiluista kovinkaan innoissaan:

”Minä tiedän, että hän käy keskusteluja rahvaanomaisten ystäviensä kanssa, jotka antavat hänelle kaikenlaisia neuvoja ja sanovat, että hänen tulisi tehdä sitä useimmin aamulla. Ja he tekevät karkeasti ehdotuksia siitä, miten minun tulisi maata ja mitä lääkettä juoda, ja sanovat että lasten teko on kiinni siitä miten nainen otetaan. Ja tullessaan kotiin hän ei suostu lepäämään ennenkuin hän on yrittänyt maata kaikin muin tavoin paitsi

302. "All that is known to respectable women have I tried for the abscess, and the barenness. I did take my share of the mare's milk I did drink of the sage juice I have made use of the salts for bathing which do come from ale hoof, oaten and pease straw And when the wearing of cool holland drawers be recommended, I did put them on without remove for long weeks on end It must be that my husband do drink of her brew to put the life in his fluid."Elizabeth Pepys, 1659, s. 183-4.

303. Elizabeth Pepys, 25.3.1658, s. 157, 17.9.1658, s. 174.

304. Elizabeth Pepys, s. 181 ja Pepys 26.7.1664. Samuel ei myöskään saanut lasta pitkäaikaisen rakastajattarensa Mary Skinnerin kanssa.

ylösalaisin.”³⁰⁵

Samuel myös merkitsi muistiin säännöllisesti Elizabethin kuukautisten alkamisen, muttei juurikaan kommentoinut niiden alkua tavalla, josta voisi päätellä hänen pettyneen tai olleen toisaalta niihin tyytyväinen.³⁰⁶ Ainoastaan kerran Pepys ilmaisee suoraan olevansa tyytyväinen, Elizabethin mahdolliseen raskauteen:

”Herätessäni tänä aamuna vaimoni oli täysin vakuutunut tullessa raskaaksi viime yöstä - ja jos niin on, antaa lapsen tulla ja olla tervetullut.”³⁰⁷

Ilmeisesti Pepysin vaitonaisuus asiasta ei kuitenkaan johtunut siitä, että hän olisi ollut välinpitämätön vaan pikemminkin siitä, että asia oli niin kipeä sekä hänelle että Elizabethille. Elizabeth nimittäin kirjoitti toiveen saada lapsia olevan sellainen asia, joista heidän oli vaikea keskustella keskenään.³⁰⁸ Tämä siksi, että asian tullessa esille Pepys kiivastui helposti ja syytti lapsettomuudesta Elizabethiä. Kun Perkinsin Pepysillekään tekemä lääke ei auttanut, Pepys oli sitä mieltä, että vian täytyy olla ainoastaan Elizabethissä. Pepys jopa epäili, että Elizabeth vältti tarkoituksellisesti tulemasta raskaaksi, mikä loukkasi Elizabethia suuresti.³⁰⁹ Vaikka asia arvatenkin uhkasi Pepysin miehisyyttä, ei hän missään kohti omaa

305. "I know he does make this the conversation with his vulgar friends, who all manner of advice do give him and say that he should do it most in the morn And crude to they make the motion of how I should lie, and what physic to drink that the making of the children was all done in the manner of taking And he would not rest on his coming home, till he did try to lie all ways but that of upside down."Pepys Elizabeth, 1659, s. 181.

306. Esim. Pepys1664, s. 40, 146, Pepys1667, s. 90, Pepys 1668-9, s. 72 , 512.

307. "This morning, waking, my wife was mighty earnest with me to persuade me that she should prove with child since last night - which if it be, let it come and welcome."Pepys 1663, s. 365.

308. Pepys Elizabeth, 1659, s. 180.

309. Pepys Elizabeth,1659, s. 180, 181, 182, 184.

päiväkirjaansa esitä edellä mainitun kaltaisia epäilyksiä tai syytöksiä vaimoan kohtaan. Useimmiten Pepys olikin humalassa syyttäessään Elizabethiä heidän lapsettomuudestaan. Selvänä hän oli hyvinkin ymmärtäväinen ja lohdutti vaimoan tämän pettymyksessä.³¹⁰

Tutkimuskirjallisuudessa suhtaudutaan hyvinkin vastakkaisesti Pepysin toivoon saada lapsia. Macfarlane on sitä mieltä, että Samuelille heidän lapsettomuutensa oli helpotus, kun taas Tanner väittää Pepysin toivoneen kovasti lapsia.³¹¹ Pepys näyttää toivoneen lasta, vaikkeikaan niin paljon kuin Tanner esittää. Sen puolesta puhuvat toisaalta Elizabethin päiväkirjamerkinnot ja toisaalta Samuelin halukkuus kysyä neuvoja ystäviltään ja kokeilla niitä käytännössä. Toki on muistettava, ettei näitä neuvoja välttämättä kysytty tosissaan. Elizabeth kuitenkin uskoi Samuelin haluavan lasta ja yrittävän peittää tunteitaan ja toiveitaan ärtyisyydellään:

”Sillä todennäköisintä taitaa olla, että hän todellakin haluaa lasta, mutta naamioi halunsa töykeyteen ja sanoo, että kaikki menisi epäjärjestykseen ja aiheuttaisi häiriöitä ja että on parempi olla ilman sekasotkua ja oksentelua.”³¹²

Samuel saattoi kyllä suhtautua myös tietyllä helpotuksella heidän lapsettomuuteensa. Tämä lähinnä lapsen aiheuttamien kustannusten vuoksi, joista Pepys nyt säästyi, hän kun oli erityisen tarkka rahankäytöstään - varsinkin jos rahaa ei käytetty hänen itsensä hyödyksi - lähes koko Pepysien avioliiton ajan varallisuutensa huomattavasta lisääntymisestä huolimatta.

310. Pepys Elizabeth, 1659, s. 180, 1.1.1660, s. 190.

311. Macfarlane 1986, s. 61 ja Tanner 1971, s. 188-189.

312. ”For most like it should be that he does truly wish to have the child but does mask his need with gruffness on how all would be disordered and cause the disturbance, and better to be without the muelling and puking.”Pepys Elizabeth, 1.1.1660, s. 190.

Vaikka lasten synnyttäminen nähtiinkin yhtenä avioliiton tehtävistä, ei hedelmättömyyden silti katsottu olevan riittävä syy avioliiton purkamiseen. Avioside katsottiin niin loukkaamattomaksi, että vaikka avioliitto solmittinkin lasten vuoksi, sitä ei saanut rikkoa sen takia, että halusi lapsia.³¹⁴ Myöskään Elizabeth eikä Samuel harkinneet missään vaiheessa päiväkirjojaan eroa lapsettomuutensa vuoksi. Lapsettomiin naisiin ei suhtauduttu vihamielisesti eikä lapsettomuutta nähty yleensä sellaisena kauheana tragediana ja nöyryytyksenä kuin monissa muissa yhteiskunnissa vaan paremminkin epäonnena.³¹⁵ Vaikka yhteiskunta ei lapsetonta vaimoa tuominnutkaan, niin Elizabethille lapsettomuus oli selvästi henkilökohtainen tragedia.

Elizabethin toiveet saada lapsia näyttävät laantuneen hiljalleen. Vuoden 1660 alussa hän vielä kirjoitti omasta ja miehensä pettymyksestä, kun hän ei taaskaan ollut raskaana, mutta sen jälkeen Elizabethin päiväkirjassa ei ole mainintoja heidän lapsettomuudestaan. Todennäköisesti toiveet eivät laantuneet yhtä aikaa päiväkirjamerkintöjen kanssa, sillä Samuel kirjoitti aiheesta vielä useita vuosia myöhemmin.³¹⁶ On luultavaa, että Elizabethin päiväkirjan julkaisemattomassa osassa on vielä mainintoja Pepysien lapsettomuudesta ja Elizabethin toiveesta saada lapsi.³¹⁷

313. Macfarlane 1986, s. 61.

314. Gouge 1622, s. 126.

315. Macfarlane 1986, s. 61.

316. Pepys 1664, s. 222.

317. Pepys Elizabeth, 1.1.1660, s. 190.

7. AVIOLIITON VALTASUHTEET

7.1 Naisen asema avioliitossa

7.1.1 Kodin valtiatar Cliffordin ylhäistä sukua

Elizabethilla oli avioituessaan jo selvä käsitys siitä, millainen vaimo hän halusi olla ja miten hän hoitaisi talouttaan. Elizabeth näki itsensä lähinnä palveluskunnan käskijänä, jonka kotitalousvelvollisuudet rajoittuivat siihen, että hän huolehti palvelijoiden tekevän työnsä. Itse hän oli valmis lähinnä sisustamaan kotia, valmistamaan herkullisia ruokia ja kuluttamaan miehensä varoja.³¹⁸ Elizabethin näkemys roolistaan vaimona oli sangen erilainen kuin 1600-luvun tapa- ja avioliitto-oppaiden ihanne. Niissä kuvailtiin kerta toisensa jälkeen ihanteellista vaimoa, joka ponnisteli pitääkseen kotinsa järjestyksessä, miehensä hyvissä ruuissa ja pyysi kaikille toimilleen miehensä siunauksen, koska oli avioliiton heikompi osapuoli.³¹⁹

Avioliiton arki oli kuitenkin erilainen. Pepysit asuivat avioiduttuaan aluksi yhdessä huoneessa, jonne ei palveluskuntaa mahtunut eikä heillä olisi ollut siihen varaakaan. Näin Elizabethin huoleksi jäi huolehtia Pepysien kodinhoidosta. Naiset työskentelivät yleisesti perheidensä hyväksi kotona, joten Samuelin odotukset siitä, että Elizabeth olisi hoitanut heidän kotinsa ei ollut millään lailla tavaton.³²⁰ Tapaoppaat kuvasivat siten todellisuutta sangen realistisesti esittäessään vaimon kodinhoitajana. Tämä ei miellyttänyt Elizabethia laisinkaan. Hän ei halunnut siivota, herätä aamuisin sytyttämään tulta tai tyhjentää alusas-

318. Pepys Elizabeth, 21.10.1655, s. 46-47, 7.11.1655, s. 53, 25.11.1655, s. 64, 21.12.1655, s. 85. Tosin vuosien myötä Elizabeth alkoi katsoa ruuanlaitonkin olevan arvolleen sopimatonta. Pepys Elizabeth, kesäkuu 1660, s. 209-210.

319. esim. Wolley 1673, s. 106-107, Dod, R. & Cleaver, J., *A godly form of household government*. London 1614 teoksessa *Renaissance Women...*s. 79-81, Rowlands, S., *The bride*, London 1617, teoksessa *Renaissance Women...*s. 86-87.

320. Laurence 1995, s. 132.

tioita eikä näistä töistä oltu hänen mielestään puhutti mitään, kun hän sopi avioitumisestaan Samuel Pepysin kanssa. Elizabeth halveksi suuresti Samuelin äidin pyykkäriin taustaa eikä halunnut itse joutua tekemään mitään vastaavia tehtäviä, jottei hänen arvonsa alenisi.³²¹

Elizabethin mielestä kaikki nämä työt olivat vain entistä suurempi syy hankkia palvelija, joka voisi ne tehdä. Hän näki ilmeisesti mielessään Samuelin haaveet suuresta talosta, jossa palvelustytöt, miespalvelija, seuraneiti ja ajuri olivat kaikki valmiina tottelemaan hänen käskyjään.³²² Kun mikään näistä haaveista ei heti toteutunut, eikä Elizabeth myöskään saanut toivomiaan rahoja käyttöönsä, oli hän sitä mieltä, että Samuel ei ottanut huomioon hänen tarpeitaan eikä halunnut ymmärtää, että vaimo aiheutti miehelleen myös kustannuksia, jotka miehen tuli maksaa.³²³ Samuel siis vaati Elizabethin mielestä häneltä asioita, jotka eivät kuuluneet hänen velvollisuuksiinsa ja toisaalta ei antanut hänelle mahdollisuutta täyttää niitä velvollisuuksia, jotka hän olisi ollut valmis täyttämään.

Kotitaloudenhoito, Elizabethin velvollisuudet ja käyttövarat aiheuttivat Pepyseille paljon riitoja, jotka he saivat sovittua vasta avioehdossaan. Siinä Elizabeth lupasi vihdoinkin pitää heidän asuntonsa puhtaana ja järjestyksessä, kun Samuel oli vastavuoroisesti luvannut Elizabethille omia käyttövaroja, josta tämän tosin piti pitää tarkkaa kirjaa.³²⁴

Kun Elizabeth sitten ryhtyi huolehtimaan Pepysien kodista sopimuksen edellyttämällä tavalla, hän teki sen perusteellisesti. Elizabeth ei halunnut Samuelin sekaantuvan töihinsä millään tavalla. Kun Samuel halusi antaa Elizabethille

321. Pepys Elizabeth, 24.12.1655, s. 88.

322. Pepys Elizabeth, 21.10.1655, s. 47.

323. Pepys Elizabeth, 11.12.1655, s. 80-81, 17.12.1655, s. 81, 24.12.1655, s. 89.

324. Pepys Elizabeth, 21.12.1655, s. 85-86, 24.12.1655, s. 87-88, 28.12.1655, s. 95-96, Lokakuu 1657, s. 145.

neuvoja kaikkeen kotitalouden hoitoon liittyvistä asioista, hän jopa toivoi miehensä lähtevän ystäviensä kanssa ulos. Samuelin kaikkietävyys oli selvästi Elizabethin mielestä loukkaus hänen taloudenhoitokykyjään vastaan:

”Kaiken päivää hän esittää tietävänsä parhaan tavan pitää huolta talosta, tehdä ostoksia ja valmistaa ruoka ja pestä liinavaatteita ja pitää kaikki järjestyksessä, ja hänen vuoteellamakaamisensa ja ohjeidenantamisensa saa minun vereni kiuhumaan. Hän kerskailee sillä, että hänen pitäisi opettaa minulle kätevän ja järjestelmällisen vaimon ominaisuudet. Minulla ei kuitenkaan ole mitään tarvetta hänen opetuksilleen.”³²⁵

Elizabethin työmäärä väheni hiljalleen, kun Pepyseille palkattiin palveluskuntaa Pepysien varallisuuden kasvaessa Samuelin edetessä urallaan. Aluksi Elizabeth oli vielä mukana pyykinpesussa ja ruuanvalmistuksessa, mutta hiljalleen palvelijoiden määrä kasvoi niin, ettei hänen enää tarvinnut huolehtia näistä askareista.³²⁶ Tällöin Elizabethin huoleksi jäi lähinnä talousostosten teko. Elizabeth hankki Pepysien taloudessa tarvittut taloustarvikkeet ja liinavaatteet, joita varten hänellä oli talousrahasto. Elizabeth myös valvoi palvelijoiden työskentelyä saattaen esimerkiksi herättää heidät pyykille.³²⁷

325. "all day he does have the pose that he does know the best way to keep the house, and do the shop. and prepare the food, and wash the linnin, and make all in order, and does it boil my blood to have him lie upon the bed and give forth the many instructions.'Tis his boast that he should teach me the qualities of the trifty and orderly wife and yet no need should I have of his teachings."Pepys Elizabeth, 22.5.1658, s. 164.

326. Pepys Elizabeth, 24.10.1658, s. 177, 22.2.1659, s. 185-187, 25.2.1659, s. 188-189, 17.1.1660, s. 191-201. Syyskuuhun 1664 mennessä Pepysien palveluskunta oli kasvanut kolmeen palvelijaan, Elizabethin seuraneitiin ja palveluspoikaan. Tämä määrä säilyi Samuelin päiväkirjan loppuun saakka normaalina lukumääränä lukuunottamatta aikoja, jolloin palvelijoita lähti tai erotettiin, jolloin lukumäärä aleni väliaikaisesti. Latham & Matthews 1983, s. 194.

327. Pepys 1660, s. 257, Pepys 1662, s. 261, Pepys 1664, s. 283 ja Pepys 1667, s. 382.

Elizabethin haluttomuus tehdä ”likaisempia” kotitöitä ei johtunut pelkästään hänen laiskuudestaan vaan myös erittäin voimakkaasta omanarvontunnosta. Elizabeth tiedosti voimakkaasti olevansa aatelista syntyperää ja sukua suurelle Lady Cliffordille. Täten Elizabeth katsoi, ettei hänen arvolleen ollut soveliasta tehdä ”tavallisia” töitä.³²⁸ Kun kasvava palveluskunta vapautti hänet jokapäiväisistä kotitöistä, Elizabeth pystyi keskittymään tekemään heidän kodistaan arvoaan vastaavan paikan.³²⁹ Monet naiset, joiden ei tarvinnut huolehtia arkipäiväisten kotiaskareiden tekemisestä, paneutuivat sisustamiseen, koska siinä he pääsivät muun muassa osoittamaan taiteellisuuttaan.³³⁰ Myös Elizabeth harrasti tätä. Korkean syntyperänsä vuoksi Elizabeth oli lisäksi vakuutunut siitä, ettei Samuelilla tai muillakaan ollut juuri syytä neuvoa häntä kotiin liittyvissä asioissa, varsinkaan silloin, kun kyseessä oli sisustaminen tai muu hyvää makua vaatinut asia:

”Kuinka aviomieheni loukkaakaan minua tänään. Sillä hän tuo äänekkään rouva Crispin kotiin neuvomaan minua sisustuksessa. Jos hän sisustaa talonsa samalla tavalla kuin hän pukeutuu, niin hänen huoneistonsa täytyy olla erittäin mauton. Ja minua suututtaa niin, että Samuel Pepys osoittaa niin alhaista kasvatusta, että pyytää sellaisia neuvoja vaimolleen, joka on Clifford ja jonka

328. Pepys Elizabeth, 8.12.1655, s. 76-79, 21.12.1655, s. 85, Kesäkuu 1660, s. 208-212.

329. Pepys Elizabeth, 19.11.1660, s. 242-243, Pepys 1666, s. 14, 24.

330. Laurence 1995, s. 148. Tietyn sosiaalisen taustan omaavien naisten taiteellisuutta arvostettiin ja heidän odotettiin osaavan maalata ja piirtää. s. 157.

pitäisi hyvin tietää mikä on hienostunutta.”³³¹

Elizabeth alkoi käyttää yhä enemmän omaa päätösvaltaansa suhteessa Pepysien palvelijoihin, kun hänen ei enää itse tarvinnut osallistua kodin jokapäiväisten askareiden hoitoon. Elizabeth alkoi palkata palvelijoita kysymättä miehensä mielipidettä ehdokkaasta, saattoi antaa varoituksia huonosti käyttäytyneille palvelijoille ja lopulta erottaa heitä ilman miehensä siunausta.³³² Oli yleistä, että nainen koulutti sekä nais- että miespalvelijat, ja hänen katsottiin tarvitsevan niin paljon valtaa suhteessa palvelijoihin, että he tottelivat häntä, mutta heidän palkkaamiseensa ja erottamiseensa nainen olisi tarvinnut miehensä suostumuk- sen.³³³ Samuel ei pitänyt tästä valtansa luisumisesta vaimolleen, muttei mah- tanut sille mitään, ja lopulta Samuel päätti olla sekaantumatta lainkaan Elizabethin palvelijavalintoihin:

“En uskalla myöntää tappiokseni sitä, että hän on palkan- nut kamaripalvelijattaren. Mutta vakuutin hänelle, että aion pysyä päätöksessäni pysyä erossa hänen palvelijois- taan.”³³⁴

331. “What insult my husband does this day offer me. For he does bring home the loud Mrs Crisp to give of her advice for the new upholstery. If she does dress her house as she does dress her person, then should her quarters be most vulgar and does it anger me that Samuel Pepys should show such common breeding to seek such counsel for his wife, who be a Clifford and should well know what does have refinement in it.”Pepys Elizabeth, 30.7.1660. s. 230. Samuel kirjoittaa samasta tapahtumasta seuraavasti: “ Mrs. Crisp by chance came in and sat with us. Looked over our house and advised about the furnishing of it.”. Pepys 1660, s. 210.

332. Pepys 1661, s. 151, Pepys 1665, s. 4, 295.

333. Fraser 1985, s. 45, Hull, S. W., Women according to Men. The World of Tudor-Stuart Women. Walnut Creek 1996, s. 43-44.

334. “I dare not own it, that she hath hired a chambermaid But I did assure her of my resolutions to having nothing to do with her maids..”Pepys 1668-9, s. 479.

Näin Elizabeth saavutti vuosien kuluessa talon valtiattaren aseman, jonka talouden hoidossa hänellä oli painava sanansa sanottavanaan. Hän ei hyväksynyt ajatusta, että hänen olisi tullut alistua siinä miehensä neuvonnan alaiseksi. Hänen mielestään Samuelilla ei ollut tarvittavaa tietoa eikä taitoa neuvoa tai opettaa häntä kotitalouteen liittyvissä asioissa. Elizabethin voimakkaan omanarvontunnon lisäksi tämä mielipide saatoi johtua siitä, että naisten ja miesten elinpiirit olivat hyvinkin erilliset 1600-luvulla. Miehet toimivat kodin ulkopuolella, kun taas naisen valtakunta nähtiin nimenomaan sijaitsevan kotona. Tämä Elizabethin asenne oli silti ristiriidassa sen mallin kanssa, jota hyvältä vaimolta odotettiin. Naisen näet tuli kaikissa teoissaan ottaa huomioon miehensä tahto. Hänen täytyi saada teoilleen miehensä suostumus, toimia tämän tahdon mukaisesti kapinoimatta sitä vastaan.³³⁵ Elizabeth vetosi käytöksessään usein ylhäisempään syntyperäänsä, mutta sitä ei hyväksytty käytösoppaissa syyksi olla alistumatta miehen ohjaukseen. Avioiduttuaan naisesta tuli miehensä alainen jumalallisen tahdon mukaisesti kuten Wolley oppaassaan kirjoitti:

“Vaikka vaimo olisi ylhäisempi syntyperältään ja rikkaampi myötäjäisiltään, hän on kuitenkin avioiduttuaan asemaltaan alhaisempi mieheensä verrattuna. Mies, ihminen, oli Jumalan ensimmäinen aikaansaannos, nainen tehtiin miehen jälkeen ja samasta aineesta ollakseen häntä kohtaan tottelevainen ja auttavainen.”³³⁶

Elizabeth uhmasi käyttäytymisellään patriarkkaalista perhemallia, jonka mukaan mies oli perheen ehdoton pää ja ainakaan hän ei suostunut asettumaan käytösoppaiden kuvaaman hiljaisen ja nöyrän vaimon osaan, joka toteutti kaikessa miehensä tahdon. Sillä vaikka myönnettiin se tosiasia, että vaimon tehtävänä oli

335. Gouge 1622, s. 158.

336. “Although the Wife be more noble in her extraction, and more wealthy in portion, yet being once married is inferior to her Husband in condition. Man, of human-kind, was Gods first workmanship; Woman was made after Man, and of the same substance, to be subservient and assisting to him.”Wolley 1673, s. 104.

toimia kodin valtiattarena hänen tuli kuitenkin toimia aviomiehensä valvonnan alaisena. Elizabeth halusi käyttää itse valtaa ja olla itse vastuussa töistään. Hänellä oli myös selvä käsitys aatelisen arvonsa vaatimasta käyttäytymismallista, vaikka hänen ja Samuelin taloudellinen asema ei antanutkaan siihen mahdollisuuksia, varsinkaan avioliiton alkuaikoina.

7.1.2 Mieheensä mainio käsittelijä

Elizabethin päiväkirja antaa kuvan vahvatahtoisesta ja omapäisestään naisesta, joka ei halunnut alistua miehensä tahtoon vastaan panematta. Avioliiton alku oli hänelle pettymys, kun hän ei voinutkaan toteuttaa mielihalujaan haaveilemallaan tavalla. Elizabeth ei saanut runsaita käyttövaroja, palvelijoita eikä muitakaan ylellisyyksiä, joista hän oli ennen liittoaan unelmoinut.³³⁷ Vähitellen Elizabeth kuitenkin oppi tavat, joilla sai tahtonsa läpi Samuelin voimatta vastustaa vaimonsa tahtoa.

Koko Pepysien liiton aikana Elizabethin ehkä tehokkain keino taivuttaa Samuel tahtonsa oli heti liiton alussa, kun Elizabeth muutti miehestään erilleen saadakseen parannettua elinolosuhteitaan.³³⁸ Elizabeth mieluummin riskeerasi koko avioliittonsa tulevaisuuden kuin jäi miehensä luokse olosuhteisiin, jotka eivät hänen mielestään olleet riittävät.³³⁹ Elizabeth ei myöskään luottanut enää miehensä sanaan, kun tämä lupasi täyttää Elizabethin paluulle asetamat ehdot, vaan vaati kirjallista sopimusta, johon Samuelin hyväksymät ehdot oli

337. Esim. Pepys Elizabeth, 14.10.1655, s. 42-43.

338. Pepys Elizabeth, 2.2.1656, s. 123-126.

339. Esim. Pepys Elizabeth, 17.12.1655, s. 81-82

kirjattu.³⁴⁰ Tämän jälkeen Elizabeth muistutti miestänsä heidän sopimuksestaan, jos hän rikkoi Elizabethin mielestä sitä.³⁴¹

Asumusero oli osoittautunut erittäin tehokkaaksi keinoksi saada Samuel taipumaan Elizabethin tahtoon ja tätä keinoa Elizabeth käytti hyväkseen myöhemminkin Pepysien liiton aikana, jos mikään muu ei näyttänyt auttavan. Vuonna 1668 Elizabeth uhkasi jättää miehensä kahteen eri otteeseen, kun Samuel ei toiminut hänen haluamallaan tavalla. Ensimmäisellä kerralla Elizabeth halusi muuttaa Ranskaan, kun oli saanut kuulla Samuelin huvittelevan hänen poissaollessaan päivittäin. Tämä suututti Elizabethia siksi, että hänen mielestään Samuel kielsi kaiken hovin häneltä nauttiessaan itse huvituksista täysin siemauksin.³⁴² Toisella kerralla, kun Elizabeth uhkasi jättää miehensä, kyse oli Pepysien palvelijasta Deb Willetistä. Elizabeth oli saanut miehensä kiinni hyväilemästä Debiä vajaa kuukausi aiemmin. Deb erotettiin Elizabethin tahdosta pian tämän jälkeen, mutta Samuel tapaili Debiä vielä salaa vaimoltaan. Kun Elizabeth sai tietää tästä, hän uhkasi jälleen jättää miehensä. Vaimon uhkaus sai Samuelin hätäntymään ja hän päättikin, ettei enää ikinä aiheuta vastaavaa tuskaa vaimolleen.³⁴³ Samuelin maine oli jo kärsinyt siitä, kun Elizabeth jätti hänet ensimmäisen kerran - toinen kerta olisi jo ollut tuhoisaa. Tottelematon vaimo vaikutti miehen maineeseen haitallisesti ja maineella oli suuri merkitys miehen urakehityksen kannalta.³⁴⁴ Jos Elizabeth olisi jättänyt Samuelin uudel-

340. Pepys Elizabeth, 2.2.1656, s. 123, lokakuu 1657, s. 144-145.

341. Pepys Elizabeth, 30.6.1660, s. 222.

342. Elizabethin väitteessä oli perää, sillä Samuel teki vaimonsa kanssa sopimuksia, joiden mukaan he saivat käydä teatterissa vain kerran kuukaudessa. Samuel rikkoi näitä sopimuksia säännöllisesti. Hän myös mietti useissa eri yhteyksissä, miten saisi pidettyä vaimonsa poissa huvituksista. Pepys 1662, s. 229, Pepys1663, s. 262, 289, Pepys 1664, s. 236, Pepys 1668-9, s. 245.

343. Pepys 1668, s. 367-368.

344. Pollock, L., "Teach her to live under obedience": the making of women in the upper ranks of early modern England. *Continuity and Change* 4(2) 1989, sivut 231-258. s. 237.

leen, Samuelin kykyä hallita vaimoan olisi alettu epäillä ja sitä myöten hänen kykyään hallita vastuullista työtä.

Riitely oli myös yksi Elizabethin tehokkaista aseista saada tahtonsa läpi. Vuosien kuluessa hän huomasi, että aloittaessaan riidan muiden ihmisten läsnäollessa, hänellä oli suurempi mahdollisuus saada tahtonsa läpi. Samuelia Elizabethin käytös vihastutti suuresti, mutta lopulta hän päätti yrittää hillitä omaa temperamenttiaan ja alkoi antaa periksi vaimolleen perherauhan säilyttämisen nimissä.³⁴⁵ Samuel nimittäin koki riitatilanteissa, että hänen oli vaikea olla lyömättä vaimoan.³⁴⁶ Vaikka common law:n mukaan miehellä olikin oikeus kurittaa vaimoan sitä pidettiin kuitenkin yleisesti häpeällisenä. Miehen tuli ojentaa vaimoan yksityisesti kiinnittäen siihen erityistä huolta, niin että hän teki sen vasta, kun vaimo oli sopivassa mielentilassa.³⁴⁷ Samuelin siis piti ponnistella ollakseen rikkomatta hyviä tapoja yrittäessään ohjata vaimoan.

Kaikki Elizabethin keinot taivutella Samuel tahtonsa eivät olleet yhtä suoraa. Hän käytti myös paljon hienovaraisempia tapoja Samuelin ympäripuhumiseen. Raha oli Samuelille erittäin tärkeää ja siitä luopuminen erittäin vaikeata. Elizabeth taas olisi mieluusti käyttänyt miehensä kasvavaa varallisuutta itsensä kaunistamiseen. Kun rahan saanti oli vaikeaa juuri muuhun kuin taloustarvikkeiden ostoon, Elizabeth otti käyttöön kaksoiskirjanpidon, jossa hän muutteli menoja todellista suuremmiksi. Näin hän pystyi ottamaan erotuksen omaan käyttöönsä.³⁴⁸ Elizabeth saattoi myös valehdella isänsä kehuneen jotain vaatekappaletta laadukkaaksi, kun tiesi, ettei muuten saisi siihen mieheltään rahaa -

345. Pepys 1663, s. 150, 161,178, Pepys 1664, s. 176, Pepys 1666, s. 60

346. Pepys 1663, s. 150.

347. Houlbrooke 1984, s. 97, 117.

348. Pepys Elizabeth, 15.7.1658, s. 168, 17.1.1660, s. 194

Samuel kun esitti mielellään laatutietoista herrasmiestä ja tiesi Elizabethin isän ymmärtävän, mikä oli laadukasta.³⁴⁹

Myös Pepysien ensimmäisen palvelijan hankkiminen tapahtui Elizabethin ansiosta, ainakin hänen päiväkirjansa mukaan. Kun Pepysit muuttivat ensimmäisestä yhden huoneen asunnostaan Axe Yardille suurempaan huoneistoon, oli Elizabeth sitä mieltä, että heidän oli ehdottomasti hankittava palvelustyttö. Uudessa kodissa oli nimittäin useita huoneita ja viisi tulisijaa, joiden hoitaminen yksin oli Elizabethista aivan liian raskasta. Pepys ei kuitenkaan innostunut ajatuksesta.³⁵⁰ Tällöin Elizabeth sanoi heidän lapsettomuutensa johtuvan hänen liian suuresta työtaakastaan toivoen siten vakuuttavansa miehensä palvelijan tarpeellisuudesta:

“Sanoin tänään aviomiehelleni, joka myös toivoo lasta, että syy siihen ettemme niitä saa, on työni ja askareitteni liian suuri määrä, sillä haluan epätoivoisesti palvelijattaren ja niin uskon vakuuttavani hänet.”³⁵¹

Lisäksi Elizabeth vielä tehosti pyyntöään jättämällä osan kotitöistä tekemättä, niin että talo pysyi sekaisena, vaikka hän siivosikin sitä. Näin Elizabeth halusi todistaa miehelleen palvelijan olevan välttämätön. Hän myös ajatteli saavansa tahtonsa paremmin läpi, kun ei asettunut suoraan vastustamaan Samuelia tämän ollessa tyytymätön Elizabethin kodinhoitoon.³⁵² Elizabeth pyysi palvelijaa syntymäpäi-

349. Pepys Elizabeth, 18.8.1660, s. 236. Samuel itse kirjoitti oman isänsä suositelleen vaatteiden ostamista. Pepys 1660, s. 224.

350. Pepys Elizabeth, 1.9.1658, s. 173.

351. “this day do I tell my husband - who also does desire the child - that the reason we have them nit is that too much work is there for me and too many chores do I have, for desperate am I for the serving maid, and so do I think to convince him.”Pepys Elizabeth, 17.9.1658, s. 174.

352. Pepys Elizabeth, 3.10.1658, s. 174.

välähjäkseenkin ja lopulta Samuel suostui vaimonsa pyyntöihin. Itse hän oli Elizabethin päiväkirjan mukaan lopulta sitä mieltä, että koko ajatus palvelijan hankkimisesta oli hänen oma ideansa.³⁵³

Elizabeth oli paljon tietoisempi miehensä naisseikkailuista kuin aikaisemmassa tutkimuksessa on tähän saakka luultu. Elizabeth sai tietää miehensä puuhista seuraamalla häntä salaa ja lukemalla hänen päiväkirjaansa.³⁵⁴ Vaikka Elizabeth muutoin saattoikin muistuttaa Samuelia avioehdon pykälien noudattamisesta, ei hän ainakaan päiväkirjansa perusteella tehnyt niin Pepysin naisseikkailujen kohdalla. Sen sijaan Elizabeth merkitsi muistiin miehensä väärinkäytöksiä voidakseen käyttää niitä hyväkseen joissain itselleen sopivissa tilanteissa.³⁵⁵ Ilmeisesti Elizabethin ei tarvinnut käyttää näitä tietojaan hyväkseen, sillä paljastettuaan miehensä seksuaalisen kiintymyksen palvelijaansa, hän saattoi käyttää tätä Samuelia vastaan. Samuel alkoikin pelätä jääneensä täysin vaimonsa armoille:

“Minua huolestuttaa huomata, kuinka vaimoni saa tämän vuoksi minut todennäköisesti lopullisesti valtansa alle, että olen ikuisesti hänen orjansa.”³⁵⁶

Vuosien kuluessa Elizabethista tuli taitava miehensä taivuttelija. Elizabeth ymmärsi, ettei saisi tahtoaan läpi ainoastaan riitelemällä, joten hän kehitti useita muita keinoja, joiden avulla pystyi tekemään elämästään haluamansa kaltaisen. Vaikka Stone pitikin 1600-luvun avioliittoja patriarkkaalisina ja naisten asemaa

353. Pepys Elizabeth, 24.10.1658, s. 177.

354. Pepys Elizabeth, 9.1.1656, s. 108-113, 2.7.1660, s. 223-224, 3.7.1660, s. 224-225, 10.7.1660, s. 227, 6.9.1660, s. 237-238, 20.11.1660, s. 243.

355. Pepys Elizabeth, 29.11.1655, s. 71, 25.9.1660, s. 238, 24.4.1661, s. 252-253.

356. “troubled to see how my wife is by this means likely for ever to have her hand over me, that I shall for ever be a slave to her.”Pepys 1668-9, s. 363.

miehiinsä nähden alisteisena, hän myöntää, että oli myös avioliittoja, joissa vaimo dominoi miestänsä. Tämä johtui hänen mukaansa naisten monopolisoivasta asemasta kodinhoitoon liittyviin töihin, heidän kyvystään säännellä seksuaalista aktiivisuuttaan, kontrollistaan lapsiin sekä heidän kyvystään riidellä ja nalkuttaa.³⁵⁷

Elizabethin tuskin voidaan sanoa dominoineen Pepysien liittoa, muttei hän myöskään sopinut alisteisen vaimon määritelmiin. Elizabethilla oli kuitenkin dominoiva asema Pepysien kotitalouden hoitoon liittyvissä töissä, hän pystyi säätelemään seksuaalista aktiivisuuttaan ja riitelemään erittäin tehokkaasti. Elizabethin käyttäytyminen ei välttämättä ollut lainkaan poikkeavaa, sillä vaikka Hull toteaaikin sekä miesten että naisten ajatelleen toimivansa oikealla tavalla seurattessaan hierarkkista sukupuoliroolimallia, hän myös myöntää, etteivät kaikki naiset totelleet miehiään tai käytösoppaiden ohjeita.³⁵⁸ Pollockin mukaan naiset käyttäytyivätkin todellisuudessa eri tavalla kuin mitä teoria heiltä vaati. Hänen mukaansa Englannissa oli vallalla naisten toimien rajoittamista korostava ideologia, jonka johdosta naisten julkinen asema oli alisteinen. Todellisuudessa nainen sai hänen mukaansa tehdä mitä halusi, kunhan vain toteutti ulospäin häneltä vaaditut ominaisuudet eli oli naimisissa, hyveellinen ja tottelevainen.³⁵⁹

357. Stone 1979, s. 139

358. Hull, S. W., *Chaste, Silent, Obedient. English Books for Women 1475-1640*. San Marino 1982, s. 134-135.

359. Pollock 1989, s. 231-232.

7.2 Miehen asema avioliitossa

7.2.1 Ruhtinas vaimolleen

Myös Samuelilla oli selvä käsitys asemastaan aviomiehenä. Samuel yritti pitää yllä patriarkkaalista perhemallia, jossa mies oli vaimonsa yläpuolella kaikessa. Tässä perhemallissa miehen sukupuolirooli edellytti häneltä rakkauden sävyttämää auktoriteetin käyttöä suhteessa vaimoonsa, kun taas vaimon tuli olla liiton nöyrä ja tottelevainen osapuoli.³⁶⁰ Stonen mielestä patriarkkaalisuuden vahvistumiseen mies - vaimo suhteissa Englannissa vaikutti ensisijaisesti Englannin kirkon reformaatio, joka siirsi suuren osan seurakunnan ja papin auktoriteetista sekä vallasta aviomiehelle. Myös valtio rohkaisi hänen mukaansa miehen johtavaa asemaa avioliitossa.³⁶¹

Kun Elizabeth valitti olojensa kurjuutta heidän avioliittonsa alussa, Samuel teki selväksi, mitä hän odotti vaimoltaan. Samuelin mielestä vaimon tehtävä oli huolehtia miehensä hyvinvoinnista ja kodistaan kaikin mahdollisin tavoin:

”Hän esittää kerkeästi vastasyytöksiä. Että hänellä ei ole puhdasta asuntoa, puhtaita alushousuja tai flannellisia liivejä, ettei hänen vaatteitaan parsita ja ettei hänen ole kaunista vaimoa, ei kisailevaa vaimoa eikä kumppanivaimoa, mikä tekee hänestä kaikkein huono-onnisimman miehen.”³⁶²

360. Fletcher 1995, s. 112.

361. Stone 1979, s. 104.

362. ”Swift does he make counter charge. That no clean apartment, no clean drawers nor flannel waistcoats, no mending, and no beauty-wife, no sporting-wife and no companion-wife has he, which does make him the least fortunate of men.” Elizabeth Pepys, 24.12.1655, s. 87-88.

Tämä kaikki oli kuitenkin tehtävä miehen valvonnan alaisena. Vaikka Samuel halusi Elizabethin hoitavan kotityöt, hän halusi ne tehtävän kuitenkin oman valvontansa alla. Niinpä saatuaan sovittua Elizabethin kodinhoidollisista velvollisuuksista avioehdossaan Samuel pyrki neuvomaan Elizabethia niihin liittyvissä asioissa. Hän neuvoi Elizabethiä ruuanvalmistuksessa, ostoksien teossa, kodin kunnossa pidossa ja pyykkien pesussa kunnes Elizabeth toivoi miehensä pysyvän poissa tieltään.³⁶³ Samuel myös odotti, että Elizabeth valvoisi palvelijoiden töitä ja osallistuisi itsekin niihin, muttei hyväksynyt, jos Elizabeth teki itsenäisesti päätöksiä suhteessa palvelijoihin. Tämä oli sängen ristiriitaista, sillä Samuel saattoi suuttua vaimolleen, jos tämä ei komentanut palvelijoita tarpeeksi, mutta pahastui myös siitä, jos Elizabeth esimerkiksi varoitti huonosti käyttäytynyttä palvelijaa erottamisella.³⁶⁴ Samuel ikäänkuin halusi Elizabethin toimivan kotitalouden johdossa, muttei ollut valmis luovuttamaan hänelle siihen tarvittavaa valtaa.

Samuelin näkemyksen mukaan Elizabethin tuli totella häntä ehdottomasti. Samuel huolestui suuresti, jos Elizabeth esimerkiksi innostui jostain uudesta harrastuksestaan niin, ettei hoitanut enää velvollisuuksiaan miestänsä ja kotiaan kohtaan.³⁶⁵ Samuel pohti useissa eri yhteyksissä, miten saisi pidettyä kurissa vaimonsa ja tämän räiskyvän temperamentin ja oli taas toisaalta erittäin tyytyväinen, jos Elizabeth huolehti hyvin kodista.³⁶⁶ Lopulta Samuelin oli kuitenkin luovuttava patriarkkaalisesta otteestaan - ainakin osittain - ja tultava vaimoan vastaan. Avioliiton loppupuolella Pepys jopa pelkäsi vaimonsa saaneen liian vahvan otteen itsestään saatuaan selville Pepysin suhteesta Deb Willettiin. Samassa yhteydessä hän kyllä totesi, että Elizabeth käyttäisi tätä otettaan

363. Pepys Elizabeth, 22.5.1658, s. 164, 3.10.1658, s. 174, 23.6.1659, s. 209.

364. Pepys 1664, s. 349, Pepys 1665, s. 4

365. Pepys 1663, s. 133, 176, 221, Pepys 1666, s. 115

366. Pepys 1662, s. 247, Pepys 1663, s. 176-178, 183-184, 289, Pepys 1666, s. 14, 115.

vain suhteessa huvituksiin uskoen Elizabethin muutoin hoitavan velvollisuutensa.³⁶⁷

Samuel halusi vaimonsa olevan edustava ja tuottavan kunniaa miehelleen. Häntä ärsyttikin suuresti, jos Elizabeth ei kiinnittänyt tarpeeksi huomiota ulkonäköönsä varsinkin sen jälkeen, kun Pepyseille oli hankittu palvelijoita.³⁶⁸ Tällöin Elizabeth ei enää voinut miehensä mielestä vedota suureen työtaakkaansa perustellessaan huolimattonta ulkonäköänsä. Elizabethin oli kuitenkin kaunistettava itseään Samuelin haluamalla tavalla. Samuel ei hyväksynyt vaimollaan meikkiä, keinotekoisia peruukkeja eikä liian avoimaisia vaatteita. Sen sijaan Elizabeth sai hänen puolestaan käyttää jalokiviä, kauneuspilkkuja ja Elizabethin omista hiuksista tehtyjä peruukkeja.³⁶⁹ Samuel selvästikin arvosti naisten luonnollista kauneutta. Jos Elizabeth ei noudattanut miehensä tahtoa pukeutumisessaan, Samuel saattoi suuttua niin tulisesti, että jätti Pepysien etukäteen sopimat tapaamisetkin väliin:

”Vaimoni pukeutui toiseen surupukuunsa sekä mustaan moyresta tehtyyn liiviinsä ja lyhyeen alushameeseen, joka on koristettu hopeisella pitsillä niin kehnosti, etten kestänyt katsoa häntä, ja hänellä oli pitsinen nenäliina, mikä on liian aikaista, niin että olin hirvittävän vihainen ja menin ulos enkä halunnut mennä sovittuun tapaamiseen, mikä sai vereni kiehumaan.”³⁷⁰

367. Pepys 1668-9, s. 363.

368. Pepys 1661, s. 11

369. Pepys 1660, s. 283, Pepys 1662, s. 51, Pepys 1665, s. 55, Pepys 1667, s. 89, 375, Pepys 1668-9, s. 383.

370. ”my wife dress[ed] in her second mourning, with her black moyre waistcoat and short petticoat, laced with silver lace so basely that I could not endure to see her, and with laced lining, which too soon; so that I was horrid angry and went out of doors and would not go to our intended meeting, which vexed me to the blood.”Pepys 1667, s. 242.

Elizabeth oli viettänyt nuoruudessaan lyhyen ajan katolisessa luostarissa Ranskassa ja tunsi koko elämänsä ajan vetoa katolista uskontoa kohtaan. Samuel itse taas oli vakaumukseltaan protestantti.³⁷¹ Tämä puolisoitten uskonnollisten vakaumusten epäsuhta aiheutti Samuelille suurta huolta, varsinkin kun katolilaisuuteen suhtauduttiin erittäin epäilevästi 1600-luvun Englannissa. Samuel pyrki pitämään Elizabethin erillään kaikesta katolilaisuuteen viittaavasta. Hän ei halunnut vaimonsa tapailevan irlantilaista isä Fagourdyä, St Michelien vanhaa perhetuttua, siitä pelosta, että tämä sekoittaisi Elizabethin pään katolilaisuudella.³⁷² Elizabeth puhui aikomuksestaan kuolla katolisena usein miehelleen, joka pelkäsi, että pienikin virike saisi Elizabethin kääntymään uskossaan.³⁷³ Kuten aiemmin kävi esille, Samuel vaati Elizabethilta heidän avioehtoonsa lupauksen olla puhumatta luostareista ja katolilaisuudesta sanaakaan, joten Samuelin huoli oli syvälle juurtunut.

Vaikka Samuelin käytös vaikuttaakin jossain määrin ristiriitaiselta nykypäivän asenteiden valossa, ei se ollut sitä 1600-luvun Englannissa. Patriarkkaalisuuden korostaminen näkyy hyvin tuon ajan tapaoppaissa, joissa yhä uudelleen ja uudelleen miehen valvollisuuksiin luetaan vaimonsa hallinta ja vaimon velvollisuuksiin miehensä totteleminen.³⁷⁴ Suzanne W. Hull on tutkinut runsaasti englantilaisia vuosien 1475 ja 1640 välillä ilmestyneitä tapaoppaita ja toteaa, että tutkimistaan oppaista yhtä lukuunottamatta kaikki ovat olleet miesten kirjoittamia.³⁷⁵ Näissä oppaissa miehet antoivat naisille neuvoja lähes kaikista mahdollisista naisten arkielämään liittyvistä asioista. Miehet neuvoivat kuinka naisten tuli pukeutua, kävellä, hoitaa kotiaan, mitä hänen oli soveliasta

371. Latham & Matthews 1983, s. 316-317, 350-351.

372. Pepys 1664, s. 39.

373. Pepys 1664, s. 92, 103.

374. O'Day, R., *The Family and Family Relationships 1500-1900*. Lontoo 1994, s. 49.

375. Hull 1982, s. 34.

luka ja erityisesti kuinka hänen tuli käyttäytyä miestä kohtaan.³⁷⁶ Reformaation jälkeen mies peri monissa uskonnollisissa asioissa papille kuuluneita velvollisuuksia ja mies saikin näin dominoivan aseman perheen uskonnollisessa elämässä. Mies jopa nähtiin Jumalan edustajana perheessä ja miehen ja vaimon suhteen nähtiin vastaavan Kristuksen ja kirkon suhdetta.³⁷⁷

Käyttäytymisellään Samuel siis vain toteutti vallalla olevaa stereotypiaa miehen velvollisuuksista perheessä. Hänen päiväkirjansa perusteella näyttää siltä, että Samuelin mielestä oli täysin luonnollista neuvoa vaimoan niin kotitalouden hoitoon, pukeutumiseen kuin uskuntoonkin liittyvissä asioissa. Neuvoja ei annettu itsetunnon ja vallan osoittamiseksi vaan koska mieheltä odotettiin sellaista käytöstä. Samuel odotti Elizabethin hoitavan velvollisuutensa itse, mutta halusi kuitenkin valvoa vaimonsa toimintaa. Näin ollen Elizabeth sai ostaa taloustarpeita itsenäisesti, kunhan piti ostoksistaan tarkkaa kirjaa, jonka Samuel saattoi tarkistaa. Elizabeth sai myös palkata palvelijoita sillä edellytyksellä, että neuvotteli asiasta miehensä kanssa. Pollockin mukaan naisten odotettiin osallistuvan "miesten maailmaan" niin kauan kuin miehet vain valvoivat tätä osallistumista.³⁷⁸

Tutkijoiden mukaan sekä miehet että naiset hyväksyivät yleisesti vallalla olleen tiukan sukupuoliroolijaon, jossa mies oli hallitsevassa asemassa, ainakin ulkoisesti.³⁷⁹ Fletcher kuitenkin pitää Elizabeth Pepystä yhtenä niistä naisista, jotka kyseenalaistivat patriarkkaalisuuden oikeutuksen. Fletcher näkee kuitenkin Elizabethin tehneen tämän pääasiassa juuri sen ansiosta, että sai miehensä kiinni

376. Hull 1982, s. 36, 135.

377. Houlbrooke 1984, s. 111, O'Day 1994, s. 36.

378. Pollock 1989, s. 252.

379. Fletcher 1995, s. 124, Hull 1982, s. 134.

uskottomuudesta.³⁸⁰ Kuitenkin sekä Elizabethin että Samuelin päiväkirjat osoittavat, ettei Elizabeth hyväksynyt alisteista asemaansa mieheensä nähden koko Pepysien avioliiton aikana, vaikka Samuel yrittikin hallita vaimoaan hyvän aviomiehen tavoin. Pitkäjänteisellä työllään asemansa parantamiseksi Elizabethin onnistuikin saada itsenäisemmän aseman varsinkin kodinhoitoon liittyvissä asioissa. Deb Willetin tapaus oli lähinnä vain viimeinen niitti, joka vahvisti Elizabethin sananvaltaa Pepysien perheessä.

7.2.2 Oppimestari ja mesenaatti

Samuel oli erittäin kiinnostunut sekä tieteistä että taiteista. Vuosien mittaan hän kokosi huomattavan kirjaston, joka nykyään sijaitsee Cambridgen yliopistossa. Hän oli jäsenenä Lontoon kuninkaallisessa tiedeseurassa ja toimi myös sen puheenjohtajana kahtena kautena.³⁸¹ Pepys palkkasi itselleen aritmetiikan opettajan opetellakseen matematiikkaa ja toisen opettamaan laivanrakennusta.³⁸² Ehkä suurin Samuelin intohimoista oli kuitenkin musiikki, jota kohtaan tuntemaansa rakkautta Samuel vertasi naisia kohtaan tuntemaansa kiinnostukseen.³⁸³ Pepys lauloi ja soitti ainakin luuttua, viulua, flageolettia sekä triangelia. Hän myös opiskeli musiikin teoriaa ja sävelsi jonkin verran itse.³⁸⁴ Pepys oli siis taidoiltaan sangen monipuolinen mies restauraatioajan tyyliin.

Samuel halusi jakaa kiinnostuksen kohteensa vaimonsa kanssa. Päiväkirjansa alussa hän opetti Elizabethille musiikkia ja totesi vaimonsa kykyjen olevan

380. Fletcher 1995, s. 168, 172.

381. Latham & Matthews 1970, s. xxxixi, DNB 1949-50, s. 809.

382. Latham & Matthews 1983, s. 386-7.

383. Pepys 1666, s. 69-70.

384. Tanner 1971, s. 126-129.

paljon paremmat kuin hän oli kuvitellut.³⁸⁵ Ilmeisesti Samuel oli kuitenkin sangen käsimätön opettaja, sillä päiväkirjassa ei ole muita mainintoja siitä, että hän olisi itse opettanut vaimoaan. Samuel totesikin vuonna 1666, että hänen kärsivällisyytensä ei riitä opettamaan Elizabethia, koska hän ei kestänyt kuunnella vaimonsa tekemiä virheitä. Samuelin kärsimättömyys saikin Elizabethin pelkäämään laulamista miehensä kuullen, mitä Samuel harmitteli kovin; hän kun toivoi vaimonsa todella oppivan laulamaan.³⁸⁶ Samuel palkkasikin vaimolleen opettajan, mutta seurasi tarkkaan Elizabethin edistymistä taidoissaan.³⁸⁷ Jos Elizabeth ei harjoitellut tarpeeksi, Samuel oli hänelle vihainen. Ilmeisesti Elizabeth kuitenkin edistyi opinnoissaan, sillä päiväkirjan loppupuolella Samuel jo harrasti yhteislaulua vaimonsa kanssa.³⁸⁸ Soittaminen sujui Elizabethilta paremmin. Hän sai opetusta sekä viulun että flageoletin soitossa, joista flageoletti osoittautui Elizabethille sopivaksi instrumentiksi.³⁸⁹ Samuel oli vaimonsa soittotaitoon erittäin tyytyväinen ja soitti usein yhdessä hänen kanssaan.³⁹⁰

Samuel palkkasi vaimolleen myös tanssin- ja piirrustuksenopettajan.³⁹¹ Näistä Samuel katui varsinkin tanssinopettajan palkkaamista, kuten jo luvusta kolme kävi ilmi. Piirrustuksenopettajan opetukseen Samuel oli aluksi erittäin tyytyväinen, ja hän tunsu suurta ylpeyttä vaimonsa taidoista.³⁹² Kun Elizabeth

385. Pepys 1660, s. 232,239.

386. Pepys 1666, s. 348.

387. Pepys 1661, s. 190, Pepys 1666, s. 300

388. Pepys 1666, s. 397, Pepys 1667, s. 390.

389. Pepys 1666, s. 377, Pepys 1667, s. 89, Pepys 1668-9, s. 25.

390. Pepys 1667, s. 232, 291, 433, 435.

391. Pepys 1663, s. 106, Pepys 1665, s. 98.

392. Pepys 1665, s. 174, 183, 185.

kuitenkin innostui uudesta harrastuksestaan miehensä mielestä liikaa, maalaaminen sai jäädä, mutta jatkui sitten myöhemmin uudelleen.³⁹³

Aritmetiikan opiskelunsa jälkeen Pepys alkoi opettaa vaimolleen astronomiaa, matematiikkaa ja maantietoa. Matematiikan harjoitusten tarkoituksena oli opettaa Elizabeth ymmärtämään pallokarttaa.³⁹⁴ Elizabeth oli miehensä mielestä hyvä oppilas, sillä Samuel kehui vaimonsa oppivan helposti ja ilolla asiat, jotka hän opetti. Samuel nautti myös suuresti vaimonsa opettamisesta ja uskoi voivansa opettaa Elizabethille monia hienoja asioita.³⁹⁵ Lokakuussa 1663 aloitettu opetus tuottikin Samuelin mukaan tulosta, sillä joulukuun alkuun mennessä Samuel kirjoitti Elizabethin oppineen yhteen-, kerto- ja vähennyslaskun jo hyvin ja kuukauden lopulla hän alkoi harjoitella vaimonsa kanssa karttapallon tuntemista. Jakolaskua Samuel piti vielä tässä vaiheessa liian vaikeana vaimolleen.³⁹⁶

Elizabethin voidaan katsoa olleen onnekas, kun hänen miehensä oli niin halukas sekä opettamaan häntä että kustantamaan hänelle eri alojen opettajia. Yleisesti ottaen naisten koulutus oli näet 1600-luvulla sangen vähäistä. Luostarien häviäminen Englannista reformaation seurauksena oli sulkenut työiltä perinteisen paikallisen koulutusmahdollisuuden. Monet katoliset perheet lähettivätkin Fraserin mukaan tyttärensä ulkomaisiin luostareihin saamaan opetusta.³⁹⁷ Englannissa naisten koulutus tähtäsi ensisijaisesti valmentamaan heitä avioliittoa varten. Siten käytännön taidoilla ja moraalisilla opetuksilla oli tärkeä sija koulutettaessa tytöistä mallikelpoisia tulevia vaimoja. Rikkaiden

393. Pepys 1665, s. 303, Pepys 1666, s. 115, Pepys 1668-9, s. 25.

394. Pepys 1663, s. 43, 302, 343. Pepys 1664, s. 6.

395. Pepys 1663, s. 343, 344, Pepys 1664, s. 6.

396. Pepys 1663, s. 406, 433-434.

397. Fraser 1984, s. 124.

tyttöjen koulutuksessa kiinnitettiin käytännön asioita enemmän huomiota tanssimisen, soittamisen ja laulamisen sekä vieraiden kielten opiskeluun, mutta ns. akateemisia aineita, kuten matematiikkaa, teologiaa ja klassisia kieliä opetettiin harvoin.³⁹⁸

Samuel Pepysin päiväkirja antaa Elizabethistä sangen oppimattoman kuvan. Pepys kirjoitti, ettei hänen vaimonsa osannut kirjoittaa kunnolla ja mainitsi eri yhteyksissä miten Elizabethin talouskirjanpito ei täsmännyt.³⁹⁹ Tässä valossa Samuelin ponnistukset vaimonsa opettamiseksi näyttävät todellakin pyyteetömältä halulta opettaa Elizabethia hallitsemaan taitoja, jotka eivät tavallisesti kuuluneet niiden asioiden joukkoon, joita naiset opiskelivat.

Elizabethin päiväkirja antaa kuitenkin hyvin erilaisen kuvan kirjoittajansa kyvyistä. Kuten on jo edellä mainittu, Elizabeth vietti lyhyen aikaa nuoruudessaan katolisessa luostarissa Ranskassa. Tällöin hän oppi päiväkirjan antaman kuvan perusteella sekä puhumaan että kirjoittamaan sujuvasti ranskaa, hallitsemaan uskonnolliset opetukset sekä useimmat matematiikan osa-alueet.⁴⁰⁰ Elizabeth kirjoittikin päiväkirjassaan, ettei Samuel hallinnut matematiikkaa ja että jakolasku tuotti hänelle suuria vaikeuksia, kun taas ne olivat helppoja Elizabethille, vaikka Samuel yrittikin kääntää asian toisin päin:

”Hän yrittää levittää sanaa, etten ymmärrä tilejä. Ja kuitenkin koko maailma tietää etteivät ne tuota minulle

398. Laurence 1995, s. 165-170.

399. Pepys 1663, s. 29, 40, Pepys 1664, s. 283, Pepys 1666, s. 125.

400. Pepys Elizabeth, 7.1.1656, s. 105.

vaikeuksia ja että Samuel on se, joka tietää aritmetiikasta vain vähän ja joka ei selviä jakolaskusta.”⁴⁰¹

Myöhemmin Elizabeth kirjoitti opettaneensa miestään matematiikassa, jotta tämä oppisi antamaan hänelle tarpeeksi rahaa taloudenpitoon.⁴⁰²

Elizabeth siis näyttää olleen paljon kyvykkäämpi kuin mitä hänen miehensä päiväkirjat antavat ymmärtää. Saattaakin olla, että Samuelin halu opettaa matematiikkaa Elizabethille ei johtunutkaan ainoastaan siitä, että Elizabeth halusi opetella ymmärtämään pallokarttaa vaan myös siitä, että opiskeltuaan matematiikkaa miesopettajan johdolla Samuel halusi osoittaa Elizabethille saavuttaneensa vaimoan suuremman tietomäärän tieteenalassa, joka tuohon aikaan kuului lähinnä miehille. Samuel oli myös opiskellut Cambridgessä, joten hän suhtautui varmastikin tietyllä ylemmydentunnolla oman koulutuksensa tasoon verrattuna Elizabethin opiskeluun luostarissa. Toisaalta vaimon opettamista pidettiin myös miehen velvollisuutena, jota Samuel näin toimiessaan täytti.⁴⁰³ Leitesin mukaan puolisoilta odotettiin fyysisen uskollisuuden lisäksi myös henkistä omistautumista toisilleen.⁴⁰⁴ Yhteiset oppitunnit antoivat Samuelille ja Elizabethille mahdollisuuden viettää aikaa yhdessä ja kehittää henkistä osaamistaan. Samuel selvästi nautti vaimonsa opettamisesta ja ehkä Elizabeth piti parhaimpana kyvyistään huolimatta käyttäytyä kunnon vaimon

401. "he does try to put it abroad that no head have I for the accounts For all the world does know that no difficulty is there in them for me and 'tis Samuel who has little knowledge of arithmetic and whom division does defeat."Pepys Elizabeth, 24.12.1655, s. 90.

402. Pepys Elizabeth, 17.1.1660, s. 195. Samuel ei mainitse omassa päiväkirjassa asiasta sanaakaan.

403. Baxter, R., *The Poor Man's Family Book. With a request to landlords and rich men to give thier tenants and poor neighbours either this or another fitter book.* Lontoo 1674 teoksessa Abbot, M., *Life Cycles in England 1560-1720.* Gradle to grave. Lontoo 1996. s. 194.

404. Leites, E., *The Duty to Desire: Love Friendship and Sexuality in Some Puritan Theories of Marriage.* *Journal of Social History* 15(3) 1982, s. 383-408. s. 389.

tavoin ottaen vastaan miehensä antamat opetukset kuten seuraava esimerkki tapaoppaasta kehoittaa naista tekemään:

”Oppikaa mieheltänne kuin teille osoitetuilta opettajilta, älkääkä olko omahyväisiä ja omissa silmissänne viisaita, vaan pyytäkää heiltä tarvitseminenne neuvoja.”⁴⁰⁵

Vaikka Elizabeth ei ehkä olisikaan kaivannut Samuelin opetuksia matematiikasta, on totta, että hänen miehensä kustantamat tanssi-, musiikki- ja piirrustustunnit mahdollistivat hänelle uusien kykyjen opettelemista. Näin ollen Samuelia voidaan pitää Elizabethin mesenaattina hänen mahdollistettuaan vaimonsa opinnot, vaikkei hänen asemansa oppimestarina ehkä ollutkaan niin todellinen kuin hänen päiväkirjansa antaa ymmärtää.

7.2.3 Tiukka kirstunvartija

Kuten jo aikaisemmista luvuistakin on käynyt ilmi, Samuel oli erittäin tarkka rahoistaan. Rahat ja niiden käyttö aiheuttivatkin useita riitoja varsinkin Pepysien avioliiton alkuaikoina. Pepysit eivät näet tehneet ennen avioitumistaan avioliittosopimusta, jossa olisi määrätty Elizabethin käyttöön tulevista varoista.⁴⁰⁶ Avioitumisen jälkeen Samuel ei Elizabethin mielestä täyttänyt velvollisuuttaan aviomiehenä, kun hän ei antanut vaimolleen minkäänlaisia käyttövaroja. Elizabethin tunteet olivat osaltaan oikeutettuja, sillä tapaoppaissa miehiä

405. “Learn of your husbands as your appointed teachers, and be not self-conceited and wise in your own eyes, but ask of them such instructions as your case requireth.” Baxter, R., *A Christian Directory*, Lontoo 1673, teoksessa *The Cultural Identity of Seventeenth-Century Woman. A Reader*. Compiled and edited by N. H. Keeble. London 1994, s. 163.

406. Pepys Elizabeth, 24.12.1655, s. 89-90. Ilmeisesti nämä sopimukset olivat sangen tavallisia. Sopimuksista myös Houlbrooke 1984, s. 100 ja Pepys 1666, s. 170. Tässä Pepysin sisarelle luvattiin vuosittain 10% myötäjäisten määrästä rahaa omaan käyttöönsä, kun Pepys keskusteli sisarensa mahdollisesta avioitumisesta.

muistutettiin velvollisuudestaan antaa varoja vaimojensa käyttöön sekä tätä itseä että kotitaloutta varten.⁴⁰⁷

Elizabeth sai taloudenhoitoon tarvitsemansa käyttövarat vasta Pepysien asumuseron aikana tehdyn avioehtosopimuksen jälkeen. Sopimuksessa Pepysit sopivat Elizabethin käyttöön tulevista säännöllisistä varoista, jotka oli tarkoitettu taloudenhoitoon, ei Elizabethin henkilökohtaisiin menoihin ja näiden varojen käytöstä Elizabethin tuli pitää tarkkaa tilikirjaa.⁴⁰⁸ Samuel todellakin valvoi vaimonsa varojen käyttöä ja oli erittäin vihainen, jos löysi puutteita Elizabethin tilikirjoista tai huomasi Elizabethin käyttäneen talousrahoja omiin tarkoituksiinsa.⁴⁰⁹

Halutessaan vaatteita, koruja tai muita henkilökohtaisia tavaroita Elizabethin täytyi kääntyä aina miehensä puoleen. Yleensä Samuel hankki Elizabethin tarvitsemat asiat henkilökohtaisesti, jotta hän pystyi valvomaan ostosten hintaa ja ettei hänen tarvinnut antaa rahaa vaimolleen. Siitä luopuminen oli Samuelille vaikeaa, minkä hän myönsi päiväkirjassaan itsekkin.⁴¹⁰ Raha näyttää merkinneen Samuelille tapaa hallita vaimoan, sillä vaikka tilikirjojen puuttuvat summat tai Elizabethin omiin tarkoituksiinsa käyttämät rahat eivät olleet suuria, ne merkitsivät paljon Samuelille. Hän ikään kuin koki menettävänsä otteensa vaimoonsa, jos antoi vaimonsa käyttää rahoja mielensä mukaan:

”Käytin tilaisuutta hyväkseni riitaantuakseni hänen kanssaan siitä, että hän osti ilman lupaani pitsisen kaulaliinan ja hiusneulan. Vaikka asia ei olekaan suuri,

407. Vaughan 1608, s. 97.

408. Pepys Elizabeth, Lokakuu 1657, s. 145.

409. Pepys 1660, s. 273, Pepys 1664, s. 196, 283, Pepys 1665, s. 46.

410. Pepys 1660, s. 240, Pepys 1661, s. 212, Pepys 1664, s. 114, Pepys 1665, s. 48.

en kuitenkaan sallisi hänen tehdä niin, ettei seuraisi pahempaa.”⁴¹¹

Samuel ilmeisesti pelkäsi vaimonsa varastavan hänen rahojaan. Ainakin Elizabeth kirjoitti päiväkirjassaan miehensä syyttävän häntä siitä.⁴¹² Samuelin peloilla oli syynsä, sillä Elizabeth todellakin otti miehensä rahoja omiin tarpeisiinsa tilaisuuden tullen.⁴¹³ Nähtävästi tämä ei ollut harvinaista englantilaisen vaimojen keskuudessa, sillä Wolley kehotti oppaassaan naisia tarkkuuteen käyttäessään miestensä rahoja. Naisia varoitettiin erityisesti väärinkäyttämästä miestensä luottamusta, kun nämä luovuttivat rahansa vaimojensa käyttöön.⁴¹⁴ Ilmeisesti Pepysien tapauksessa kyse ei ollut suurista summista vaan Elizabeth katsoi ansaitsevansa hieman omia henkilökohtaisia käyttövarojakin, kun ei niitä muuten mieheltään saanut.

Naiset odottivat avioituessaan, että mies kustantaisi heille tietyn elintason.⁴¹⁵ Samuel näyttää todellakin olleen äärimmäisen tarkka rahojen käytöstä vaimonsa hyväksi eivätkä Elizabethin syytökset siitä, että Samuel koristi vain itsensä, kun taas hänen täytyi näyttää köyhältä, olleet tuulesta temmattuja.⁴¹⁶ Samuelin suojelijan vaimo, Lady Sandwichkin kehotti Samuelia käyttämään rahaa vaimonsa hyväksi, mistä Samuel ei kehdannut kieltäytyä kunniansa vuoksi.⁴¹⁷

411. "I took occasion to fall out with her, for her buying of a laced handkercher and pinner without my leave; though the thing is not much, yet I would not permit her to do so, lest worse should fallow."Pepys 1666, s. 243

412. Pepys Elizabeth 24.12.1655, s. 90.

413. Pepys Elizabeth, Lokakuu 1656, s. 147.

414. Wolley 1674, s. 107-108.

415. O'Day 1994, s. 156 ja Phillips 1988, s. 322.

416. Pepys Elizabeth, maaliskuu 1660, s. 205, kesäkuu 1660, s. 209.

417. Pepys 1661, s. 210-212.

Vasta Pepysien avioliiton loppuvuosina Elizabeth alkoi saada otetta miehensä rahankäyttöön. Elizabeth sai Samuelin lupaamaan, että antaessaan jotain toisille naisille, hän aina käyttäisi saman summan myös Elizabethin hyväksi.⁴¹⁸ Samuel ymmärsi vasta avioliittonsa lopulla, ettei Elizabeth tullut maksamaan hänelle läheskään niin paljon kuin monien muiden miesten vaimot, mutta sittä huolimatta Samuel antoi Elizabethille omat käyttövarat vasta heidän avioliittonsa viimeisenä vuonna.⁴¹⁹ Määrärahan myöntäminen tässä vaiheessa on todennäköisesti ollut seurausta siitä, että Elizabeth yllätti miehensä Deb Willetin kanssa paria kuukautta aikaisemmin.⁴²⁰ Elizabethin vuosittainen määräraha sovittiin 30 punnan suuruiseksi ja sen tuli riittää kaikkiin Elizabethin henkilökohtaisiin menoihin. Elizabeth halusi varmistaa, ettei Samuel peru tätä etua samalla, kun he saavat sovittua Willetin aiheuttaman kiistan, ja määrärahasta kirjoitettiin kirjallinen sopimus. Samuel sanoi sen tehdyn leikillään, mutta Elizabethille asia on merkinnyt varmasti täyttä totta; hän oli päättänyt ettei luota miehensä lupauksiin ilman kirjallista vakuutusta jo heidän asumuseronsa aikana.⁴²¹

Samuel on saattanut pitää rahaa yhtenä tapana, millä ylläpitää patriarkkaalista asemaansa perheessään. Kyky rajoittaa Elizabethin mahdollisuuksia käyttää rahaa on voinut muuttua Samuelille entistä tärkeämmäksi, kun Elizabethin valta kodinhoidollisissa seikoissa alkoi lisääntyä. Näin hän koki olevansa edelleen todellisesti perheensä johdossa, vaikka niin monet asiat olivatkin siirtyneet Elizabethin päätettäväksi.

418. Pepys 1667, s. 100. Pepysit sopivat, että ostaessaan Valentinin päivän lahjaa seuralaiselleen, Pepys antaisi yhtä paljon myös vaimolleen. Pepys suostui tähän vaikkei se miellyttänytäkään häntä.

419. Pepys 1668-9, s. 78-79, 406.

420. Pepys 1668-9, s. 337-338.

421. Pepys 1668-9, s. 406-408.

8. PÄÄTÄNTÖ

Sekä Samuelille että Elizabethille rakkaus oli tärkeä peruste heidän päättäessään avioitumisestaan. Samuel hullaantui Elizabethin kauneudesta ja oli valmis avioitumaan hänen kanssaan, vaikkei se tuonutkaan hänelle sen enempää rikkaita myötäjäisiä kuin tärkeitä yhteyksiäkään. Myös Elizabeth oli syvästi kiintynyt Samueliin, mutta taloudelliset tekijät merkitsivät hänelle hyvin paljon hänen valitessaan aviomiestään. Avioliiton tarkoituksena olikin mahdollistaa Elizabethille korkeampi elintaso ja mukava elämä, jonka hän näki toteutuvan Samuel Pepysin rinnalla. Elizabeth pohti loppuun saakka myös muita vaihtoehtoja, mutta kun Samuelin kosintaa parempaa tarjousta ei tullut, Elizabeth avioitui Samuelin kanssa. Samuel taas toivoi saavansa Elizabethistä itselleen kuuliaisen vaimon, joka tottelisi häntä kunnon aviovaimon tavoin. Samuelin mielestä Elizabethin tehtäviin kuului huolehtia heidän yhteisestä kodistaan sekä tyydyttää miehensä seksuaaliset tarpeet aina Samuelin niin halutessa.

Sekä Elizabethin että Samuelin perheessä heidän avioliittoonsa suhtauduttiin epäilevästi. Elizabethin äiti Dorothea vastusti sitä voimakkaasti erityisesti Samuelin alhaisen syntyperän vuoksi. Myös Samuelin perheessä tunnettiin epäluuloa Elizabethia kohtaan. Elizabeth ei tuonut lisää varallisuutta Pepysien perheeseen ja suhtautui heihin muutoinkin alentuvasti korkeamman taustansa vuoksi. Näin ollen on ilmeistä että sekä Elizabeth että Samuel saivat vapaasti valita itse puolisonsa jopa vanhempiensa tahdon vastaisesti.

Kun Elizabethin toiveet rikkaammasta elämästä eivät toteutuneet avioliiton alussa eikä hän toisaalta halunnut asettua Samuelin haluamaan tottelevaisen vaimon rooliin, muodostui avioliiton alku molemmille pettymyksesksi. Riitoja aiheuttivat Samuelin juopottelu, mustasukkaisuus, Elizabethin vaatimukset mukavammasta elämästä sekä hänen välinpitämättömyytensä niitä tehtäviä kohtaan, joita Samuel piti hänen velvollisuuksinaan.

Kun tilanne muuttui Elizabethin mielestä kestävämmäksi, hän muutti eroon miehestään, eikä suostunut palaamaan takaisin, ennen kuin he sopisivat avioliittonsa ehdoista kirjallisesti. Elizabethin teko loukkasi ja nöyryytti Samuelia suuresti, sillä jättäessään miehensä Elizabeth asetti hänen miehisyytensä ja kykynsä hallita kotiaan kyseenalaiseksi. Tämä maineen kyseenalaistuminen saattoi vaikuttaa haitallisesti myös miehen uraan. Asumusero päättyi, kun Pepysit saivat sovittua erimielisyytensä avioehdossa, johon kirjattiin kummankin vaatimukset. Toimillaan Elizabeth rikkoi voimakkaasti patriarkkaalista ajattelutapaa kohtaan ja kyseenalaisti Samuelin aseman perheensä ehdottomana päänä.

Pepysien päiväkirjoista käy selvästi ilmi heidän voimakkaat tunteensa toisiaan kohtaan. Samuel ilmaisi rakkautensa vaimolleen suoraan ja avoimesti, mutta Elizabeth oli tunteidenosoituksissaan säästeliäämpi, vaikka rakastikin selvästi miestänsä. Pepyseillä oli selvä käsitys hyvästä suhteesta ja he pitivät tunteita tärkeänä osana sitä. He hoitivat suhdettaan puhumalla, huolehtivat toistensa hyvinvoinnista sairauden aikana ja osoittivat usein hellyyttään toisiaan kohtaan. He pitivät itse suhdettaan keskimääräistä onnellisempana, koska välittivät niin syvästi toisistaan ja viihtyivät toistensa seurassa niin hyvin.

Rakkauden lisäksi Pepysien avioliitossa oli runsaasti myös mustasukkaisuutta. Sekä Samuel että Elizabeth olivat mustasukkaisia toisistaan eivätkä he hyväksyneet avioliiton ulkopuoleisia suhteita. He myös vaativat toisiltaan ehdotonta aviollista uskollisuutta ja sen periaatteet olikin kirjattuina heidän avioehtoonsa.

Avioituessaan Elizabeth oli sangen tietämätön miehistä ja sukupuoliasioista. Näissä asioissa häntä neuvoivat vanhemmat, jo naimisissa olevat naiset. Oli tavallista, että naiset näin auttoivat toisiaan. Tapana oli, että sukupuoliasioihin ja lapsensaantiin liittyvää tietoa levitettiin suullisesti. Vanhempien naisten apu ei loppunut avioitumiseen. Myös sen jälkeen Eliza ja Dorothea auttoivat Elizabethia

neuvoillaan siitä, miten Elizabethin pitäisi käsitellä miestänsä saadakseen tahtonsa läpi. Naiset muodostivat eräänlaisen turvaverkon, jottei nuoren ja kokemattoman naisen tarvinnut astua avioliittoon täysin tietämättömänä. Näin avioliiton tuomaa suurta muutosta valmisteltiin etukäteen ja tukena seistiin vielä avioitumisen jälkeenkin tukea tarvittaessa.

Yhdyntä oli Elizabethille kivulias ja epämiellyttävä kokemus. Hän sai poikkeuksetta jokaisen yhdynnän jälkeen virtsaamisvaivoja sekä hänen häpyhuuliinsa kehittyi paise, jotka entisestään sai Elizabethin kammoamaan ajatusta yhdynnästä. Niinpä hän pyrki kieltäytymään siitä aina mahdollisuuksiensa mukaan vedoten vaivoihinsa. Samuel ei pitänyt tästä, vaan alkoi hakea seksuaalista tyydytystään pääosin avioliiton ulkopuolisista suhteistaan. Vuosien mittaan Pepysillä oli kymmeniä eri naiskontakteja kymmenien eri naisten kanssa. Pepys suhtautui toimiinsa hyvinkin kaksijakoisesti. Toisaalta hän häpesi käyttäytymistään suuresti, kun taas toisaalta hän toteutti iloisesti mielihalujaan. Luonteenomaista oli, ettei Samuel koskaan ajatellut naisten tuntevan vastenmielisyyttä hänen lähentely-yrityksiään kohtaan eikä häntä juurikaan huolettanut Elizabethin saavan selville hänen "kaksoiselämästään". Myös Elizabethilla oli avioliiton ulkopuoleinen suhde, tosin lyhytaikainen eikä Samuel näyttänyt saavan koskaan tietää siitä.

Elizabeth sai tietää miehensä uskottomuudesta Samuelin päiväkirjasta ja yllätettyään Samuelin itse teosta Deb Willetin kanssa. Samuelin uskottomuuden lisäksi suuren pettymyksen avioliitossa Elizabethille aiheutti heidän lapsettomuutensa. Avioliiton alussa Elizabeth ei halunnutkaan tulla raskaaksi, mutta asumuseron jälkeen toive saada lapsia kävi yhä voimakkaammaksi kunnes Elizabeth ei pystynyt ajattelemaan mitään muuta. Hänen toiveensa saada lapsia ei johtunut vain velvollisuudesta, vaan syvästä henkilökohtaisesta halusta. Lapsettomuus oli hänelle suuri henkilökohtainen tragedia, johon hän pyrki löytämään selityksen. Elizabethin mielestä vika ei ollut ainoastaan hänessä, vaan mahdollisesti myös miehensä siemennesteen laadussa.

Samuel syytti lapsettomuudesta ajan tavan mukaan vaimoaan. Hän myös syytti Elizabethia, että tämä yritti tarkoituksella olla tulematta raskaaksi. Näiden syytöksien valossa näyttää siltä, että Samuelkin on toivonut lasta, vaikka hän olikin asiasta päiväkirjassaan paljon vaimoaan vaitonaisempi. Asiasta keskusteleminen ei ollut Pepyseille helppoa vaan se sai Samuelin helposti suuttumaan. Kuitenkin hän kysyi ystäviltään neuvoja lapsettomuuteen ja pyrki toteuttamaan näitä neuvoja käytännössä. Lapsettomuus ei ollut varmastikaan Samuelille yhtä kova pala kuin hänen vaimolleen. Lapsi olisi merkinnyt uusia kustannuksia, joista Samuel oli muutoinkin hyvin tarkka.

Elizabeth oli asemastaan ja syntyperästään erittäin itsetietoinen nainen. Tavalliset kotityöt eivät sopineet hänen mielestään hänen arvolleen ja Pepysien talouden vaurastuttua hän ei enää juurikaan tehnyt niitä. Elizabeth halusi hoitaa kotitalouteen liittyvät päätökset itse ilman miehensä sekaantumista asioihin. Näin hän rikkoi vallalla olevaa perhemallia, jossa mies oli perheen ehdoton pää.

Samuel taas yritti toteuttaa liitossa patriarkkaalista miesmallia, jonka mukaan mies oli vaimolleen ruhtinas ja Jumalan sijainen maan päällä. Hän halusi Elizabethin tottelevan häntä joka asiassa ja hän halusi neuvoa vaimoaan kaikissa mahdollisissa asioissa. Pepys pyrki määräämään, miten Elizabethin tuli hoitaa heidän kotiaan, miten hänen tuli pukeutua, mitä kaunistautumiskeinoja hän sai käyttää, ketä palvelijoita sai palkata ja ketä erottaa, mitä hän sai harrastaa sekä mitä hän sai ostaa. Toimissaan Pepys ei näytä toteuttaneen omaa vallanhaluaan vaan hän on toiminut vain ajan vaatimusten mukaisesti.

Samuel koki Elizabethin vahvistuvan aseman eräänlaisena uhkana itselleen. Hän pelkäsi tilanteen johtavan lopulta siihen, ettei voisi pitää vaimoaan kurissa. Samuelin ehkä tehokkain keino hallita vaimoaan oli hänen mahdollisuutensa säädellä Elizabethin käytössä olevien rahavarojen suuruutta. Kuitenkin vuosien kuluessa Samuel päätti tulla vaimoaan vastaan päätöksiä tehtäessä ja Pepysien liitto kehittyi vuorovaikutteisemmaksi. Elizabethin aseman vahvistumisen

sinetöi lopullisesti Samuelin jäätyä kiinni hyväilemästä Pepysien palvelijaa, Deb Willettiä. Perherauhan säilymisen vuoksi ja hyvittääkseen vaimolleen tekonsa Samuel oli valmis suostumaan Elizabethin tahtoon useimmissa asioissa.

Samuel oli erittäin kiinnostunut tieteistä ja taiteista. Tämän kiinnostuksensa hän jakoi vaimonsa kanssa opettaen hänelle sekä matematiikkaa, astronomiaa ja maantietoa. Elizabeth ei välttämättä ollut kaikkien näiden opetusten tarpeessa, sillä hän oli nuoruudessaan opiskellut luostarissa. Nämä oppitunnit aiheuttivat kuitenkin molemmille suurta tyydytystä ja mahdollisuuden viettää aikaansa yhdessä. Samuel antaa päiväkirjassaan Elizabethista sangen oppimattoman kuvan, kun taas Elizabethin päiväkirjan antama kuva on täysin erilainen. Sen perusteella Elizabeth oli miestänsä taitavampi esimerkiksi matematiikassa.

Samuel mahdollisti Elizabethille myös sellaisten asioiden opiskelun, jotka kuuluivat aatelisneidon koulutukseen, mutta josta Elizabeth oli jäänyt paitsi perheensä köyhyyden vuoksi. Elizabeth sai opetella tanssimaan, piirtämään, laulamaan ja soittamaan eri instrumenttejä. Samuel oli ylpeä vaimonsa edistyksistä, mutta huolestui, jos hän innostui opiskeltavista asioista liikaa. Niinpä sekä tanssin- että piirrustuksenopettajat joutuivat Samuelin mustasukkaisen epäilyn kohteiksi. Elizabethin taito soittaa flageolettia aiheutti Samuelille suurta iloa ja he soittivatkin usein yhdessä.

Verrattaessa sitä kuvaa, minkä Elizabeth ja Samuel Pepysin päiväkirjat antavat heidän avioliitostaan siihen kuvaan, mikä aikaisemmalla tutkimuksella 1600-luvun englantilaisista avioliitoista on, voi Pepysien liitossa havaita sekä yhtäläisyyksiä että eroja siihen. Päiväkirjojen antaman kuvan perusteella ei voi yhtyä siihen käsitykseen, että 1600-luvun avioliitot olisivat olleet tunteettomia. Samuel ja Elizabeth Pepysin liitto oli täynnä tunteita. Puolisot rakastivat toisiaan, he huolehtivat toistensa hyvinvoinnista ja olivat toisistaan raivoisan mustasukkaisia, jos epäilivät jonkun uhkaavan liittoaan. Näin ollen Stonen ja Shorterin kanssa samoilla linjoilla olevien tutkijoiden käsitys ei näytä pitävän paikkaansa

ainakaan Samuelin ja Elizabethin avioliiton kohdalla. Sen sijaan todemmalta näyttää Macfarlanen kanssa yhteneväisiä tuloksia saaneiden tutkijoiden käsitys siitä, että rakkaus oli olennainen osa avioliittoa jo 1600-luvulla. Myös tuon ajan tapaoppaat tukevat tätä käsitystä. Poikkeuksellista Pepysien liitossa myös oli sen lapsettomuus, joka tuohon aikaan oli vielä sangen harvinaista.

Siinä mielessä näyttävät Stonen näkemykset avioliittoon suhtautumisesta pitävän osaltaan paikkaansa, että Elizabeth suhtautui sen solmimiseen paljon laskelmoivammin kuin Samuel. Elizabethille avioliiton tuomat taloudelliset edut olivat hyvin tärkeät ja ne painoivat paljon hänen valitessaan Samuelin puolisoon. On mahdotonta sanoa, laskelmoiko Samuel valitessaan Elizabethin vaimokseen, sillä hän ei pitänyt päiväkirjaansa vielä tuossa vaiheessa. Rakkaus oli kuitenkin heille tärkeä peruste avioliitossa ja he pitivät sen olemassaoloa erittäin tärkeänä asiana.

Pepysien vapaus valita kumppaninsa on myös ristiriidassa sen näkemyksen kanssa, jonka Stone samaa mieltä kanssaan olevien tutkijoiden kanssa on esittänyt. Tämän näkemyksen mukaan avioliiton osapuolilla ei juurikaan ollut sanansijaa sopivaa puolisoa valitessa. Kuten edeltä on jo nähty Samuel ja Elizabeth avioituivat, vaikka heidän molempien perheissä olikin vastustusta liittoa kohtaan. Siten heidän valinnanvapauttaan ei voida kiistää ja se näyttää jopa olleen suurempi kuin mitä esimerkiksi Macfarlane on sanonut, sillä ainakaan Elizabeth ei välittänyt äitinsä voimakkaasta vastustuksesta liittoa kohtaan.

Varsinkin Elizabeth Pepysin päiväkirja torjuu kuvan vanhempien kyvyttömyydestä rakastaa lapsiaan. Elizabethin toive saada lapsia oli suuri eikä siinä näkynyt merkkejä tarpeesta täyttää vaimolle säädetty velvollisuus. Elizabeth halusi saada lapsia niiden itsensä vuoksi. Samuelin toiveita on hankalampi selvittää hänen vähäisten päiväkirjamerkintöjensä vuoksi, mutta myös hän näyttää toivoneen jälkikasvua, ei tosin yhtä innokkaasti mitä Elizabeth.

Elizabethin asema Pepysien avioliitossa näyttää olleen paljon voimakkaampi kuin mitä Stonen koulukunta on esittänyt. Hän oli toimissaan itsenäinen ja teki päätöksiään itsenäisesti. Elizabeth ei alistunut sokeasti miehensä tahdon alaiseksi vaan teki itse elämäänsä vaikuttavia päätöksiä. Elizabeth ohjaili miestänsä taitavasti ja sai useissa asioissa tahtonsa läpi. Elizabethin asema vaimona ei ollut läheskään niin alisteinen, kuin millaisen kuvan vaimon asemasta esimerkiksi Stone on antanut. Samuel yritti tosin pitää yllä patriarkkaalista perhemallia kaikissa toimissaan. Näin toimiessaan hän toteutti sen ajan miehen mallia, mutta Elizabeth rikkoi tätä vastaan määrätietoisesti ja saikin aikaan lopulta tasa-arvoisemman liiton.

Kun verrataan Pepysien avioliittoa tapaoppaiden kuvaamaan ihanteeseen, Pepysien voidaan rakkauden ja vaatimuksen aviollisesta uskollisuudesta puolesta toteuttaneen aikakautensa ihannetta. Sen sijaan mustasukkaisuuteen oppaissa suhtauduttiin kielteisesti ja sitä pidettiin liiallisen "kuumuuden" osoituksena. Tältä osin Pepysien tunteita voidaan pitää jopa liian voimakkaina verrattaessa niitä aikansa ihannekäsityksiin. Elizabethin haluttomuus asettua alisteiseen asemaan miehensä nähden rikkoi myös rajusti sitä kuvaa vastaan, mitä vaimoilta odotettiin. Samuel yritti toimia, kuten mieheltä odotettiin, muttei pystynyt pitämään perheessään yllä ehdotonta auktoriteettiaan. Myös Samuel rikkoi osaltaan aikansa ihannekäsityksiä avioliiton ulkopuoleisilla suhteillaan. Tutkimuksen valossa hänen käyttäytymisensä näyttää kuitenkin olleen sangen tavallista 1600-luvun varakkaalle lontoolaismiehelle. Toisaalta Pepysit arvostivat samoja asioita kuin tapaoppaatkin, mutta olivat taas toisaalta valmiita rikkomaan niiden esittämää mallia vastaan.

Työn jatkon kannalta olisi ensiarvoisen tärkeää saada tutkittavaksi myös Elizabethin päiväkirjan julkaisematon osa. Tämä julkaisematon osa laajentaisi nimittäin Pepysien avioliitosta saatavaa kuvaa entisestään. Elizabethin päiväkirjan puuttuminen näiltä osin on tässä työssä aiheuttanut sen, että monia asioita on jouduttu tutkimaan vain Samuelin päiväkirjan antaman kuvan perusteella.

Tällöin ei ole voitu tutkia, kuvasiko Elizabeth näitä tapahtumia tai asioita eri tavoin kuin Samuel. Saman ongelman aiheutti myös Samuelin päiväkirjan alkaminen vasta vähän ennen Elizabethin päiväkirjan käytettävissä olleen osan päättymistä. Nämä ongelmat pyrittiin ratkaisemaan siten, että työssä keskityttiin nimenomaan tunteiden tutkimiseen. Työssä pyrittiin myös tuomaan esille se, että käsitys Elizabethista oli joissain kohdin muodostettu ainoastaan Samuelin päiväkirjan antaman kuvan perusteella ja käsitys Samuelista taas Elizabethin merkintöjen avulla, jonka vuoksi esimerkiksi Elizabethin kuvatessa Samuelin käyttäytymistä hänen merkintöjään saattoivat värittää hänen omat toiveensa tai tarpeensa kaunistella omaa käytöstään. Tällöin on pyritty esittämään myös vaihtoehtoisia syitä Pepysien käyttäytymiselle.

Olisi myös mielenkiintoista laajentaa tapaustutkimusta koskemaan useampia pareja, vaikeutena siinä on vain lähdemateriaalin löytyminen. Päiväkirjojen säilyminen molemmilta puolisoilta kun on erittäin harvinaista. Laajemman tutkimusmateriaalin perusteella voitaisiin tehdä yleisempiä päätelmiä 1600-luvun englantilaisista avioliitoista, mikä tässä työssä on ollut mahdotonta lähdemateriaalin suppeuden vuoksi. Tutkimuksessa huomattiin myös, että tutkittaessa tunteiden historiaa on usein keskitytty tutkimaan niitä naisten näkökulmasta lähtien; kuinka naiset kokivat lapsettomuuden, rakkauden, avioliiton jne. Vähemmän on tutkittu, miten miehet kokivat nämä vastaavat asiat.

Pepysien avioliitto kehittyi paljon tutkittavan ajanjakson aikana. Alun epärealistiset odotukset vaihtuivat realistisiksi mielipiteiksi siitä, mitä hyvään suhteeseen kuuluu. Sekä Samuel että Elizabeth arvostivat ja rakastivat toisiaan syvästi ja kantoivat huolta toistensa hyvinvoinnista. He myös nauttivat toistensa seurasta ja viettivätkin aikaansa yhteisten harrastustensa parissa. Vaikka sukupuolielämä tuottikin Elizabethille suuren pettymyksen, hän myös oppi nauttimaan siitä lopulta, tosin vasta Pepysien avioliiton loppupuolella. Myös Samuelille Elizabethin seksuaalinen mielihyvä tuotti iloa ja se varmasti kohotti myös

Samuelin miehistä itsetuntoa. Vaikka lapsettomuus olikin varsinkin Elizabethille suuri pettymys, Pepysit pääsivät sen yli eikä se näytä aiheuttaneen puolisoiden välisten tunteiden viilenemistä. Kun Pepysit saivat sovittua Elizabethin käyttöön tulevista rahavaroista ja toisaalta hänen kodinhoitoon liittyvistä velvollisuuksistaan, he saivat ylitettyä avioliittonsa onnistumisen kannalta ehkä suurimman esteensä. Tämän jälkeen Pepysien avioliitto muuttui paljon tasa-arvoisemmaksi, kunnes sen lopulla molemmilla aviopuolisoilla oli selkeä roolinsa liitossa. Elizabeth hoiti kodin ja pääosiltaan myös siihen liittyvät päätökset, kun taas Samuel varmisti perheensä taloudellisen toimeentulon. Voitettuaan alun vaikeutensa Pepysit olivat liittoonsa pääosin tyytyväisiä ja pitivätkin sitä keskimääräistä onnellisempänä.

LÄHTEET

JULKAISTUT ALKUPERÄISLÄHTEET

Baxter 1673, Baxter, R., *A Christian Directory*. Lontoo 1673. Teoksessa *The Cultural Identity of Seventeenth-Century Woman. A Reader*. Completed and edited by N. H. Keeble. Lontoo 1994.

Baxter 1674, Baxter, R., *The Poor Man's Family Book*. With a request to landlords and rich men to give their tenants and poor neighbours either this or another fitter book. Lontoo 1674. Teoksessa Abbot, M., *Life Cycles in England 1560-1720*. Gradle to Grave. Lontoo 1996.

Becon 1564, Becon, T., *The Book of Matrimony*. Lontoo 1564. Teoksessa *Renaissance Women. Constructions of Femininity in England*. Edited by Kate Aughterson. Lontoo 1995.

BCP 1662, *Book of Common Prayer*, rev 1662. Teoksessa *The Cultural Identity...*

Culpeper 1651, Culpeper, N., *A directory for midwives*. Lontoo 1651. Teoksessa *Renaissance Women...*

Dod & Cleaver 1614, Dod, R. & Cleaver, J., *A godly form of household government*. Lontoo 1614. Teoksessa *Renaissance Women...*

Gouge 1622, Gouge, W., *Of Domestical Duties*. Lontoo 1622. Teoksessa *The Cultural Identity...*

Niccholes 1615, Niccholes, A., *A discourse of marriage and wiving*. Lontoo 1615. Teoksessa *Renaissance Women...*

Pepys, Elizabeth, Pepys, E., *The Diary of Elizabeth Pepys*, ed. by Dale Spender. Glasgow 1991.

Pepys 1660, Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume One 1660*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1970.

Pepys 1661, Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Two 1661*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1970.

Pepys 1662, Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Three 1662*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1971.

Pepys 1663, Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Four 1663*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1971.

Pepys 1664, Pepys, S., *The Diary of Samuel Pepys, Volume Five 1664*. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1971.

Pepys 1665, Pepys, S., The Diary of Samuel Pepys, Volume Six 1665. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1972.

Pepys 1666, Pepys, S., The Diary of Samuel Pepys, Volume Seven 1666. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1972.

Pepys 1667, Pepys, S., The Diary of Samuel Pepys, Volume Eight 1667. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1973.

Pepys 1668-9, Pepys, S., The Diary of Samuel Pepys, Volume Nine 1668-9. Edited by Latham, R. & Matthews, W.. Lontoo 1976

Pepys1, Pepys, S., The Diary of Samuel Pepys, Volume Two. Pepys' Diary Deciphered by the rev. J. Smith edited by Lord Braybrooke and with a note by Richard Garnett in 2 vols. Lontoo 1943 (1906).

Pepys2, Pepys, S., The Diary of Samuel Pepys in Three Volumes. Volume Three. Edited from Mynors Bright with an introduction by John Warrington. Lontoo 1953 (1906).

Rowlands 1617, The bride. Lontoo 1617. Teoksessa Renaissance Women...

Vaughan 1608, Vaughan, W., The golden grove. Lontoo 1608. Teoksessa Renaissance Women...

Wolley 1673. Wolley, H., The Gentlewomans Companion; or a guide to the Female Sex. Lontoo 1673.

KIRJALLISUUS

Abbot 1996, Abbot, M., Life Cycles in England 1560-1720. Cradle to Grave. Lontoo 1996.

Anderson 1986, Approaches to the History of the Western Family 1500-1914. Hong Kong 1986.

Ariès 1996, Ariès, P., Centuries of Childhood. Lontoo 1996.

Aughterson 1995, Aughterson, K., Renaissance Women. Constructions of Femininity in England. Edited by Kate Aughterson. Lontoo 1995.

Aymard 1989, Aymard, M., Friends and Neighbours teoksessa A History of Private Life...

Crawford 1994, Crawford, P., Sexual Knowledge in England 1500-1750 teoksessa Sexual Knowledge, Sexual Science. The history of attitudes to sexuality. ed by Roy Porter and Mikulás Teich. Cambridge 1994.

Davies 1981, Davies, K. M., *Continuity and Change in Literary Advice on Marriage teoksessa Marriage and Society: Studies in the Social History of Marriage*. ed. by R. B. Outhwaite. Lontoo 1981.

DNB 1949-50, *Dictionary of National Biography*, vol XV. Edited by Sir Stephan Leslie and Sir Sidney Lee. Lontoo 1949-50.

Fletcher 1995, Fletcher, A., *Gender, Sex & Subordination in England 1500-1800*. Lontoo 1995.

Foisil 1989, Foissil, M., *The Literature of Intimacy. Teoksessa A History of Private Life*, vol III. *Passions of the Renaissance*. ed. by Roger Chartier. Cambridge 1989.

Fothergill 1974, Fothergill, R. A., *Private Chronicles. A study of English diaries*. Lontoo 1974.

Fraser 1984, Fraser, A., *The Weaker Vessel. Women's lot in seventeenth-century England*. Lontoo 1984.

Gillis 1985, Gillis, J. R., *For Better, For Worse. British marriages 1600 to the present*. Oxford 1985

Haapala 1989, Haapala, P., *Sosiaalhistoria. Johdatus tutkimukseen*. Jyväskylä 1989.

Haataja 1998, Haataja, N., *Pro gradu -käsikirjoitus. Motherhood in the Seventeenth-Century England*. Jyväskylän yliopisto 1998.

Houlbrooke 1984, Houlbrooke, R., *The English Family 1450-1700*. Lontoo 1984.

Houlbrooke 1989, Houlbrooke R. (ed.), *English Family Life 1576-1716. An anthology from diaries*. ed. by Ralph Houlbrooke. New York 1989.

Hull 1982, Hull, S. W., *Chaste, Silent, Obedient. English books for women 1475-1640*. San Marino 1982.

Hull 1996, Hull, S. W., *Women according to Men. The world of Tudor-Stuart women*. Walnut Creek 1996.

Keeble 1994, Keeble, N. H., *The Cultural Identity of Seventeenth-Century Woman. A Reader*. Completed and edited by N. H. Keeble. Lontoo 1994.

Latham & Matthews 1970, Latham, R. & Matthews, W., *Introduction teoksessa The Diary of Samuel Pepys, Volume One 1660*. Edited by Latham, R. & Matthews W.. Lontoo 1970.

Latham & Matthews 1983, *The Diary of Samuel Pepys, Volume Ten, Companion*. Edited by Latham, R. C. & Matthews, W.. Lontoo 1983

Laurence 1995, Laurence, A., *Women in England 1500-1760. A social history.* Lontoo 1995.

Macfarlane 1986, Macfarlane, A., *Marriage and Love in England 1300-1840.* Oxford 1986.

Mclaren 1984, McLaren, A., *Reproductive Rituals: The perception of fertility in England from the sixteenth century to the nineteenth century.* Lontoo 1984.

Mount 1982, Mount, F., *The Subversive Family. An alternative history of love and marriage.* Lontoo 1982

O'Day 1994, O'Day, R., *The Family and Family Relationships 1500-1900.* Lontoo 1994.

Phillips 1988, Phillips, R., *Putting Asunder. A history of divorce in Western sociey.* Cambridge 1988.

Porter 1994, *The Literature of Sexual Advice Before 1800 teoksessa Sexual Knowledge, Sexual Science...*

Ranum 1989, Ranum, O., *The Refuges of Intimacy teoksessa A History of Private Life...*

Sharpe 1987, Sharpe, J. A., *Early Modern England. A social history 1550-1760.* Lontoo 1987.

Shorter 1979, Shorter, E., *The Making of the Modern Family.* Glasgow 1979.

Spender 1991, Spender, D., *Introduction teoksessa The Diary of Elizabeth Pepys.* ed. by Dale Spender. Glasgow 1991.

Stone 1979, Stone, L., *The Family, Sex and Marriage in England 1500-1800.* Abridged edition, New York 1979.

Stone 1990, *Road to Divorce. England 1530-1987.* Oxford 1990.

Tanner 1971, Tanner, J. R., *Mr Pepys - An Introduction to the Diary together with a Sketch of his Later Life.* Westport Conneticut 1971.

Taylor 1989, Taylor, I. E., *Samuel Pepys, updated edition.* Boston 1989.

ARTIKKELIT

Leites 1982, Leites, E., *The Duty to Desire: Love, Friendship and Sexuality in some Puritan Theories of Marriage.* *Journal of Social History* 15(3) 1982, s. 383-408.

Macfarlane 1979, Macfarlane, A., *The Family, Sex and Marriage in England 1500-1800. A Review Essay*. *History and Theory*, 18. 1979, s. 103-126.

Pollock 1989, Pollock, L., "Teach her to live under obedience": the making of women in the upper ranks of early modern England. *Continuity and Change* 4(2) 1989, s. 231-258.